

Handlingsprogram

Moderaterna i Östergötland valet 2022

1	Innehållsförteckning	
2		
3	Barn & ungas uppväxtvillkor	3
4		
5	Jobb, företagande & integration	10
6		
7	Krisberedskap	25
8		
9	Lag, ordning & migration	44
10		
11	Miljö, klimat & energi	56
12		
13	Sjukvård & omsorg	77
14		
15	Samhällsplanering & kollektivtrafik	108
16		
17	Växande landsbygd	132

Barn & ungas uppväxtvillkor

Moderaterna i Östergötland valet 2022

1. Sammanfattning

Denna rapport innehåller Moderaterna i Östergötlands övergripande förslag kring det gemensamma arbetet inom framför allt skolorna i Östergötland. Vårt fokus ligger där därför att det är en så oerhört stor del i en ungdoms uppväxt. Tre områden är centrala som vi kan se: en skola som främjar kunskap, en samlad strategi kring stärka ungdomars psykiska hälsa samt en skola som bidrar till integration och språkutveckling.

1.1 Moderaterna i Östergötlands vision för en bättre skolgång

En framgångsrik skolgång är den bästa försäkringen mot utanförskap och en väg till ett bra liv. Skolor med hög kvalité som klarar av att möta alla barns behov är en fråga av vikt för hela Östergötland. Vi måste våga dra nytta av varandras erfarenheter och tillsammans stärka de utbildningar som finns i länet. Kunskap har ett värde i sig. Moderaterna och Moderaterna i Östergötland behöver alltid vara garanten för en skola där kunskapen står i centrum, där vetenskap och beprövad erfarenhet alltid ska vara ledande. Våra barn- och ungdomars skolgång ska aldrig vara en experimentverkstad. En högkvalitativ utbildning måste alltid vara målet, från förskolan upp till högre studier. I synnerhet måste yrkesutbildningarnas attraktivitet stärkas då många av de aktuella yrkena är bristyrken inom flera av länets kommuner.

Ska kunskap kunna förmedlas av alla de fantastiska lärare som arbetar i våra skolor måste skolan vara en trygg plats där det råder lugn och studiero. Detta är viktigt för alla elever, men centralt för de barn som har det svårast. Men vi måste också bli bättre på att se och stödja elever. Ett barns uppväxt och sökande efter en egen identitet är ingen lätt period. Psykisk ohälsa bland unga är idag ett stort problem. Inte sällan leder det till en ond cirkel då den som mår dåligt riskerar att prestera sämre i skolan och därmed riskera att må ännu sämre. Vi måste också bli bättre på att möta HBTQ+ personer inom såväl elevhälsan som vården. Mobbing och våld inom skolan måste motarbetas. Skolan spelar en central roll för den som ska integreras i Sverige. För många barn är skolan den främsta platsen där man möter svenska språket. Den svenska skolan måste arbeta mycket mera målinriktat med barn som är i behov av att lära sig språket från en tidig ålder. Det är genom tidiga och fokuserade insatser som resultat kan uppnås. Genom tydliga förväntningar både på eleverna och på deras föräldrars engagemang i skolgången skapas grunden för goda resultat. Skolan ska vara en arbetsplats i framkant av utvecklingen. Under pandemin har mycket snabba omställningar gjorts och digitaliseringen har på allvar börjat få effekt. Detta behöver vidmakthållas. Genom att ta vara på digitaliseringens möjligheter kan såväl barnens skolgång stärkas som lärarnas arbetssituation förbättras.

1.2 Identifiering och problematisering

Arbetsgruppen har identifierat tre områden som är särskilt viktiga för ungas uppväxt. De är:

- Skolor som levererar kunskap
- Ungdomars identitet och psykiska hälsa
- Integration och språkutveckling

En skola som levererar kunskap är centralt för regionens utveckling. Ska dagens barn och unga få en chans att forma sin egen framtid krävs en skola med fokus på kvalité och kunskap. För att kunna möta arbetsmarknadens behov av kompetens och för att undvika att unga människor hamnar i försörjningsstöd och utanförskap krävs det att det finns lokala och regionala strategier för att stärka skolan.

Ungdomars sökande efter en identitet sker under en av de svårare och mest turbulenta tiderna i ens liv. Det skapar påfrestningar som i värsta fall kan leda till psykisk ohälsa eller andra negativa effekter på ens uppväxt och skolgång. Arbetet med att möta och stärka ungdomar under denna tid måste därför fortsatt vara prioriterat. Det handlar om tillgången till Barn- och ungdomspsykiatri, bemötandet av HBTQ+ personer inom vården och skolan och strategier för att kunna motverka mobbing och trakasserier såväl på nätet som i det vanliga livet.

Sverige har på kort tid tagit emot ett stort antal individer som inte är födda i Sverige. Detta ställer skolan inför stora utmaningar där skolan ibland blir det enda stället för en del ungdomar att möta och träna svenska språket. Skolan har en mycket stor roll när det kommer till integration. Det vi har sett är att strategier och insatser för att möta dessa barn ofta saknas eller är svagt utvecklade. Samtidigt finns svårigheter i att möta dessa barns vårdnadshavare på ett framgångsrikt sätt vilket ytterligare försvårar problemet.

1.3.1 En skola för kunskap

1.3.1.1 Huvudbudskap

Skolan ska vara en trygg miljö där kunskap står i fokus. Det politiska ledarskapet är oerhört viktigt och får aldrig kompromissas med att skolans främsta uppdrag är att leverera högkvalitativ utbildning och kunskap. Det politiska samarbetet mellan länets kommuner behöver förbättras i frågor som är av regional betydelse. Här sticker i synnerhet behovet av gemensamma strategier för en framgångsrik kompetensförsörjning ut men också gemensamma satsningar för att höja yrkesutbildningarnas attraktivitet och söktryck. En av de absolut viktigaste pusselbitarna för att lösa skolans utmaningar är att kunna se problemen tidigt. I synnerhet små barns läs- och skrivkunskaper och matematiska förmåga behöver utvecklas. Idag faller fortfarande elever igenom och deras utmaningar och problem upptäcks många gånger för sent. En trygg skolgång borde vara en självklarhet för alla men vittnesmålen från skolan visar att så inte alltid är fallet. Hot och våd är tyvärr inte ovanligt och måste motarbetas. Då krävs starka och trygga ledare inom skolan som har förmåga att skapa en framgångsrik skolmiljö.

1.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Kunskap i fokus

Skolans främsta uppdrag är att leverera den kunskap som våra barn behöver för att förbereda dem för vuxenlivet. Även om skolan har många andra funktioner också får detta aldrig glömmas bort. Det politiska ledarskapet måste alltid arbeta fokuserat på skolans kunskapsuppdrag och det behöver vara genomgripande i alla politiska reformer för skolan.

Stärk kompetensförsörjningen till länet

En fungerande kompetensförsörjning är oerhört viktigt för kvalitén i länets skolor och förskolor. Lärare och förskollärare är bristyrken idag och alla kommuner kämpar för att upprätthålla kvalitén och behörighetsnivån. Moderaterna i Östergötland vill ta initiativ till en länsövergripande strategi för att locka bristyrken inom utbildningsväsendet till länet. Kommunerna behöver samarbeta för att få till en framgångsrik kompetensförsörjning i hela länet.

Tidiga insatser

Grunden för en god skolgång läggs i förskolan och de tidiga årskurserna. I synnerhet förmågan att läsa och skriva det svenska språket och att behärska matematiken är central för att lyckas i skolan. Moderaterna i Östergötland vill prioritera tidiga insatser som fokuserar

1 på barnens förmåga att utveckla de läs, skriv- och matematikfärdigheter som krävs för att
2 klara skolgången.

3

4 **Stärk yrkesutbildningarnas attraktivitet**

5 Länets yrkesutbildningar är oerhört viktiga för näringslivet i Östergötland. Tyvärr är det också
6 de utbildningar det är svårast att locka ungdomar att söka till. Vi vill ta initiativ till ett
7 länsövergripande samarbete för att höja yrkesutbildningarnas attraktivitet.

8

9 **En trygg arbetsmiljö för lärare och elever**

10 Trygghet och studiero måste alltid eftersträvas. Det är oerhört viktigt att det råder lugn och ro
11 i skolan. Tyvärr präglas skolan idag i allt större utsträckning av otrygghet och svårigheter att
12 upprätthålla en god arbetsmiljö. Vi vill lägga större fokus på arbetsmiljön i skolan med
13 samarbeten mellan kommunerna för att kunna lära av varandra.

1.3.2 Stärkt hälsa och självförtroende hos unga

1.3.2.1 Huvudbudskap

I synnerhet är tonåren en prövande tid för de allra flesta. Resan mot att hitta sig själv och sin roll i världen är ofta turbulent och svår. Det är därför inte konstigt att just ungdomars psykiska hälsa har fått ett sådant fokus de senaste åren. Detta är viktigt att bemöta eftersom ungdomar som mår dåligt inte bara själva lider utan riskerar också att prestera sämre i skolan eller hamna i utanförskap eller beroendeproblematik. Intimt förknippad med den psykiska hälsan ligger också utforskandet av den egna könsidentiteten och sin sexuella läggning. Alla barn har rätt till en trygg och säker uppväxt.

1.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Korta köerna till Barn- och ungdomspsykiatri

Köerna är idag långa och många ungdomar hinner på grund av detta inte få den hjälp de behöver i tid. Att korta köerna till BUP är ett av våra viktigaste mål.

Stärk samverkan mellan samhällets aktörer

Ett barn med svårigheter har ofta en mängd olika kontakter, allt från skolan, vården, socialtjänsten eller polisen. Samverkan mellan dessa måste stärkas så att samordnade insatser kan sättas in i god tid.

Bättre bemötande av HBTQ+ ungdomar

Det finns ett behov av strategier och kompetensutveckling inom vården och elevhälsan om hur man bäst bemöter HBTQ+ ungdomar. I synnerhet unga HBTQ+ personer kan känna en stor osäkerhet inför sina första kontakter med vården och elevhälsan och det är viktigt att kunna bemöta dem på rätt sätt och med respekt.

1.3.3 Integration genom utbildning

1.3.3.1 Huvudbudskap

Skolans roll för en lyckad integration i svenska samhället får inte underskattas. Vi behöver bli bättre på att nå både elever och vårdnadshavare och motverka segregationens effekter inom skolan. En adekvat nivå i svenska är helt avgörande för ett barn att kunna klara sin skolgång.

1.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Språket är nyckeln, lär av varandra

Språkutvecklande insatser i tidiga åldrar är avgörande för att många nyanlända barn överhuvudtaget ska ha en chans att klara sin skolgång och bli integrerade i samhället. Ingen kommun har helt knäckt frågan hur detta ska lösas men det pågår många goda satsningar runt om i länet. Kommunerna behöver bli mycket bättre på att samordna dessa.

Bryt upp hedersstrukturer och motverka hedersförtryck

Hederskultur och förtryck hör inte hemma i svensk skola och behöver motarbetas både lokalt och regionalt, vi acceptera inte olika förutsättningar för barn på grund av kön. Vi vill att regionen tar en samordnande roll kring insatser mot hedersförtryck i länet.

Arbeta med föräldrarna

Att få vårdnadshavare involverade i sina barns skolgång är mycket viktigt för att barnen ska lyckas i skolan. Detta engagemang behöver byggas redan tidigt i ett barns liv. Vårdnadshavare idag möter det offentliga på många arenor både inom kommunen och mot regionen. Det behöver upprättas gemensamma kanaler och ett samordnat arbetssätt kring föräldrarna.

Jobb, företagande & integration

Moderaterna i Östergötland valet 2022

2.Sammanfattning

Moderaterna i Östergötland förstår företagets villkor och inser vikten av att entreprenörerna ges möjlighet att utveckla sina idéer och företag. Företag och företagsamhet är grunden till att vi kan ha det välfärdssamhälle som byggts upp under generationer. Det är företagen som skapar arbete och därmed skatteinkomster för stat, region och kommun. Det ska vara enkelt att anställa och driva företag. Ett bättre klimat för företagare i Sverige, men framför allt i Östergötland är av yttersta vikt. Moderaterna i Östergötland tror på individens egen förmåga att skapa och förändra, det här vill vi att vår politik ska bidra till. En politik som förverkliga och förenklar människors drömmar och vardag. Vi vill skapa bättre förutsättningar för att fler ska gå från att vara beroende av bidrag till ett arbete. En snabbare och effektivare process för personer som kommer till Sverige och som vill etablera sig här, i det är språket en viktig nyckel för att lyckas. Sammanfattningsvis så presenteras i denna rapport, åtgärder för att få fler i arbete, ett bättre företagsklimat och mer human integrationspolitik.

2.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för jobb, företagande & integration

Viktiga grundstenar att utgå ifrån för Moderaterna är tron på individens förmåga vikten av individuell frihet. Vilket också skapar förutsättningar för hur Moderaterna i Östergötland formulerar sin målbild för vart man vill att ens reformer ska ta en. Människor har genom alla tider sökt sig till Sverige och det ser vi Moderater alltid positivt på, Sverige ska vara ett land man vill bo, leva och verka i. Men det kräver också ett helhetsansvar där ansvaret för att människor ska komma in i samhället inte tappas bort. Citering från det Moderata idéprogrammet som antogs 2021 fångar detta: "Invandringen ska vara reglerad, men den ska också vara ändamålsenlig. Den ska utgå från våra förutsättningar att ge människor på flykt skydd och möjlighet att bygga sig ett nytt liv här." Att människor har en egen försörjning är viktigt både från ett individuellt perspektiv med frihetsfaktorer och från ett samhällsperspektiv, genom arbete och egenförsörjning bidrar man även till samhället och välfärdens kärna. För att lyckas med detta kräver det också att många väljer att bli företagare i stället för arbetstagare genom att starta företag, utveckla och uppfinna nya saker men även lösningar. Individen behöver gör sig anställningsbar genom tillräckliga språkkunskaper och utbildning. Detta är viktiga målbilder som Moderaterna i Östergötland vill uppnå genom frihetliga reformer. Det ska finnas en företagervänlig framtoning, och man vill stanna i Östergötland och skapa där det finns en kreativ miljö. Det finns ett tydligt flöde genom samtliga utbildningsinstanser ut till arbetsmarknaden i länet. Östergötland är ett län där det finns goda möjligheter att byta yrkesbana genom en tillgänglig vuxenutbildning som har en tydlig koppling till arbetsmarknaden och dess behov.

2.2 Identifiering och problematisering

2.2.1 Identifiering

Målbilden som vi Moderater i Östergötland vill uppnå kräver en rad förändring och reformer inom många områden. Gruppen har genom sitt arbete identifierat viktiga grundstenar som behövs för detta inom jobb, företagande & integration. Individens förmåga att kunna försörja sig själv är otroligt viktigt för ett samhälle i stort, än viktigare ur ett individperspektiv eftersom ett arbete ger så mycket mer än bara en inkomst. Det ger också ett sammanhang, individuell utveckling och ekonomisk frihet vilket är centralt för oss Moderater. Fler ska också våga att ta steget att bli arbetsgivare, både starta och våga växa som företag. Idag möter vi dock stora utmaningar inom detta.

2.2.2 Problematisering

Det har varit en växande arbetslöshet som också många gånger förstärker det utanförskap många individer hamnat i. Man har hamnat långt ifrån arbetsmarknaden då man saknar kompetens eller språkkunskaper som krävs för att klara sig på arbetsmarknaden. Det skapas då ett beroende av offentliga bidrag. Samtidigt lever vi i en osäker tid där pandemin satt sin prägel, många företagare har sett sina livsverk försvinna eftersom flera månaders inkomster uteblivit. Vi har också haft regering som förändrat spelplanen för lokala företagare med kort varsel, vilket skapat en svårhanterlig situation. Det måste vara enkelt att anställa och att vara anställd. Det ska vara enkelt att komma in i samhället i stort och utbilda sig. Det ska vara enkelt att starta, driva och expandera som företagare och företag. För det ger tillväxt och utvecklar, både samhället och individer. För det krävs det en mer tillgänglig och flexibel offentlig förvaltning som hanterar och möter företag. Ett tydligt ställe att vända sig till som nyinflyttad och ny i Sverige. Samt en förändrad och bättre koppling mellan utbildning och näringslivets behov, så också fler utbildningar leder direkt till jobb.

2.3.1 Sverige är ett land där alla bidrar till det gemensamma!

2.3.1.1 Huvudbudskap, Arbete är nyckeln till ett bra liv.

Vikten av att ha ett arbete går inte att förringa. Att ha ett arbete är nyckeln in i det svenska samhället, både för nyinvandrade och för medborgare som har bott länge i Sverige och som står utanför den gemenskap som ett arbete faktiskt innebär.

Att stå utanför arbetsmarknaden skapar negativa effekter, både för individen och för samhället. På individnivå handlar det om egenvärde, jämställdhet och möjligheten att förverkliga sig själv via sin arbetsidentitet och även den ekonomiska friheten att forma sitt liv som kommer med självförsörjning. Det handlar också om integration där vi ser att nyinvandrade som inte kommer in i egenförsörjning tenderar att stanna kvar i ett utanförskap där man inte släpps in i den svenska gemenskapen. Vi ser också att en låg inkomst skapar incitament för andra inkomstkällor och där ser vi att kriminalitet och svart arbetskraft med oreglerade arbetsvillkor ökar. Det är en utveckling vi måste stävja. Att ha ett arbete att gå till skapar en meningsfull tillvaro. Detta kräver politiska reformer, på nationell men även regional och kommunal nivå. Vi måste öka drivkraften för att gå från bidrag till arbete, vi måste ställa krav på heltidssysselsättning och vi måste skapa förutsättningar för att möjliggöra ett arbete för alla, oavsett ingångsvärden gällande utbildning och andra förutsättningar.

2.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Att arbeta alltid måste löna sig.

Övergripande på nationell nivå vill Moderaterna verka för sänkt skatt då det gäller förutsättningar för arbete det instämmer vi med. Vi skall även verka för stramare villkor kopplat till ekonomiska bidrag. Genom dessa fundamentala åtgärder skapar vi drivkraften för individer att gå från bidrag till arbete och sysselsättning.

- Moderaterna i Östergötland skall fortsatt verka för sänkt skatt kopplat till arbete.
- Moderaterna i Östergötland skall verka för stramare regler för bidrag.

Heltidssysselsättningen ska vara norm och leda till arbete

Heltidssysselsättning skall vara krav vid försörjningsstöd och etableringsersättning.

Heltidssysselsättning skapar dels utrymme för att erbjuda fler kompetenshöjande aktiviteter men det skapar också en struktur i vardagen, vilket ger många fördelar för både individ och samhälle. Idag har fler aktörer ansvar för dessa individer vilket leder till att individer "faller mellan stolarna". Systemet bör därför ses över för att fånga upp helhetsperspektivet kring personer som uppbär försörjningsstöd och etableringsersättning.

1 Instegsjobb skall bli en naturlig del av arbetsmarknaden

2 Idag finns det många insatser och subventioner som erbjuds till individer som står långt från
3 arbetsmarknaden, både för nyinvandrade och långtidsarbetslösa. Detta är i många fall bra
4 men vi ser tyvärr att ofta stannar man vid dessa insatser och inte kommer ut i det reguljära
5 arbetslivet då insatsen är avslutad.

7 Vi vill att enklare jobb skall bli en naturlig del av arbetsmarknaden.

8 Vi måste skapa en arbetsmarknad för enklare arbeten, de arbeten som idag inte är möjliga
9 eller för kostsamma med rådande krav på arbetsgivaren. Detta kan vi göra genom
10 exempelvis sänkt arbetsgivaravgift, sänkt skatt på arbete för vissa målgrupper och genom ett
11 förenklat regelverk. Enklare jobb måste bli en del av arbetsmarknaden.

13 Arbetskraftsinvandring är viktigt för Östergötland och ska värnas

14 Det finns näringar idag där säsongsarbetare och arbetskraftsinvandring fyller ett stort behov.
15 Men med nuvarande lönekrav innebär det också att många jobb utförs av personer som
16 kommer till Sverige med arbetstillstånd. Dessa jobb skulle kunna utförs av personer som är
17 arbetslösa i Sverige. Det är därför viktigt med en höjning av dagens lönekrav tillsammans
18 med en rad andra reformer för att få fler att gå från bidrag till sysselsättning. Ett högre
19 lönekrav skulle förhoppningsvis även minska risken för att regelverken missbrukas i lika hög
20 utsträckning som idag.

22 Kommuners arbetsmarknadsansvar måste förtydligas.

23 Det måste vara norm att kommuners arbetsmarknadsansvar främst handlar om att minska
24 kostnaderna för ekonomiskt bistånd. Dessa resurser går oavkortat till arbetsfrämjande
25 insatser under kommunens ansvar. Detta gör att kommunens arbetsmarknadsansvar
26 förtydligas och förstärks. Kommuners arbetsmarknadsenhet är idag en odefinierad instans
27 som med fördel kan förtydligas. Arbets- & ansvarsfördelning mellan kommun och
28 arbetsförmedling bör ses över.

30 Kollektivtrafiken en del av arbetsmarknad & utbildning

31 Som en del av en väl fungerande arbetsmarknad och utbildningsmöjligheter har
32 kollektivtrafiken en viktig roll. Kollektivtrafiken bör därför betraktas som en samhällsservice
33 och inte enbart något som kostar utan också bidrar till att skapa välbefinnande i vårt samhälle. Att
34 det inte utgör ett alternativ för alla människor ska man givetvis vara medveten om men så
35 långt det är möjligt utgöra ett lättillgängligt och prisvärt alternativ. Vad gäller tillgänglighet bör
36 man även i ett arbetsmarknads- och utbildningsperspektiv verka för att det ska vara enkelt att
37 använda kollektivtrafik över regiongränser (Ex pendla mellan

- 1 Östergötland/Närke/Södermanland/Småland). Det bör därför finnas en balans mellan
- 2 kostnad och nyttjandegrad för att precis som med alla andra samhällsfunktioner använda
- 3 Skattebetalarnas pengar med största omsorg.

2.3.2 Integration

2.3.2.1 Huvudbudskap

En förutsättning för att integreras i det svenska samhället är att man känner delaktighet i samhället, det kan ett jobb bidra med. Det kräver då att man är anställningsbar i Sverige. Det innebär att man behöver ha tillräckliga kunskaper i det svenska språket för jobbet. Vad som är tillräckligt kommer att definieras av respektive arbetsgivare och beror på många olika saker. Tillräcklig på en arbetsplats kan vara att förstå muntliga instruktioner och kunna uttrycka sig muntligt. På andra ställen kommer tillräcklig vara på en högre nivå till exempel kunna tillgodogöra sig skriftliga instruktioner och kunna dokumentera på svenska. Generaliseringar och gruppindelning kan vara ett problem om man vill lyckas med integration. Människor från samma land eller område kan ha helt skilda förutsättningar när det gäller att etablera sig i ett nytt land. Därför bör man utgå från varje enskild individs förutsättningar. Vi bör såväl på nationell som regional samt lokal nivå vara tydliga med budskapet rättigheter ger också skyldigheter men även möjligheter. Att dela in människor beroende på vilket bostadsområde man bor i riskerar att reducera viljan till eget ansvar och att se möjligheter. Detta innebär inte att vi ska blunda för problem som finns i vissa områden. Utan att det inte är förutbestämt hur tillvaron ska bli beroende på bostadsort eller bakgrund.

2.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

SFI ska vara på heltid

Tiden för "heltid" SFI är idag ca 15 timmar lärarledda lektioner per vecka, tanken är att tiden upp till heltid ska studenten ägna åt självstudier och läxor. I praktiken fungerar det mycket dåligt. De flesta som läser SFI går efter dagens lektioner hem och pratar modersmål med familj och grannar. Det gör att språkutveckling går för långsamt och vägen till en anställning blir för lång. Därför bör tiden inom SFI utökas och det bör ges bättre möjligheter att kombinera SFI-studier och arbetsplatspraktik till exempel med hjälp av mobila språkutvecklare. För dem som helt saknar grundskoleutbildning måste utbildningsplikten tas på större allvar och informationen mellan arbetsförmedlingen och kommunerna förbättras.

Företag som erbjuder utbildning i svenska på jobbet skall få ekonomiskt stöd

Företag som anställer personal som saknar formell kunskap i svenska ska erbjudas ekonomiskt stöd för att utbilda på jobbet. Målet ska vara att arbetstagaren utvecklar en yrkessvenska. Barriären för att nyanställa individer utan språkkunskaper måste brytas där det är möjligt.

1 **Integration nås genom arbete**

2 Det överlägset bästa sättet att komma in i det svenska samhället är via arbete och
3 delaktighet. På en arbetsplats ökas språkkompetensen, kunskapen om samhället ökas och
4 man får arbetskamrater och man blir en del av samhället. Studier visar att livskvalitén höjs
5 och man då ökar motivationen ytterligare. De möjligheter som erbjuds vi AF och deras
6 aktörer måste ha fokus på bristyrken där det finns goda möjligheter till jobb. Snabba insatser
7 och snabba resultat är avgörande för att håll motivationen uppe. Därför vill vi inrätta en
8 tvåårig yrkesskola med fokus på yrkesämnen och svenska. Vi vill dessutom införa
9 inträdesjobb, en lärlingsanställning för unga upp till 23 år utan gymnasieexamen och
10 nyanlända, som sänker kostnaderna att anställa.

11

12 **Inget bidrag utan motprestation**

13 Det är viktigt att redan från början vara tydlig med att det svenska välfärdssamhället bygger
14 på rättigheter och skyldigheter. Det är något som blivit åsidosatt under senare års
15 misslyckande integrationspolitik, det måste vara tydligt att det som förväntas är en
16 motprestation. Inga bidrag utan motprestation måste var något som styr integrationsarbetet
17 redan från den första tiden i Sverige. Kraven på deltagande i praktik, arbetsplatsträning
18 måste var höga och absoluta, progression måste utvärderas regelbundet. Här behöver
19 regelverken ses över för att möjliggöra detta i högre utsträckning.

20

21 **Individen i centrum**

22 Integration ska utgå från individens förutsättningar. Vi bör verka för och undanröja eventuella
23 problem som motverkar bra samarbete mellan arbetsgivare, Arbetsförmedling &
24 utbildningsenheter. Att berörda myndigheter har dom verktyg som behövs för en effektiv
25 handläggning.

26

27 **Rättvis fördelning**

28 Det behövs ett statligt ekonomiskt ansvar inom integrationsarbetet. Det är inte rimligt att
29 framför allt små kommuner med ansträngd ekonomi ska ta ekonomiskt ansvar för en
30 nationell beslutad migrations och integrationspolitik. Man bör dessutom styra integration till
31 regioner/kommuner med en stark arbetsmarknad och utbildningsmöjligheter.

32

33 **Bidragstak**

34 Ett bidragstak bör införas. Det ska alltid vara mer lönsamt att arbeta än att vara beroende av
35 bidrag. Det gäller även skattepolitiken. Där den självklara ledstjärnan borde vara låg inkomst
36 lika med låg skatt.

1 **Samarbete med civilsamhället**

- 2 För att nå önskvärda resultat när det gäller integration behöver samarbetet med
3 civilsamhället intensifieras mellan samhällets olika aktörer så som det offentliga och
4 näringslivet. Vi vill underlätta samarbetet, tydliggöra regelverket för IOP:er (Idéburet
5 Offentligt Partnerskap).

2.3.3 Företag bygger välfärd

2.3.3.1 Huvudbudskap

Satsningar på företagande är viktigt för att det ska kunna satsas några offentliga medel överhuvudtaget, att den offentligt finansierade välfärden ska kunna förbättras och att fler människor ska ha ett jobb att gå till. Nästan en halv miljon svenskar är egenföretagare och ungefär var tredje anställd i Sverige jobbar i ett småföretag. Det visar med tydlighet hur viktigt det är att vi ger goda förutsättningar för företagen att växa, eftersom det är där den största potentialen finns för att skapa jobb och tillväxt som kommer hela samhället till del. Det är genom att skapa goda förutsättningar för näringslivet vi får nya jobb, minskar utanförskapet, kan satsa på välfärdens kärna och minska skattetrycket. Genom att frigöra kraften i människor – entreprenörer och innovatörer – kan Moderaterna i Östergötland bidra till fler växande företag i Östergötland. När företag växer, växer Östergötland.

2.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Det ska vara lätt att göra rätt!

Den som startar eller driver ett företag är expert på sin verksamhet, men det är offentliga som är expert på de offentliga regelverken. Vår utgångspunkt är att företag vill göra rätt för sig och det gäller för kommun, region & riksdag att göra det lätt att göra rätt från början. Det är också det mest effektiva sättet att faktiskt få företag att göra rätt. De offentliga instanserna ska alltid möta företag med respekt, en lösningsorienterad inställning och fokusera på att ge råd och vägledning för att det ska bli rätt. Alla tjänstepersoner som har företagsärenden ska utbildas i ett serviceinriktat förhållningssätt och det ska vara en självklar del när man rekryterar och kompetensutvecklar för dessa tjänster.

- Utbilda alla tjänstepersoner med företagskontakter i hur man ger bra service och vägledning.
- Att tillstånds- och tillsynsverksamhet ska fokusera på att göra det lätt att göra rätt.
- Att bra service ska vara centralt inom personalpolitiken för myndighetspersoner

Nolltolerans mot brott

Kunder måste tryggt kunna ta sig till butiken. Företagare och deras anställda måste säkert kunna ta sig till arbetsplatsen. Varor måste kunna flyttas längs vägarna. Datorn tillsammans med tekniska verktyg kunna användas utan att bli kapad. Rättskedjan har över tid prioriterat den alltmer utbredda organiserade brottsligheten vilket medfört att brottsligheten mot små och medelstora företag tillåtit breda ut sig. En av fem företagare har funderat på att lägga ner

1 sin verksamhet på grund av brottsligheten. Det kräver åtgärder för att motverka och
2 bekämpa brotten mot företagare. Fler synliga poliser på gator och torg helt avgörande.

3 - Brottsförebyggande åtgärder och säkerhet bör inkluderas på fler olika plan tex.
4 näringslivsplaner, näringslivsråd

5 - Fysisk planering: belysning, kameror. Minsta skadegörelse ska åtgärdas direkt.

7 **Den gröna omställningen är vår tids ödesfråga**

8 Svenska företag vill bidra och vara längst fram i den gröna omställningen. Företag lever och
9 verkar nära sina kunder, tar ansvar i sitt närsamhälle och har stora förväntningar på sig. För
10 dem är omställningen både personlig och affärskritisk. Svenska företag kan gå längst fram i
11 omställningen genom att tänka småskaligt vid ny reglering och lagstiftning, hålla regelbörda
12 och administration så låg som möjligt och ge incitament för omställning genom exempelvis
13 gröna stimulanser.

14 - Upphandla hållbara tjänster, produkter och processer som bidrar till
15 koldioxidneutralitet genom grön omställning.

16 - Bidra till hållbar tillväxt, ökad sysselsättning och konkurrenskraftiga gröna och/eller
17 digitala företag

18 - Tydliga kommersiella incitament och drivkrafter vid upphandlingar

20 **Framtidens entreprenörer**

21 Ung Företagsamhet ger ungdomar en fantastisk möjlighet att pröva på att driva företag. För
22 vissa innebär det startskottet på ett liv som företagare och jobbskapare, för andra innebär det
23 att man får utveckla färdigheter som man har nytta av på andra sätt i sitt yrkesliv – och för
24 väldigt många innebär det en väldigt rolig upplevelse under skolgången. I Östergötland ska
25 alla elever, oavsett vilken skola eller vilket program man går på, ha möjlighet att driva UF-
26 företag.

27 - Att alla gymnasieelever i Östergötland ska erbjudas möjlighet att driva UF-företag.

2.3.4 Konkurrenskraftigt företagande i Östergötland

2.3.4.1 Huvudbudskap

Sveriges företagare driver sina företag oavsett vem som styr i kommun, region eller i riksdagen. De löser samhällsproblem, skapar skatteinkomster och anställer människor i ur och skur, för det är det som kännetecknar företagare. Samtidigt vore det fel att påstå att det inte spelar någon roll vilken politik som förs. Det är precis tvärtom. Hur bra politiken är visar sig i hur bra det går för företagen och ytterst i hur många som vill vara företagare och bidra till att utveckla eller förfinas varor och tjänster. En viktig förutsättning är det lokala företagsklimatet. Ett bra klimat bidrar till att företagen kan växa och skapa fler jobb så fler individer kan gå till jobbet.

2.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Konkurrens

När offentlig säljverksamhet ger sig själv oschyssta fördelar gentemot företag sänder det en förödande signal till det lokala näringslivet. Ingen lockas att investera i lokalområden där det finns en osund konkurrens. Därför vill Moderaterna i Östergötland att fler kommuner i länet och regionen tar fram en policy som tydliggör att man inte ska ägna sig åt osund konkurrens gentemot näringslivet. Detta ska genomlysas verksamheten för att säkerställa att hela organisationen följer policyn.

- Ta fram en skarp policy om kommunal säljverksamhet.
- Genomlysas kommuner och regionen för att säkerställa att ingen osund konkurrens förekommer.

Upphandling

Det finns många små och medelstora företag som skulle kunna bli leverantörer till kommun eller region, men som upplever att upphandlingar är alldeles för krångliga för att lägga anbud. Genom att avbyråkratisera och förenkla upphandlingarna, utan att göra avkall på kvaliteten, kan fler företag vara med och konkurrera. Det kan handla om att till exempel begära in mindre dokumentation i början av upphandlingarna, att göra språket mindre tillkrånglat, ta bort onödiga krav, dela upp upphandlingar i mindre delar och arrangera upphandlingsskola. När en kommun eller region lägger ut en större andel av sin verksamhet på entreprenad bidrar det till att marknaden och affärsmöjligheterna växer för företagen, vilket stimulerar det lokala näringslivet. Att upphandla tjänster där de bästa får konkurrera om uppdraget innebär också ofta att verksamheten kan bedrivas mer effektivt. I

1 slutändan kan det innebära att man får ut mer verksamhet för samma eller till och med
2 mindre skattemedel.

- 3 - Konkurrensutsätta fler verksamheter eller tjänster som kan lösas effektivare av andra.
- 4 - Ta fram en handlingsplan för hur det ska kunna bli enklare för företag att delta i
5 upphandlingar.
- 6 - Förbättra kommuner och regioners upphandlingsarbete så inga skattpengar slösas
7 bort.

9 **Minska regelkrånglet**

10 Varje år upphandlar staten, kommuner och regioner varor och tjänster för närmare 800
11 miljarder kronor, eller 80 000 kr per invånare. Det kan handla om inköp av allt från
12 konsulttjänster till sophämtning. För att öka medverkandet och bidra till en sund konkurrens
13 är det viktigt att upphandlande myndigheter för en dialog med näringslivet kring sitt
14 kravställande. Dagens krav är ofta konkurrensbegränsande och gör att små- och medelstora
15 företag stängs ute – ett slöseri med skattemedel. Öppna upp för fler företag att delta i
16 upphandlingar - det tjänar hela samhället på. Den som vill satsa i Östergötland ska drabbas
17 av så lite regelkrångel som möjligt. Östergötland mår bäst när företagen får fokusera på att
18 starta och driva sina verksamheter, inte fastna i byråkratin. Det handlar bland annat om att
19 företagen inte ska behöva leta sig fram mellan förvaltningar och tjänstepersoner, utan mötas
20 av en kommun eller region som samordnar sig för att göra det lätt för företagen. Det handlar
21 om att ha moderna e-tjänster, tydliga besked om när beslut kan komma och annat som
22 förenklar företagarens vardag i kontakten med kommuner och regionen. Det ska också vara
23 konkurrenskraftig gentemot företagen vad gäller pris, handläggningstider och vad man som
24 företagare får för service.

- 25 - Inrätta servicegarantier om vad företagen kan förvänta sig och kompensation om det
26 inte följs.
- 27 - Inrätta e-tjänster som underlättar företagens ansökningar.
- 28 - Ha en tydlig väg in som samordnar företagens ärenden genom hela processen.
- 29 - Jämföra med andra kommuner för att säkerställa att avgifter, handläggningstider och
30 service är konkurrenskraftig.

32 **Främja framtida utveckling**

33 En ständig utveckling sker och nya branscher utvecklas. Det gör det också centralt att
34 politiken tillsammans med andra centrala aktörer hänger med i denna utveckling och verkar
35 för att främja framtida utveckling i näringslivet. Ett exempel på detta i Östergötlands
36 näringsliv är Life Science-sektorn. Region Östergötland och Linköpings universitet gör
37 satsningar inom området och flera företag finns redan etablerade. Genom att utnyttja de

- 1 kompetens som finns inom länets hälso- och sjukvård tillsammans med akademi, näringsliv
- 2 och patienter kan nya företag växa fram. Satsningar inom Life Science-sektorn kan även
- 3 bidra till en ännu bättre och mer effektiv hälso- och sjukvård.

2.3.5 Vuxenutbildning/Yrkeshögskola

2.3.5.1 Huvudbudskap

Vi behöver en mycket bättre matchning mellan utbildning och arbetsmarknad. Idag finns en stor brist på kompetent personal på stora områden av arbetsmarknaden, samtidigt med en stor arbetslöshet. I synnerhet hos grupper med låg utbildning och/eller dålig integration i det svenska samhället. Tillräckliga språkkunskaper i Svenska är nödvändigt för att man ska kunna tillgodogöra sig utbildning och klara sig bra på arbetsmarknaden. Men fler utbildningar måste också leda till jobb, för att kunna komma åt den arbetslöshet som idag råder i Östergötland men även den bristen på kompetens. Ett gott samarbete mellan Kommunerna/regionen – Universitetet – Näringslivet (Trippel Helix), samt med kulturen (Kvadrupel Helix) är viktigt, det behöver både värnas och utvecklas.

2.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Bättre kontakt mellan näringsliv & utbildningsväsendet

Vi behöver förbättra kontakten med arbetslivet redan i högstadiet och se till att yrkesvägledarna är uppdaterade om behoven på arbetsmarknaden. Vi behöver bättre anpassa utbudet av gymnasieutbildningar till arbetsmarknadens behov, med fler platser på yrkesinriktade utbildningsvägar, där möjligheten till yrkesinriktad praktik förbättras. Så fler utbildningar också kan leda till jobb och matcha den efterfrågan hos Östergötlands näringsliv.

Fler platser och möjligheter att studera på Yrkeshögskola

Vi behöver fler Yrkeshögskoleplatser (YH) i Östergötland, vilket förutsätter ett ännu mer utvecklat samarbete med näringslivet. Detta samarbete med näringslivet är just styrkan i YH utbildningarna, som i mycket hög utsträckning leder fram till arbete efterstudierna. För att ytterligare öka möjligheterna till en snabb matchning med näringslivets behov måste det vara möjligt att starta fler ettåriga YH utbildningar på områden där det finns akuta behov av arbetskraft. Här krävs det direktiv och resurser från staten.

Ett ansvarstagande gällande de moderna lärlingsplatserna

De praktikperioder (LIA) som yrkeshögskoleelever gör under långa perioder av sin utbildning fungerar ofta som moderna lärlingsplatser. Detta bör stödjas och ges ett större stöd. Det är mycket viktigt att både privata och offentliga arbetsgivare tar sitt ansvar och ställer upp och erbjuder LIA platser. Det kan finnas anledning att både vi politiker och branschorganisationer tydligare ger vårt stöd till detta.

Krisberedskap

Moderaterna i Östergötland valet 2022

3.Sammanfattning

Vår krisberedskap omfattar de strukturer och resurser vi i förväg etablerar för att upprätthålla vår uthållighet vid eventuell kris eller krig. Vårt samhälles krisberedskap utgör en kritisk del av Sveriges civila försvar som i sin tur tillsammans med det militära försvaret utgör vårt totalförsvar. Vi ska kunna motstå allvarliga störningar i samhällets funktionalitet under tre månader, under vilka krig råder en del av tiden. Sveriges totala försvar utgörs alltså av civilt och militärt försvar tillsammans. Den väver också samman staten med medborgaren i ett ömsesidigt beroendeförhållande som är en del av samhällskontraktet. Emedan den enskilda individens insikt och det egna ansvaret för sig själv och sina närmaste återfinns i ena änden av skalan, så kommer sedan kommuners, regioners och myndigheters insikt och förberedelser och slutligen statens tynga ansvar i andra änden. Tillsammans utgör dessa delar Sveriges beredskap och förutsättningar att hantera kriser eller försvara oss i krig. För att stärka vår försvarsförmåga kan regeringen bestämma att beredskapen ska höjas genom antingen skärpt eller högsta beredskap. Här träder annan lagstiftning i kraft. Vår utmaning är att hantera gråzonen som kallas grundberedskap, alltså den innan höjd beredskap inträder och där lagstiftning och överenskommelser med avgörande prioriteringar på många områden är bristfälliga eller saknas helt. Här är vår beredskap bristfällig. I denna rapport pekar vi på några av de mest väsentliga bristerna med en förhoppning om att fördjupa kunskap och ge insikter som skapar ny kunskap. Det är på inget sätt en uttömmande lösning på Sveriges krisberedskap. Men varseblivning är en god början.

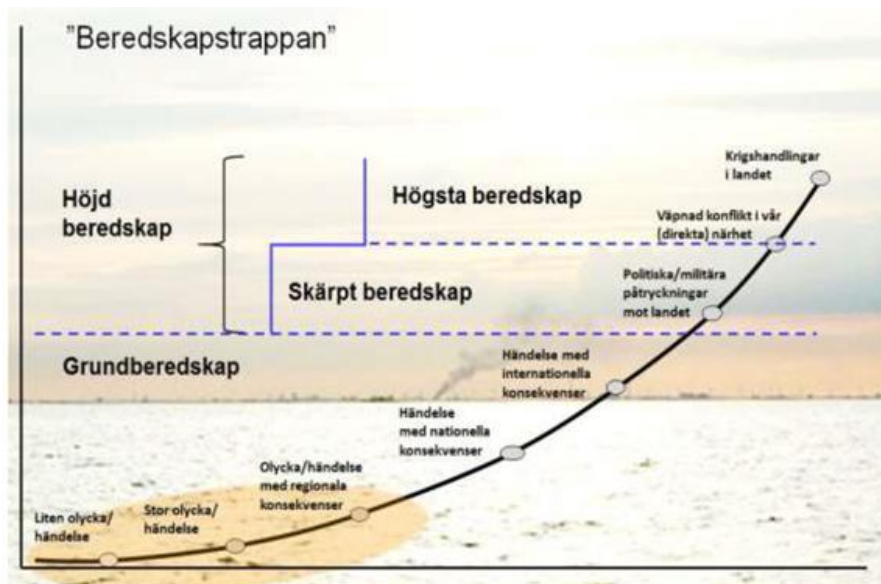

Bild 7.3 Inom ramen för grundberedskap ska samhällets resurser kunna hantera kriser med varierande konsekvenser. Vid yttre hot mot landet kan regeringen höja beredskapen varvid gynnsammare förutsättningar skapas för att effektivare använda samhällets samlade resurser för att hantera krisen. Inom Försvarsmakten regleras beredskapen för staber och förband med tidsramar
Illustration: Conny Ekdahl, Försvarsmakten

3.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för ett krisberett Sverige

Aldrig har förändringen i samhället gått så fort som idag, och aldrig kommer förändring vara så här långsam igen. Teknikutvecklingen ger fantastiska insikter och möjligheter, men digitaliseringen skapar också nya sårbarheter. Samhällets framgång avgörs ju av förmågan att skapa och ta till sig kunskap och i ett lärande samhälle är den förmågan hög. Vi ser att den måste vara hög både avseende optimismen i att se och omfamna de nya möjligheterna och avseende realismen att se och förekomma de nya hoten. När vi inte är i takt, så kommer åtgärder för sent och för blir otillräckliga för att hantera problemen som hopats. Något som vi upplever nu, efter två mandatperioder som kännetecknas av otillräcklighet. Staten har kommit att svikta i sitt grunduppdrag att trygga medborgarnas liv.

Värnet av människors frihet och oberoende, en trygg och stabil samhällsutveckling och samhällets välståndsskapande krafter är ett evigt uppdrag. Men uppgiften måste också präglas av vår tids utmaningar och politiska tillkortakommanden. Långsiktigt handlar detta om legitimiteten och förtroendet för staten och därmed också politiken. När grundläggande samhällsfunktioner – som bara kan bäras av staten – inte fungerar, riskerar medborgarna att förlora tilliten till samhällets institutioner och till varandra. Till exempel så blev nedmonteringen av Försvarsmakten omfattande och när omvärlden åter blev mer orolig visade sig rikets försvar otillräckligt. Återuppbyggnaden har påbörjats, men det som avvecklats så effektivt tar väldigt lång tid att återskapa. Kunskapsöverföringens kugghjul har rasslat i gång, men det tar en stund innan de ordentligt taggar i varandra. Om vi ser på våra rätts- och polisväsenden, så har de inte rått på en allt aggressivare brottslighet. Det finns en växande otrygghet som undergräver tilliten mellan människor och mellan medborgarna och staten. Gäng- och klanstrukturer har etablerat sig i utanförskapsområden som blivit allt fler. Vi ser en utveckling där människor är rädda och där alternativ rättsskipning växer fram. Katastrofer som omfattande skogsbränder och Coronapandemin har också blottat brister i vår beredskap och statsmaktens oförmåga att agera och leda i en kris. Pandemin har visat att det finns en grundläggande motståndskraft i det svenska samhället, men också att vi varit sämre förberedda än vad samhällskontraktet gav sken av.

Det gäller att ändå se möjligheterna och skapa ett mer flexibelt och skalbart försvar för denna snabbt föränderliga värld. Som att Försvarsmakten använder hela nationens potential genom att rekrytera både kvinnor och män. Som att frivilligorganisationer får större utrymme. Där samverkan är utgångspunkten. Vi behöver en ny modell för vår krisberedskap med förutsättningar för att vid framtida kris både äga de allra mest kritiska resurserna och att kunna skala upp egen försörjning efter nya behov. Vår nya beredskap är inte efterkrigstidens

konserver staplade i bergsrum – även om ett element av lager är en kritisk del i beredskapen. Men framför allt bygger den på samverkan enligt i förväg upplagda och inövade former och kommunikationsvägar, på mental beredskap att omfamna kunskap om både hot och möjligheter. Det är där denna rapport tar sitt avstamp.

3.2 Identifiering och problematisering

Samhällets krisberedskap handlar om vår gemensamma förmåga att förebygga och hantera kris och krig. Ansvaret delas mellan ett stort antal offentliga och privata aktörer som myndigheter, kommuner, regioner och företag. Men ett stort ansvar faller även på den enskilde. Det gäller alltså att förbereda sig på att ta hand om det oväntade, vilket är högaktuellt med tanke på pandemin samt på att försvarsberedningen var eniga om att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Jämte sambandet med civilt försvar och därmed totalförsvaret, samt den allt snabbare samhällsutvecklingen såg vi ett antal andra aspekter med bäring på vår krisberedskap:

- skörheten i vårt effektiva just-in-time samhälle, där inhemska lager av mat och medicin är begränsade och vi är beroende av utländsk produktion och fungerande distribution
- vår självförsörjningsgrad som är Europas lägsta och vår livsmedelsproduktion som är beroende av en fungerande strömförsörjning och tillgång på importerat drivmedel och konstgödsel
- den enskildes försvarsvilja, alltså folkförankring och mental krisberedskap
- lokal och regional samverkan mellan myndigheter och Försvarsmakten
- behovet att fastställa näringslivets roll och bygga beredskap i samverkan
- desinformation med syfte är att skapa osäkerhet och underminera förtroendet för staten
- cyberattacker mot samhällsviktig verksamhet, samt vår egen underrättelseverksamhet

När en krissituation inträffar är det sista man har tid med att börja fundera på vem som gör vad, hur och när, eller vem som ska betala för vad. Då är det också lite sent att börja kartlägga vilka resurser som finns att tillgå för att lösa uppgiften. Vid en nationell kris eller krig kommer regeringen och staten att ha fullt upp med att hantera konflikten på nationell nivå. Då faller ansvaret tungt på kommuner och regioner att lösa sina huvuduppgifter trots dåliga förutsättningar. Breda analyser har gjorts i utredningar liksom Försvarsbeslutets inriktning om att näringslivet ska involveras i att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna men de konkreta förslagen på hur alla berörda parter knyts samman

1 lyser med sin frånvaro. Särskilt med avseende på hur det ska se ut i vår vardag där vi lever
2 och bor – på kommunal och regional nivå.
3
4 Vi kan också se ett antal resurser som snabbt blir kritiska i händelse av kris eller krig.
5 Resurser som flera aktörer aspirerar på och kanske räknar med att kunna använda. När
6 tillgången stryps av någon slags kris – vare sig det är ett virus, ett handelskrig eller en attack
7 på Sverige – så ser vi en stor risk att många sneglar på samma pott och efterfrågan stiger
8 dramatiskt. Vem har då förtur, är det Försvarsmakten eller sjukhusen? Eller är det våra äldre
9 i den kommunala omsorgen? Debatten just nu handlar mycket om bristande elförsörjning i
10 kombination med brister i eldistribution, vilket drivit upp priserna på el och sänkt
11 försörjningstryggheten - och detta i freds- och icke-kristider. (Om man inte räknar med att
12 Putin håller i gaskranen som han helst vill ha alla länder anslutna till.) Vi börjar snegla på
13 dieselaggregaten. Men var kommer egentligen dieseln ifrån och vilka kommer att behöva
14 den? Och vilka människor kommer att serva dem och vilka ska köra och serva fordonen som
15 förväntas nå behövande kommuninvånare oavsett årstid? Vi har också sett hybridattacker
16 som inkluderar levande människor som förs till EU:s gräns och anar att möjligheterna att
17 sära den demokratiska världsordningen är närmast obegränsade. Vi har i vårt arbete sökt
18 kunskap och funnit många frågor. Det är inte alltid vi kan leverera svaren, men vår
19 målsättning är framför allt att belysa sårbarheterna – inte bara de mest uppenbara, utan även
20 de bakomliggande. Vi tror att om vi kan ta till oss kunskapen så kommer vi också att kunna
21 hantera den och skapa en krisberedskap som framtida generationer kommer att ha glädje
22 av.

1 **3.2.1 Nya tidens krisberedskap**

2 Det enda sättet att någorlunda säkert veta vad var och en ska göra i händelse av kris utan att
3 veta hur nästa kommer att se ut, det är att öva och utsätta sig för kris så vi vänjer oss vid
4 tanken och skapar både en mental beredskap och planer med verklighetsförankring där
5 gränssnitten mot alla parter fungerar även i den stressigaste av kriser. I gråzonen kan vi
6 hastigt förflytta oss till en kris, så vi bör inte längre tala om krigsplacering av personer, utan
7 om krisplacering. I dagsläget är samhällsstrukturen sårbar eftersom kunskap om befintliga
8 krigsplaceringar saknas helt. Detta behöver inventeras och kommuniceras i förväg för att
9 skapa mental beredskap hos både medarbetare och chefer. Vi vill skyndsamt inventera
10 krigsplaceringar både inom offentlig och privat verksamhet. Vi behöver även finna ett sätt att
11 fånga upp alla som efter hand fyller 18, samt alla dem som befinner sig utanför
12 arbetsmarknaden i krisplaceringssyfte. Vi vill också utreda hur en modern och långsiktigt
13 hållbar beredskapsmodell i samarbete med näringslivet ska utformas i syfte att åstadkomma
14 effektivare krisberedskap genom att nyttja den inneboende drivkraften och kunskapen i
15 näringslivet. I denna ska det klargöras hur vi kan underlätta för bägge parter att komma till
16 hållbara avtal även lokalt och regionalt. De resurser som vi ser snabbt blir kritiska i händelse
17 av kris eller krig är drivmedel, livsmedel, läkemedel och sjukvårdsmateriel, mänskliga
18 resurser, samt elektricitet och värme. Genom att göra beroendet transparent kan vi använda
19 kunskapen till att hitta lösningar. Ett första steg blir här att synliggöra det.

3.3.1 Krisberedskap i samverkan med näringslivet

3.3.1.1 Huvudbudskap

Vi ska utforma en modern och långsiktigt hållbar beredskapsmodell i samarbete med näringslivet i syfte att åstadkomma effektivare krisberedskap genom att nyttja den inneboende drivkraften och kunskapen i näringslivet. I denna ska det klargöras hur vi kan underlätta för bägge partner att komma till hållbara avtal med varandra, även på kommunal och regional nivå. Myndigheter, kommuner, länsstyrelser och regionerna gör ett fantastiskt jobb för att återta vår krisberedskap på olika nivåer, men den politik som nuvarande regering fört har inte gett de bästa förutsättningarna, och framför allt har inte näringslivets förmåga tillvaratagits trots att många kritiska funktioner i samhällets beredskap numera återfinns i den privata sektorn. Vi vill skapa förutsättningar för att mer aktivt involvera även privata företag i Sverige i återuppbyggnaden av vår krisberedskap – och göra det här och nu. Steg nummer ett är att näringslivet själva ser riskerna med avbrott och störningar i sin verksamhet. Med en gemensam insikt om detta kan det offentliga och näringslivet ges bättre förutsättningar för att tillsammans bygga upp och säkra en långsiktigt hållbar och modern krisberedskap.

3.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Näringslivet har en given roll i totalförsvaret

Regeringen har låtit utreda näringslivets betydelse för totalförsvaret och utredningen beskriver många bra aspekter, men har stora brister i sitt slutbetänkande med få konkreta förslag på åtgärder. Vi vill se över dessa brister, och föreslå konkreta åtgärder för näringslivets roll inom totalförsvaret, avseende nya samverkansformer på regional och lokal nivå. I Förvarsbeslutet 2020 beskrivs också inriktningen att näringslivet ska involveras i att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna. Detta vill vi konkretisera så att det kan utföras så att det stärker krisberedskapen närmast individen. I samband med detta vill vi också se över hur även utlandsägda företag kan ingå i krisberedskapsplaneringen.

Krisavtal ska underlätta offentlig upphandling av privata tjänster

Vi vill utveckla en avtalsmodell som kan erbjudas för offentliga myndigheters samverkan med näringslivet avseende krisberedskap för att underlätta offentligas möjligheter att upphandla och avtala försörjningstrygghet med näringslivet. Vi vill även se över hur näringslivet kan engageras, stöttas och återgäldas för att bidra till svensk krisberedskap.

1 **Säkra krisberedskapen genom att finansiera den utanför statsbudgeten**

2 Vi har lärt oss att det är kostsamt och tar tid att återuppbygga krisberedskap när man en
3 gång dragit ner på den. I Finland finansieras krisberedskapen av en fond utanför
4 statsbudgeten och den hanteras av myndigheten och näringslivet i samverkan. Detta har
5 skapat en långsiktighet i krisberedskapen som överlevt regeringsskiften, statsbudgetar och
6 ned- och uppgångar i omvärldssituationen. Därför vill vi analysera möjligheten för en svensk
7 långsiktig finansieringsmodell utanför statsbudgeten som kan säkra vår grundläggande
8 försörjningstrygghet och krisberedskap på lång sikt.

3.3.2. Vem finns kvar att göra jobbet om kriget kommer

3.3.2.1 Huvudbudskap

De flesta av oss har ett arbete att gå till varje dag. Ofta tillhör vi en arbetsgrupp och har en eller flera kollegor att förhålla oss till. Vi är ålagda att samarbeta och hjälpas åt i vår tjänst. Dock är vi inte särskild bra på att veta vem som har en krigsplacering i vår organisation. Vet du på stående fot vilka av dina kollegor som försvinner "om kriget kommer"? Vet du själv vilka förväntningar din arbetsgivare har på dig i ett krisläge? Eller vilka som kan rycka in och bistå vid till exempel översvämningar? Vet du vilka som hjälper just nu vid massvaccinationen, till exempel? Eller vilka av dina kollegor som kommer att försvinna från din arbetsplats om exempelvis en stor naturkatastrof inträffar? Om du är företagsägare – vet du vilka kommer till jobbet den dagen? Vi menar att det är av största vikt och intresse för samhället i stort och för alla organisationer, såväl privata som offentliga, att veta vilken personal som i händelse av kris eller krig kommer att kvarstå på arbetsplatsen och hur beredskapen i den egna organisationen ser ut för att täcka manfallet. Ansvaret faller särskilt tungt på de kommunala arbetsgivarna som har att sörja för både unga och äldres vård och omsorg.

3.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Alla kan göra något – krisplacera oss!

I dagsläget har vi en lagstiftning som bygger på den gamla tidens två scenarios: krig eller fred. I det fall krigslagar börjar gälla så ställs det mesta på sin kant men det blir också väldigt tydligt vem som ansvarar för vad. Det är det däremot inte i kris för de flesta av oss, och en kris är det mest sannolika scenariot, vilket nu de flesta lär ha blivit varse om. Vi har alltså lämnat det svart-vita och befinner oss i gråzonen där vi hastigt kan förflytta oss till en krissituation som kräver att resurser kallas in för att hantera en akut situation utan att regeringen beslutat om höjd beredskap. Därför bör vi inte längre tala om krigsplacering, som mestadels riktar sig till dem som utbildats av Försvarsmakten. Vi vill ha en krisplacering som tar tillvara alla samhällets kompetenser och därmed inkludera många fler. Alla kan göra något.

Företagare - inventera krigsplaceringar för er egen beredskap!

I dagsläget är samhällsstrukturen sårbar eftersom kunskap om befintliga krigsplaceringar saknas helt. Detta behöver inventeras och kommuniceras i förväg för att skapa mental beredskap hos både medarbetare och chefer. En inventering pågår inom offentlig

1 verksamhet, men det bör också ske i privata företag för deras egen krisberedskaps skull. Vi
2 bör också finna ett sätt att fånga upp alla som fyller 18, samt alla arbetslösa.

3

4 **Kommuner och regioner - inkludera personalförsörjning i kontinuitetsplaneringen!**

5 En disponibilitetskontroll pågår på många kommuner, men behöver prioriteras upp för allas
6 vår säkerhet. Varje kommun och region ska ha järnkoll på vilka resursen som står till
7 förfogande i händelse av kris eller krig. Personalförsörjning utifrån aktuella kris- eller
8 krigsplaceringar ska vara en självklar del av kommunernas och regionernas
9 kontinuitetsplanering.

3.3.3 Det ska övas så som det ska göras

3.3.3.1 Huvudbudskap

Hur mycket vi än lär och planerar så kommer det alltid att uppstå kriser. Om det är något vi vet om kriser, så är det att vi inte vet hur exakt nästa kommer att se ut. Att vara krisberedd handlar alltså om att förbereda sig på att hantera det helt oväntade – att skapa strukturer som håller - oavsett vad som händer. Det enda sättet att någorlunda säkert veta vad vi ska göra utan att veta vad nästa kris handlar om, det är att öva. Så borrar vi oss ner till den rent konkreta verksamhetsnivån och ställs inför de verkliga besluten som ibland kommer att handla om triage – alltså vilka som ska räddas och vilka inte. Så vänjer vi oss vid tanken och skapar både en mental beredskap och planer med verklighetsförankring där samverkan fungerar även i den stressigaste av kriser.

3.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Förbered och öva tillsammans med närliggande kommuner/regioner

Det enda sättet att pröva vad som kan komma att hända är att gemensamt öva och utsätta sig för olika krisscenarios så vi vänjer oss vid tanken och skapar både en mental beredskap och planer med verklighetsförankring där gränssnitten mot alla parter passar ihop även i den stressigaste av kriser. Kommunen eller Regionen är inte ensamma satelliter utan grannar som tveklöst delar resurser och kan snabbt komma att konkurrera om desamma. Att partnerna är kända och trösklarna rivna så att det blir lätt att ta kontakt med etablerade kontaktpersoner är första steget. Det är också en fördel om man då talar samma språk, alltså använder sig av en gemensam nomenklatur och samma rutiner, checklistor mm, vilket dramatiskt minskar risken för missförstånd under stress.

Öva kommunikation utan mobiler och internet

Just kommunikation kan vara själva krisen. Det är inte ett osannolikt scenario att ett långdraget elavbrott eller sabotage drabbar mobilnätet, eltillförseln och internet går ner. Därmed blir våra smarta telefoner och datorer värdelösa enheter som i stället förhindrar oss att kommunicera. Det gäller att ha upparbetat och förberett alternativa kontaktvägar för det fall internet och telefonmaster inte finns att tillgå och/eller elförsörjningen är otillräcklig.

Inventera civilsamhällets resurser och förmågor

Det är en sak att äga resurser och kunskaper, men en annan att ha en plan för hur dessa ska användas. Dessutom äger inte det offentliga alla kritiska resurser och det ska man också vara beredd på att hantera. Att även civilsamhällets och näringslivets resurser inventeras och

1 avtalas om är avgörande för hur bra vi kommer att klara nästa kris. Krisberedskap handlar
2 alltså om att i förväg ha inventerat, kartlagt och tänkt genom möjliga händelseförlopp och hur
3 långt man kan hantera dem själv och tillsammans med andra. När en krissituation inträffar är
4 det sista man har tid med att börja fundera på vem som kan vad och vem som gör vad, hur
5 och när, eller vem som ska betala för vad.

6

7 **Uppgiften löses bäst närmast krisen**

8 Vi vill att det kommunala uppdraget uppdateras för att ge en tydligare målbild och utrymme
9 för kommunerna att utifrån sina olika förutsättningar lösa krisberedskapen på sitt eget sätt.
10 Därtill behövs utbildningsinsatser avseende civilt försvar riktade till kommunanställda i syfte
11 att öka kunskap och mental beredskap och därmed den allmänna försvarsviljan. För nästa
12 kris kommer och den som inte är beredd är helt enkelt oförberedd.

3.3.4 Utan drivmedel stannar Sverige

3.3.4.1 Huvudbudskap

Grundläggande samhällsbärande system som transporter, sjukvård, kommunikation och industri stannar utan drivmedel. Så gör även privatlivet för många människor i Sverige. Energikrisen under 2021 har visat hur instabil den svenska energiförsörjningen är redan, trots frånvaron av samhällsomfattande kriser eller krig som skulle kunna slå ut delar av den svenska el produktion- och distributionen. Sårbarheterna i samhället har också ökat med avvecklingen av kärnkraften och funktioner som reservkraft har varit tvungna att startas upp för att täcka energibehovet. Den svenska reservkraften består till stor del av större eller mindre distribuerad energiproduktion som förbränner antingen kol eller petroleum (oljebaserade) produkter. Vid större kriser kan det antas att reservkraften kommer vara tvungen att användas både för att täcka samhällets behov, och lokalt vid samhällsviktiga funktioner.

Många av de samhällsviktiga funktioner som är kritiska för att människors basala behov som kommunikation, värme, sjukvård och matproduktion är direkt beroende av tillgången till elektricitet och energi. Med den drivmedelsbaserade reservkraften gör det att samhällets uthållighet är direkt beroende av tillgången till drivmedel till reservkraften. Drivmedel som förbrukas i Sverige är nästan uteslutande importerat. Det gör att samhällsviktiga funktioners uthållighet blir beroende av antingen kontinuerlig import, eller på förhand uppbyggda strategiska lager. För att säkra upp Sverige motståndskraft mot krig eller kriser så finns det två primära alternativ:

I vår schematiska karta över import och förbrukning av drivmedel visas hur ett scenario skulle kunna uppstå i en krissituation. Den potentiellt minskade importen skulle vara tvungen att fördelas till samhällets olika funktioner baserat på samhällskritikalitet. I scenariot skulle vissa samhällsfunktioner kunna få ett ökat behov av drivmedel vilket kan göra prioriteringen svår. Försvarsmakten samt sjukvården skulle kunna få ökade behov som måste uppfyllas samtidigt som övriga samhället kan bli tvungna att klara sig utan tillgången till drivmedel. En fara finns att hjulen i samhället börjar snurra allt saktare allt eftersom en utmattning uppkommer där bristen på drivmedel till slut leder till ett totalt stopp av både industrin och samhällsviktiga funktioner som kommunikation och sjukhus.

Visste du att kommunikationen i samhället är beroende av drivmedel ifall något skulle hända med den ordinarie elförsörjningen? Viktiga kommunikationsnoder har reservkraft som kan

1 starta ifall ett spänningsfall skulle uppstå. Men mängden drivmedel för att driva reservkraften
2 är begränsad och ett eventuellt problem måste åtgärdas skyndsamt. Även sjukhus och andra
3 vårdinrättningar har reservkraft för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet vid bortfall av
4 energitillgången. Men de dieselgeneratorer som finns tillgängliga har oftast en begränsad
5 mängd drivmedel vilket gör att mer drivmedel måste tillföras redan efter några dygn.
6 Konsekvenserna på ett sjukhus som går på reservkraft skulle vara förödande ifall drivmedlet
7 skulle ta slut.

9 **3.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

10 **Strategiska lager ger andrum**

11 Sverige behöver ett strategisk lager av drivmedel som kan försörja Sveriges behov för att
12 hålla samhällsviktiga funktioner tillgängliga under mer eller mindre utdragna krisförlopp eller
13 perioder av oregelbunden tillgång. Dessa lager måste vara direkt tillgängliga lokalt då många
14 reservsystem endast har drivmedels reserver för ett dygns drift. Utöver strategisk
15 lagerhållning måste en plan samt utrustning för distribution av strategiska reserver finnas på
16 plats, liksom en plan för prioriteringen av behoven mellan behövande parter.

18 **Skaffa förutsättningar för att skala upp och ställa om**

19 I en allt oroligare värld där geopolitisk oro, klimatkriser, pandemier och ekonomiska chocker
20 avlöser varandra så finns det stora behov av att säkra upp tillgången på drivmedel för att
21 kunna säkra en uthållighet för samhällsviktiga funktioner över tid. Möjligheterna för att snabbt
22 skala upp är goda i Sverige då ny teknologi skapar nya möjligheter för att tillverka drivmedel
23 på andra sätt. Ser vi till att vi har förutsättningar så kan vi skala upp. Har vi verktygen så kan
24 vi bygga nytt.

26 **Strategiska allianser för långsiktighet**

27 Fred och stabilitet byggs genom samarbete med likasinnade partners som man delar
28 värdegrunder som går bortom ekonomiska eller kortsiktiga vinningar. Deltagande i starka
29 säkerhetspolitiska allianser där Sverige är beredd att bidra med säkerhetsgarantier och hjälp
30 i kriser och därigenom kunna få samma stöd av allianspartners kan var det mest effektiva
31 sättet att säkerställa tillgång av importerande varor som drivmedel. Emedan
32 drivmedelsreserverna ger oss andrum och teknologier möjlighet att ställa om, så måste vi ha
33 säkerhetspolitiska allianser som ett komplement för en trygg drivmedelsförsörjning.

3.3.5 Utan läkemedel stannar Sverige

3.3.5.1 Huvudbudskap

Hälso- och sjukvårdens behov av ökad försörjningsförmåga i kris och krig av läkemedel, medicinteknisk utrustning, övriga sjukvårdsmaterial och teknisk försörjning av främst elförsörjning har nu blivit uppenbar även för den icke krisberedde. Tidigare hade Sverige stora beredskapslager med bland annat läkemedel, medicinsktekniska produkter och övrigt sjukvårdsmaterial för kris och krig. I takt med att dessa har avvecklats har vi låg förmåga till respons på till exempel pandemier. Coronapandemin har påvisat hur sårbar hälso- och sjukvården är inför en nationell kris beroende av flera omständigheter till exempel internationella beroende, låg inhemsk produktion av medicinsktekniska produkter och övrigt sjukvårdsmaterial och sjukvårdsregionernas *just-in-time* koncept avseende lagerhållning. Höstens brist på säker el för att säker drift av främst våra sjukhus och ett ökat krav på säker IT- infrastruktur visar också på behovet av en total översyn av hälso- och sjukvårdens krisförmåga i hela hotskalan.

3.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Beredskapslager av kritiska läkemedel, medicinteknisk utrustning och sjukvårdsmaterial

Tillgång till sjukvårdsprodukter är av central betydelse för en fungerande hälso- och sjukvård. Viss vård, även livräddande sådan, kan i nödfall bedrivas under mycket primitiva förhållanden men det förutsätter tillgång till personal och nödvändiga produkter. Bristande tillgång till sådana produkter utgör ett reellt hot mot människors liv och hälsa.

Förebygg med strategiska allianser för att kunna skala upp

Utveckling, tillverkning och distribution av produkter har under årtionden genomgått en förändring som innebär att vi idag har ett stort beroende till globala värdekedjor och samverkan inte bara regionalt och nationellt utan även globalt. Strategiska allianser med andra som kommer att tävla om samma resurser behöver kartläggas och belysas. Genom transparens blottlägger vi sårbarheter och kan hitta vägar till att lösa gemensamma utmaningar. Lagren kommer att räcka en kort period, därefter är vi trots allt hänvisade till leverantörer. Krisberedskaps- och samverkansavtal behöver finnas på plats och utarbetats i fredstid för att lätt kunna tillgås i händelse av kris eller krig.

3.3.6 Utan värme och elektricitet stannar Sverige

3.3.6.1 Huvudbudskap

En stor del av den stabila planerbara elproduktionen sker – trots nedstängningarna av kärnkraftverk – fortfarande i stor omfattning i anslutning till de geografiska platser där elen konsumeras. Den andra stabila och planerbara elproduktionen kommer från vattenkraften i mellersta och norra delarna av Sverige, där den lokala elkonsumtionen understiger produktionen. Nätet för el-överföring var tidigare balanserat, då kärnkraften i söder kunde stå för konsumtionen i söder, och vattenkraften kunde stötta upp vid behov för konsumtionen i söder, samt båda gemensamt bidra till frekvensstabilitet - ett måste för effektiv och stabil el-överföring. I dagens läge där flera kärnkraftverk i söder stängts ned, och den ej planerbara elproduktion i form av vindkraft står för en större andel av den totala produktionskapaciteten, har el-distributionen via kraftledningar från norr till söder blivit underdimensionerad. Det vill säga då en större del av den planerbara elproduktionen kommer från vattenkraften och i vissa fall när det till exempel är kallt och inte blåser, behöver överföras i större omfattning från norr till söder, begränsar dagens kraftledningsnät detta.

Det finns även andra "effekter" som påverkar effektiviteten i eldistributionen, där frekvensstabiliteten är en sådan faktor – utan de stora kärnkraftverken i söder som kan "hålla mot", får man lättare frekvensinstabilitet i eldistributionsnäten, vilket dels gör el-överföringen mindre effektiv, dels kan skada utrustningar inkopplade på elnätet. Med ovan läge, är det lätt att tänka sig hur det kan se ut i en krissituation där till exempel kraftverk och elnät är satta ur drift på grund av olycka eller sabotage. Eller att gaskranen stängs av för Europa. Elförsörjningen är kritisk för transporter (tåg, vägar, flygledning, hamnar), för kommunikationer (telecom, datacom/internet, radio, TV, tidningar) men även för sjukvården, skolor, omsorgen, hemtjänsten, räddningstjänsten, försvaret och inte minst uppvärmningen och för hushållselen till de svenska hemmen. En kris där elförsörjningen störs eller degraderas, kommer få stora effekter i vårt elektrifierade samhälle. Att säkerställa elförsörjning är därför inte bara viktigt i normala tider, utan ännu viktigare i kristider!

Östergötland hade 2020 en elförbrukning på 6000 GWh men en elproduktion på 1 700 GWh. Östergötland är alltså helt beroende av el från produktion utanför regionen, samt beroende av fungerande eldistributionsnät. Elförbrukningen stod till 50% av industrier, medan enbart 16% motsvarande ca 270 GWh gick till småhus och 0,3% till flerbostadshus. Av den el som gick till småhus och flerbostadshus används ca 60% (ca 160 GWh) till uppvärmning och 40% (ca 110 GWh) är hushållsel.

När det gäller uppvärmning står fjärrvärme och biobränslen (ved, flis etcetera) för ca 60% av värmebehoven i östgötska småhus och flerbostadshus, medan elen står för ca 40% av uppvärmningsbehoven. (Källor: energimyndigheten.se, regionfakta.com) Ur ett krishanteringsperspektiv står Östergötlands befolkning ganska väl rustade att kunna värma sina hus, jämfört med resten av landet, tack vare stor andel fjärrvärme och biobränslen. Däremot har industrierna i Östergötland ett mycket stort behov av elkraft för att kunna fortsätta vara verksamma.

3.3.6.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Förstärk näten för el-överföring i Östergötland

Både överföringskapacitet och redundans bör analyseras och byggas ut om så krävs ur ett krisberedskapsperspektiv, eftersom Östergötland har ett högt beroende av el från andra delar av landet.

Premiera installation av kaminer för biobränslen i östgötska hem

För att öka möjligheterna att värma hus och laga mat i händelse av kris där elproduktion eller el-överföring är begränsad, krävs en politik som inte begränsar medborgarnas möjligheter att installera kaminer och vedspisar i sina hem. Tvärt om bör sådant premieras och uppmuntra, då det höjer krisberedskapen.

Bygg ut fjärrvärmerna i Östergötland

Östergötland står väl rustat att kunna värma upp bostäder och allmänna utrymmen i kris tack vare fjärrvärme, särskilt i stadsmiljöerna. Ytterligare utbyggnad av fjärrvärmerna bör utredas och krisberedskapen bör lyftas fram i dessa analyser.

3.3.7 Utan livsmedel stannar Sverige

3.3.7.1 Huvudbudskap

Vår livsmedelsförsörjning kan vara vår största sårbarhet med tanke på vår klimatzon och de årstider vi är beroende av för odling av grödor som vi och våra djur kan leva av. Till och med ett handelskrig eller en annan kris som avskärmar oss från leveranser utifrån skulle kunna bli avgörande för vår överlevnad och nationens stabilitet. Även tillfälliga avbrott kan åstadkomma stor skada, så vi behöver ta höjd för åtminstone tre månader med ojämn försörjning i planeringen av vår livsmedelsförsörjning. En förutsättning för livsmedelsförsörjningen är att vi kan trygga den hela vägen från producent till konsument. Idag är försörjningskedjorna globala och vi är invävda i ett internationellt nätverk som är extremt effektivt när fred och enighet råder, men extremt sårbart när så inte är fallet. Svenska livsmedelsaffärer har en uthållighet på 25–72 timmar och läget är sämst i storstäderna där alternativa källor till livsmedel är begränsade. Vi är bara självförsörjande på morötter, lök, mjöl och ägg. Industrin stannar av efter två dagar utan transporter och inom 1–3 dagar tar färskvarorna slut. Efter 3–5 dygn är butikerna tomma och det blir produktionsstopp vid fabriker. Efter 5–7 dygn sker betalningsinställelser, nödslakt och destruktion av livsmedel.

3.3.7.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Trygga försörjningskedjorna!

Nästan alla livsmedelslager går på hjul eller på vatten och distributionen är beroende av IT-system och el. Många led i kedjan använder dessutom automatiserade lager som också är beroende av IT och el. Därigenom är vår livsmedelsförsörjning beroende av andra faktorer som håller i gång kedjorna och vi behöver minimera riskerna:

- Ersätt delar av konstgödselsimporten med egna lösningar och frigör oss från behovet av rysk gas
- Stärk beredskapen för elförsörjning och tillgång på diesel, reservdelar och lastbilsförare

Stärk konkurrenskraften i svenskt lantbruk

Vi behöver en plan och vi måste börja arbeta strukturerat för att över tid minska vårt beroende av livsmedelsimport. Förbättrar vi förutsättningarna för våra egna livsmedelsproducenter så kommer vi att få en fungerande marknad med en större andel inhemsk produktion. Några konkreta förslag till denna långsiktiga plan är:

- Öka andelen närproducerade livsmedel i kommunal och regional verksamhet i syfte att förbättra förutsättningarna för lokala livsmedelsproducenter
- Säkerställ tillgången på rent vatten genom att säkra tillgången på kritiska kemikalier som förlämnar dricksvatten till djur och människor, samt livsmedelsproduktion i stort
- Luckra upp lagen om offentlig upphandling för att öppna upp för upphandling av närproducerade livsmedel
- Lagra strategiska produkter som behövs för att kunna skala upp svenskt lantbruk och öka vår egen livsmedelsproduktion vid behov (till exempel utsäde, växtskyddsmedel, och konstgödsel)

En insatsstyrka att försvara vår livsmedelsproduktion

Tillsätt en nationell insatsstyrka med affärsmässig, språklig och juridisk kompetens till stöd för näringslivet vid större internationella affärer där kritisk svensk livsmedelsindustri riskerar att läggas ned efter uppköp. Här krävs en uppmärksamhet och resurser från högre nivå.

Krisberedskap är hållbarhet!

Forskare på SLU pekade i fjol på att upp till 45 procent av importen skulle kunna ersättas med det som vi spolat. Genom att ställa om till mer närproducerat gynnar vi vår egen ekonomi och skapar förutsättningar för fler jobb samt en chans att nå de globala klimatmålen.

- Närproducerat = klimatsmart tack vare minskade utsläpp genom dramatisk minskning av icke nödvändiga långa transporter
- Fler arbetstillfällen tillförs genom att fler jobb skapas i våra kommuner inom lantbruk och livsmedelsproduktion
- När vi säkrar inhemsk försörjning bidrar vi till klimatmålen i Parisavtalet och stärker den cirkulära ekonomin. Det är hållbarhet på riktigt.

Betalsystem för kris

Digitala system är sårbara och följderna enorma. Livsmedel är det mest akuta och basala; det har plötsliga händelser i livsmedelskedjor nyligen bevisat. Krisberedskapsperspektivet måste finnas med även i framtida betallosningar, särskilt med avseende på livsmedelsförsörjning.

Lag, ordning & migration

Moderaterna i Östergötland valet 2022

4. Sammanfattning

Moderaterna i Östergötland tror på Sverige men är inte tillfreds med den utveckling och de vägval Sverige tagit på senare tid inom denna rapport's ämnesområde lag, ordning och migration. Att aktivt arbeta mot moderna former av kriminalitet kräver helt nya åtgärder. Skall ett samhälle utvecklas i ordets positiva bemärkelse behöver vi även överge föråldrade tillvägagångssätt, även om dessa tillvägagångssätt fungerade mycket bra en gång i tiden. Vi tror naturligtvis inte att en förändring av lagarna och deras tillämpning i ett slag skulle innebära att brottsligheten försvann. Våra förslag skulle dock rita om spelplanen rejält och det är en nödvändighet för Sveriges bästa.

Vi är medvetna om att exempelvis brottslighet och annan samhällstärkande verksamhet har många och komplexa orsaker, att åtgärder måste sättas in på många samhällsområden och att det inte finns någon lätt och snabb lösning. Vi måste dock börja, om så på ruta 1 år 2022. Förändringsprocesser tar tid men är klart möjliga. Rapporten föreslår konkretiserade förändringar för Sveriges bästa.

4.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för lag, ordning & migration

Att upprätthålla lag och ordning är en av statens kärnuppgifter. Moderaterna i Östergötland anser att om denna uppgift allvarligt förändras i negativ riktning på grund av exempelvis parallella samhällen som inte följer svensk lagstiftning skapas problem av mycket allvarlig karaktär. Vi tror på ett framtida samhälle där polisen har rätt resurser, moderna resurser och lägger all sin tid på att bekämpa brottslighet. Organisationen är i framtiden mer flexibel och anpassningsbar än idag och resurser prioriteras mot aktiva poliser och utredare. Verkställigheten är mycket hög och insatser kan geografiskt prioriteras mycket snabbare. Vidare har rättsväsendet olika spår där en snabbare hantering av ärenden sker i vissa fall med fokus på tidsaspekter, tidsvinster och verkställighet av beslut. Det utökade behovet av fängelseplatser är tillfredsställt genom utbyggnader samt en ordentlig satsning på ett nytt, stort toppmodernt fängelse. Migrationspolitiken är förändrad till en mycket mer arbetsinriktad invandring. Bidragssystemet är kraftigt reducerat och egenförsörjning är en vital praxis för såväl svenska medborgare som vid migration till Sverige.

4.2 Identifiering och problematisering

Den grundläggande tryggheten har satts ur spel och då måste politiska förändringar och konkret agerande ske för att möta samhällets nya utmaningar. Syftet är att skapa ett tryggt samhälle, där lag och ordning råder över hela landet oavsett geografiskt område. Alla personer som jobbar för att upprätthålla tryggheten, inte kan hotas och inte hindras från att uträtta dagligt arbete. Utöver detta påvisar de nationella trygghetsundersökningarna att det föreligger starka indirekta effekter av nuvarande brottsfrekvens, till exempel att människor avstår från möten och undviker platser och vägar. Att likställa invandring med kriminellt agerande är felaktigt men att svaga socioekonomiska grunder ökar risken för att gå in i kriminell bana är inget nytt. Vi har i Sverige misslyckats med att sätta människor från andra länder i arbete sett i ett generellt perspektiv. Arbetslösheten i Sverige bland inrikes födda är även i lågkonjunktur relativt låg. Totalen påvisar att om även utrikesfödda räknas med ligger vi nästan sämst i Europa. Därmed importerar vi socioekonomisk problematik även om vi i huvudsak beviljar uppehållstillstånd till goda människor. Sätts inte dessa i arbete kommer redan tidigare problem eskalera oavsett.

4.3.1 Bättre förutsättningar för polisen & tullen

4.3.1.1 Huvudbudskap

Vi måste ha handlingskraft och agerande i ett samhälle vars trygghetsgrunder rubbas. Den handlingskraften står bland annat rättsväsendet men framför allt polisen för. För att kunna agera kräver det dock att polisen ges förutsättningar att kunna göra sitt jobb. Att kunna fokusera på kärnuppgiften att ingripa mot, utreda och klara upp brott. Det krävs bland annat ökade resurser till polisorganisationen men också att fler väljer att söka sig till yrket för att man ska kunna bli fler i antal. Det är viktigt att utbildade poliser inte lämnar yrket.

4.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Nytt polismål och förbättrade förutsättningar för att bli fler

Behovet av fler poliser är konstaterat men här ser vi Moderater att man bör införa en ny typ av polismål. Ett mål som inte grundar sig på ett specifikt antal i poliskåren vid en specifik tidpunkt, utan ett som grundar sig på polistätheten för befolkningen. Det innebär att målet justeras i samband med att befolkningen förändras, likt behovet.

Det innebär också att behovet växer i samband med att befolkningen ökar och det kräver också insatser för att göra polisyrket attraktivt. Moderaterna i Östergötland vill bland annat se åtgärder så som höjda löner, avskrivna studielån efter fem år i yrket och goda utvecklingsmöjligheter inom polisen.

Se över straffrättsliga åtgärder vid våld mot tjänsteman

Ett samhälle vilar på dess institutioner som arbetar för att upprätthålla ordningen. De människor som i sin yrkesutövning skall upprätthålla lag och ordning i Sverige kan inte i sitt dagliga arbete hotas och utsättas för våld i den utsträckning som sker idag. Det krävs en översyn av straffskalorna för dessa brott för att skärpas ytterligare och inkludera fler kategorier så som socialsekreterare och sjukhuspersonal.

Mer forskning och utveckling behövs

Polisen bör få en utvecklings- och forskningsavdelning inom den egna organisationen eller tillsammans med Nationellt Forensiskt Centrum, NFC. Vissa problem kan vara gemensamma för försvar och brottsbekämpning varför ett samarbete med FOI bör utredas.

Tullen behöver integreras mer i brottsbekämpningen

Det finns idag brott som begås i Sverige som även har kopplingar internationellt. Här behöver vi integrera tullen i brottsbekämpningen så att myndigheten operativt har tillgång till

- 1 polisens information och har rätten att ingripa. Sekretessen som idag finns mellan
- 2 myndigheter får inte och ska inte sätta käppar i hjulen för brottsbekämpningen.

4.3.2 Kraftsamling mot kriminalitet

4.3.2.1 Huvudbudskap

Den växande kriminaliteten i Sverige men även Östergötland visar ett stort behov av ett samlat krafttag. Det kan inte och ska inte löna sig att vara kriminell i dagens samhälle men det kräver en rad reformer. Förutom bättre förutsättningar för polisen krävs också straffskärpningar inom en rad olika områden tillsammans med fler verktyg för polisen att använda emot kriminella.

4.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Nolltolerans mot brott

Det krävs ett krafttag av samtliga delar av samhället för att kämpa för en nolltolerans mot brott. En strategi för att införa en nolltolerans mot brott bör tas fram som innehåller en ny form av aktivt arbete gentemot ordningsstörningar, men även lindriga brott, tillsammans med förslag på ny lagstiftning. En väsentlig ökning av insatserna mot bedrägerier och andra typer av brott kopplade till internet behövs också. I det måste även metodutveckling inkluderas då endast ca 1% av brotten klaras upp.

En ny kriminalpolitisk inriktning

Med dagens allt grövre kriminalitet krävs en ny kriminalpolitisk inriktning, där man tar ett helhetsgrepp och når en mer bestraffande straffrätt. Idag är allt för många straff för låga, särskilt för återfallsförbrytare samt för grova brott som straffar den enskilde. Den villkorliga frigivningen bör även vara en förmån för den skötsamme, inte en rättighet. Utvisningar av personer som dömts till utvisning behöver verkställas i högre utsträckning än idag.

Stopp för gängkriminalitet

Tyvärr står Sverige och Östergötland inför en stor utmaning när det kommer till den växande gängkriminaliteten. Här är det svårt att lyckas ensamt på ett lokalt plan, det behövs en mer väl rustad polisorganisation, ett rättsväsende med straffpåföljder som motsvara brotten och ett starkt civilsamhälle. Här ser vi Moderater att åtgärder så som visitationszoner, anonyma vittnen tillsammans med fler verktyg som avlyssning för polisen, kan vara en del i att motverka gängen. Strängare straff för brott bör också introduceras inom ramen för organiserad brottslighet. Vid skyddande av brottsling bör det också innefatta alla former av skyddande, även förstörelse av bevis. Samt all otillbörlig påverkan av rättsprocess – till exempel att köpa vittnen – bör kriminaliseras.

Men om en misstänkt ångrar sig och medverkar till att ett brott klaras upp i sin helhet bör det vara möjligt att ge rejäl strafflindring. Rättsordningen ska inte premiera den som är solidarisk med sina medbrottslingar och vägrar medverka vid utredningar.

Minska ungdomsbrottsligheten

Det går att se att grov brottslighet tyvärr kryper ner allt lägre ned i åldrarna och att unga blir föremål för gängrekryteringar då straffen är väldigt låga när man begår brott. Detta behövs ett stopp på genom att slopad straffrabatt för unga och en ny straffmyndighetsålder utreds. Det skulle innebära att de som begår brott som unga inte blir lika attraktivt och därmed inte heller att rekrytera till gäng.

Tillgängliggör fler metoder för polisen att lösa brott

Kärnan i mycket av övervakningssamhällets utmaningar är att inte skada den enskildes integritet. Detta är något vi fortsatt skall stå för men att vems integritet som hotas måste ifrågasättas och utredas i högre grad än idag. Här ser vi ett behov av ändringar i Integritetsmyndigheten grunduppdrag. Ökade möjligheter till avlyssning är ett sätt att på ett tidigare stadium kunna sätta in polisiära åtgärder. Samma sak borde gälla vid exempelvis DNA-spårning/Släktforskning vid exempelvis mord. En tydlig möjlighet att bemöta den nya brottsligheten. För att detta skall möjliggöras behöver Integritetsmyndigheten uppdragsbeskrivning ses över och förändras. Polisen måste lättare få möjlighet till kameraövervakning, avlyssning samt i specifika fall så som mord få möjlighet att använda sig av DNA-spårning/Släktspårning för att lösa brott. Integritetsskyddet kommer att försämrats men åtgärder måste vidtas mot utvecklade former av kriminalitet.

Genomför en utvidgning av termen vapenbrott

En utvidgning av begreppet vapenbrott bör även innefatta sprängmedel, handgranater, pansarskott med mera, och formuleras så att all hantering av illegala vapen blir straffbart, även skottlossning, posering, överlämnande, betalning för vapen.

Ökad kamerabevakning för mer teknisk bevisning

Ett lands trygghet hotas i form av exempelvis kriminella gäng som idag spelar med helt andra instrument än tidigare. När brottslingarna förändras måste även vårt samhälle förändras med fokus på rättsväsendet. Gruppen anser att teknisk övervakning i form av kameror måste underlättas. Evidens finns för att hårdare straff per automatik inte leder till lägre brottslighet men vetskapen om risken att ertappas däremot gör det. Ökad kamerabevakning i utsatta områden där polisen själva får snabbare möjlighet att själva agera i ärendet och att

1 prioriterade resurser avsätts.

2

3 **Motverka våld i nära relationer**

4 Våld i nära relationer är något som måste motverkas. Mäns våld mot kvinnor och annat våld i
5 nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem. Mäns våld mot kvinnor är också ett uttryck
6 för en extrem form av kvinnoförtryck, vilket måste bekämpas. Moderaterna i Östergötland vill
7 se att straffet för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning skärps, att kontaktförbud
8 ska förenas med fotboja redan från början efter en individuell riskbedömning och att
9 personlarm införs vid kontaktförbud.

4.3.3 Ett rättsväsende att räkna med

4.3.3.1 Huvudbudskap

Utöver polisens består rättsväsendet också av åklagare, domstol och kriminalvård. Det är betydande institutioner i arbetet om att förebygga, bekämpa och utreda brott samt verkställa påföljderna. Mot bakgrunden av att brottsligheten blir allt grövre kräver det också att brottsbekämpande myndigheters verktyg blir allt vassare men även att domstolarna får goda förutsättningar att behandla dessa fall.

4.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Bättre ersättning till brottsoffer

Ett brottsoffers skadestånd ska kompensera för den skada som uppstått – både ekonomisk och icke-ekonomisk – i samband med brottet. Dagens nivåer gällande skadeståndet är dock alldeles för låga och bör höjas avsevärt, speciellt skadestånd för framför allt icke-ekonomisk skada.

Övergrepp i rättssak

Förekomsten av övergrepp i rättssak gör teknisk bevisning avgörande i många fall. Ny brottsrubricering och hårdare straff för övergrepp i rättssak bör införas.

Ett omtag av lagstiftning runt förverkande och beslag av egendom

Vinster av brottslig verksamhet måste kunna konfiskeras; vi bör exempelvis verka för omvänd bevisbörda avseende egendom. Samt att utreda om det skulle vara mer kraftfullt att kombinera böter och fängelsestraff.

Stärk domstolarna i deras arbete

Domstolarnas roll i samhället idag är att skipa rättvisa, vilket skiljer sig från polis och Åklagarmyndigheten som arbetar för att förebygga, utreda och lagföra brott. Men dessa olika insatser hänger ihop. Genererar man mer resurser till polis och Åklagarmyndigheten för att uppnå ett mer effektivt arbete, kommer det också kräva att man tillför resurser till domstolarna för att detta ska vara genomförbart. För att domstolarna ska kunna genomföra sitt arbete med ett ökat tryck rättssäkert, rättvist och effektivt.

Lägg mer vikt vid uppgifter som lämnas tidigt i utredningen.

Det bör införas en tidsgräns i rättegången efter vilken parterna inte får komma med nya uppgifter utan särskilda skäl.

- 1 **Data-teletrafik som kan inhämtas i Sverige bör falla under svensk domsrätt.**
- 2 Åklagarna bör ges rätt till snabba, tillfälliga beslut avseende alla hemliga tvångsmedel. Det
- 3 måste gå att avlyssna/avläsa kommunikation med misstänkta men oidentifierade personer;
- 4 polisen måste få avlyssna numret den okände kidnapparen ringer från. Eftersom
- 5 domstolarna ändrat definitionen för vad som är ett eller flera brott bör avläsning/avlyssning
- 6 tillåtas mot brottslig verksamhet. Det bör inte heller finnas kommunikationskanaler som inte
- 7 kan avläsas/avlyssnas efter domstolsbeslut. Anonyma kontantkort måste bort.

4.3.4 En human migrationspolitik

4.3.4.1 Huvudbudskap

Den politiska debatten präglas allt för mycket av affektladdade argument än sakliga och välgrundade argument när det kommer till migrationspolitiken. Moderaterna i Östergötland ska vara med och bidra till en saklig och välgrundad debatt som också ser de utmaningar som vi står inför. Behovet av en stram och ansvarstagande migrationspolitik är stort, politiken som presenteras måste vara långsiktigt hållbar och bygga på att Sverige tar sitt delansvar i samarbete med övriga länder. Samtidigt måste vi klara av att också ta det hela ansvaret för hur det sedan går i Sverige.

4.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

En stram, genomtänkt och långsiktigt hållbar migrationspolitik.

Förmågan att integrera personer i samhället måste också få styra migrationspolitikens utfall. Den integrationsskuld som idag byggts upp talar för en stram migrationspolitik för att kunna komma ifatt och ta ansvar över situationen i Sverige. Ett volymmål krävs och upprätthålls genom gränskontroller. Dock måste också fler ut i arbete av de som redan bor i Sverige.

Ordning och reda i asylsystemet

För att människor ska kunna komma till Sverige och stanna här behövs ordning och reda i asylsystemet först. Migrationsverkets organisation tåls att undersökta och för att förbättra effektiviteten. Genom skärpta krav för uppehållstillstånd och anhöriginvandring skapar vi tydlighet i systemet. Personer som söker asyl med okänd identitet bör även kunna registreras med biometriska metoder som DNA-profil och fingeravtryck. Identitetsfrågan är central i processen och ska utredas noga. För ett ja ska vara ett ja men ett nej är också ett nej.

En förändrad bidragspolitik

Det behövs en förändring kring Sveriges bidragssystem i många aspekter, men några förändringar som Moderaterna i Östergötland vill se är att man som nykommen till Sverige har en låg och enhetlig statlig ersättning. Ersättningen begränsas till ett ersättningssystem och etableringsersättningen utökas från två till fem år. Utöver det bör man även kvalificerar sig in till välfärden, vilken innebär en förändring från dagens bosättningsbaserade system till ett arbetsbaserat.

4.3.5 Lokala trygghetsåtgärder

4.3.5.1 Huvudbudskap

Många av insatserna för att skapa ett tryggare samhälle ligger på nationell nivå. Men det finns trygghetsskapande åtgärder att genomföra lokalt och det bör också ske för att effektivt motarbeta otryggheten i dagens samhälle. Det är viktigt att ta sig an dessa utmaningar på samtliga plan. Genom trygghetsskapande åtgärder i Östergötlands utomhusmiljö tillsammans med en närhet till en hjälpende hand ges bättre förutsättningar för ett tryggare Östergötland.

4.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Trygghetsskapande åtgärder i utomhusmiljön

Det är viktigt att kunna känna sig trygg när man rör sig ute i samhället även efter mörkrets inbrott. Politiker behöver också arbeta för att skapa långsiktiga förutsättningar för trygghetsskapande organisationer, till exempel att skapa möjligheter för att fler att börja nattvandra/trygghetsvandra i organiserad form.

En kamera förhindrar inte brott i stort att begås, men att den finns skapar också en mer trygg miljö att vistas i. Om det händer något så finns den där för att kunna återspela händelseförloppet vilket kan vara viktigt för en framtida utredning.

Det bör också ges möjlighet för invånare att meddela in till kommuner vilka platser som upplevs som otrygga. Det skapar ett underlag för kommunen att arbeta vidare med för att förbättra förutsättningarna för en tryggare kommun. I detta bör också fastighetsägare uppmuntras att delta för att kunna uppmärksamma om det finns egna åtgärder att genomföra för att skapa ett bättre klimat i närheten av dennes fastigheter.

Kommunala ordningsvakter

Det är viktigt med synlighet, närhet och tillgänglighet till en hjälpende hand om man behöver det. Kommuner ska inte ta över det statliga ansvaret för det polisära genom kommunala poliser. Men en del av lösningen för att kunna motverka problematik inom kommunens gränser är kommunala ordningsvakter.

Trygghetsteam kopplade till fältarbete/fältarbetare.

Miljö, klimat & energi

Moderaterna i Östergötland valet 2022

5. Sammanfattning

Det lokala och regionala arbetet med miljö, energi och klimat kan både ses som svårt och enkelt då det handlar om ett arbete som också behöver ske på den nationella såväl på den globala arenan. Denna del av Moderaternas i Östergötlands arbete med politikutveckling för mandatperioden 2023–2027 avhandlar miljö-, energi- och klimatfrågorna som kan komma att bli aktuella för valrörelsen 2022. Politikutvecklingsarbetet har ingen ambition att täcka in hela politikområdet utan gruppen har valt att fokusera på de frågor som vi regionalt har möjlighet att påverka och har förutsättningar till att kunna förändra, samt att ta upp det som är nytt i relation till den moderata miljöpolitiken. Utifrån detta är förslag rörande exempelvis lagstiftning och skatter inte inkluderat i någon större utsträckning i detta handlingsprogram. Det rapporten behandlar är en inledning och bakgrund, en målbild för moderat miljö-, energi- och klimatpolitik samt en problematisering utifrån följande delområden:

- Energi (i detta område är det två avsnitt; energiförsörjning och energisystem).
- Tillsyn (i detta område är det tre avsnitt; tillsyn, avgifter och tillståndprocesser).
- Resurser (i detta område behandlas fyra avsnitt; skogen, återbruk, vatten och fiske).

5.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för miljö, energi och klimat

“Människan måste vara miljöpolitikens utgångspunkt. [...] Ur det växer vårt ansvar. [...] Moderaterna tror på framsteget och att människan har förmågan att lösa de problem vi står inför. Teknisk utveckling och god hushållning kommer att vara avgörande på miljöområdet. Svenska företag är i framkant för nya gröna innovationer, och en god klimat-politik utgår ifrån och tar vara på den förändringskraft som finns i ett fritt näringsliv.” (Frihet och Ansvar, Ett moderat idéprogram för 2020-talet, s. 36–38)

En hållbar miljöpolitik kan förenas med ekonomisk tillväxt. Genom att ha ett helhetstänk kring hela politiken kan vi både minska utsläpp och skapa förutsättningar för framtidens arbetsmarknad. Politikens uppgift blir därför att främja och uppmuntra innovationer och teknikutveckling i en hållbar riktning hos både individer och företag.

Vi Moderater ser de utmaningar vi har kring miljö, energi och klimat, genom detta ser vi också ett antal lösningar för att skapa en hållbar framtid. Ska vi klara av att elektrifiera transporterna måste mer metaller få brytas. Ska industrin klara av att ställa om behövs enklare och snabbare tillståndprocesser. Ska vi minska användningen av fossilbaserade produkter måste skogen få brukas hållbart. Framför allt kommer det att behövas mer ren el,

1 från både förnybara källor och kärnkraft. Vi anser att då staten ställer nya, mycket
2 kostnadsdrivande krav på ombyggnation/rivning av fullt fungerande kraftverk måste staten
3 även finansiera åtgärderna.
4
5 Miljö-, energi- och klimatpolitiken är lokal, regional, nationell och global. I Östergötland har vi
6 förutsättningar att driva en framgångsrik miljöpolitik i vår region, i kommunerna och i de
7 egenägda bolagen. I dessa forum har vi möjlighet att vara en påverkansfaktor till övriga
8 nivåer både nationellt, i EU och globalt. Det är viktigt att vi verkar för att hitta ny teknik och
9 verkar för att skapa förutsättningar för nästa generations kärnkraft. Innovationer är nyckeln till
10 att möta morgondagens utmaningar. Det är av största vikt att vi tar hand om Östergötlands
11 resurser. Att vi tar hand om skogen, och ser till att det offentliga äger mindre av skogen så att
12 den kan brukas hållbart. Vi behöver ta hand om våra vatten och säkerställa att minska
13 övergödningen. Lokalt och regionalt är det viktigt att vi ser till att den myndighetsutövning
14 som sker på miljöområdet är effektiv och förutsägbar.

5.2 Identifiering och problematisering

Att arbeta lokalt och regionalt med frågor på den nationella och globala agendan kan både vara svårt och lätt på samma gång. När det gäller klimatet är det en global angelägenhet som kräver lokala åtgärder, inte bara här hos oss i Östergötland utan i hela världen. Utifrån detta är området miljö, energi och klimat väldigt stort och ibland svårt att avgränsa. Miljön och klimatet erkänner inte nationella gränser och påverkas av allt som individer, grupper, organisationer, länder och hela världssamfundet gör. Utifrån detta är hela politikutvecklingsområdet något som behöver ligga i fas med den moderata politiken i EU, riksdag, region och ute i kommunerna. Ansatsen för politikutvecklingen har varit att fokusera på de saker som vi regionalt har möjlighet att påverka och har förutsättningar till att kunna förändra, samt att ta upp det som är nytt i relation till den moderata miljöpolitiken. Utifrån detta är förslag rörande exempelvis lagstiftning och skatter inte inkluderat i någon större utsträckning i detta handlingsprogram.

De övergripande områden som gruppen har identifierat är följande:

- Energi (i detta område är det två avsnitt; energiförsörjning och energisystem).
- Tillsyn (i detta område är det tre avsnitt; tillsyn, avgifter och tillståndprocesser).
- Resurser (i detta område behandlas fyra avsnitt; skogen, återbruk, vatten och fiske).

Energi är en av de största nötterna att knäcka för att kunna klara av klimatomställningen med en bibehållen, och ökad, tillväxt. Utmaningarna består av att ha en energiförsörjning som står på egna ben och har så liten miljöpåverkan som möjligt. Tillsynen är det område som vi har störst möjligheter att påverka ur ett lokalt och regionalt perspektiv. Det är i tillsynen som vi som politiker kommer i kontakt med medborgare och företagare och det är genom den vi kan främja klimatomställningen med människan i fokus. Östergötland är ett diversifierat län med stora naturresurser. Några av dessa är vår skog och vårt vatten. Fisket och återbruket är något som vi också behöver titta på genom miljömedvetna glasögon.

Ett återkommande tema som framkommit i arbete är vikten av teknikutveckling och innovationer. Därför återkommer detta i flera av avsnitten nedan. Det är också kopplat till teknikutveckling och innovationer som politiken kan komma att ha en mer främjande roll i framtiden. Detta behövs för att fler lösningar ska kunna komma fram för de problem och utmaningar vi ser idag och imorgon.

5.3.1 Energiförsörjning: Utmaningen som behöver lösningarna nu och imorgon

5.3.1.1 Huvudbudskap

Energiförsörjningen som i huvudsak är en nationell angelägenhet har havererat, även om många kommuner äger egna kraftresurser. Vi har upplevt en brist på el och en våldsam prisstegring. Utvecklingen har varit helt förutsägbart och vi kan med stor säkerhet förutse att den kommer att fortsätta. Elbehovet förutses öka mycket kraftigt medan utbyggnaden av ett energisystem som klarar en stabil elförsörjning inte ens har påbörjats. Idag är Sverige integrerat med omvärlden. El importeras och exporteras beroende på tillgång och pris. Importen kan nu oftast täcka underskott i Sverige om vindkraften inte levererar men importmöjligheterna från andra länder än Ryssland kommer att minska när kol och kärnkraftverk stängs ned på kontinenten. Moderaterna välkomnar en lokal produktion av biogas och ser det som en viktig del i den cirkulära ekonomin.

Den svenska energiförsörjningen främst elförsörjningen står inför närmast gigantiska utmaningar om behoven utvecklas som planerat. Det är främst ett statligt ansvar. I Östergötland kan vi stödja produktionen av biodrivmedel från jordbruksvaror och biogas. Självfallet skall vi driva på energieffektiviseringen och naturligtvis stödja den tekniska utveckling som pågår i länet. Säker tillförsel av energi till konkurrenskraftiga priser är en grundförutsättning för såväl en sund ekonomisk utveckling som för en omställning av samhället i miljövänlig riktning. Hur det skall uppnås på relativt kort tid samtidigt som fossila bränslen fasas ut är inte ens uppe till politisk diskussion. Försörjningen av fossila och biobaserade bränslen fungerar. Europas beroende av den ryska gasen spiller dock över på de svenska elpriserna på grund av elmarknadens integration i Europa.

5.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Visionen: Självförsörjande

För att kunna säkerställa en fortsatt hållbar energiförsörjning behöver Sverige och Östergötland fortsatt bygga ut den elproduktion som finns i landet och regionen. Detta behöver ske i en ökad takt för att täcka upp för den brist som finns idag och för att kunna möta de framtida behov som skapas genom en ökad elektrifiering.

Fortsatt utveckling i fordonspark och industri

Vi kan förutse en framtid där personbilsparken till stor del är elektrifierad och de tyngre lastbilarna drivs med el via kontinuerlig laddning när de kör på de stora riksvägarna. Kol och

1 olja har ersatts av el i tung industri som stål och cement. Och utifrån det behöver
2 utvecklingen fortsätta vad gäller att framställa ren el genom innovationer och en utökning
3 samt förnyning av kärnkraften.

4

5 **Lagring och kontinuitet**

6 Elbehovet är idag redan stort och blir hela tiden större. Vi har redan idag temporära brister.
7 Den största konsumenten i Östergötland Bravikens pappersbruk stängs redan ned vid
8 behov, inte enbart vid brist på el utan även när priserna är för höga. Av denna anledning
9 behövs större förutsättningar till att kunna lagra lokalt producerad el och en större förutsäg-
10 barhet vad gäller pris, för att kunna ha en konkurrenskraftig produktion i nationellt och
11 regionalt.

5.3.2 Energisystemet: Helheten är större än delarna

5.3.2.1 Huvudbudskap

Fokus idag är på energisystemets vars problem orsakats av att kärnkraftverk som lokaliseras för att täcka behoven i södra Sverige lagts ned. Då vindkraften byggts ut främst i Norrland räcker inte kraftledningarnas kapacitet. Produktionen i vindkraftverk vare sig de står på land eller i havet varierar kraftigt. Produktionen är cirka 10 procent av normal produktion varför de behöver kompletteras med lätt reglerbar kraft, såsom vattenkraft eller kärnkraft. Kärnkraft skall helst gå med konstant effekt. Men helt klart är att en kraftförsörjning som till stor del baseras på vindkraft måste kompletteras med annan kraftgeneration eller lagring av el, det vill säga i batterier.

Detta medför att systemkostnaden för ett energisystem som baseras på vindkraft blir hög. Kanske dubbelt så stor som för ett system som består även av kärnkraft. Dessutom finns inte idag teknik, vare sig vätgasbaserat system eller batterier för storskalig lagring av el till rimliga kostnader. Ett energisystem som inte har tunga kraftverk, som kärnkraftverk, vilka tjänar som svänghjul i energisystemet och kompenserar för varierande belastningar blir mer instabilt vilket kan resultera i längre kraftavbrott. Risken för stora strömbortfall i Sverige har därför ökat kraftigt. Biobränslen är inte särskilt lämpade för elgenerering och dessutom är tillgången på dem begränsad. Solel kommer förmodligen inte att ha en stor roll i den nationella energiförsörjningen men den är intressant som en lokal energikälla och särskilt för elbilar.

Den utbyggnad av energisystemet som krävs kommer att vara synnerligen kostnadskrävande förmodligen mer än 1 200 miljarder kronor under tjugo år. Det kommer att ställa krav på kompetens och industriell kapacitet.

5.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Ett energisystem med flera komponenter

För att ha ett framgångsrikt energisystem behöver det bestå av fler än ett energislag. Enbart vindkraft kommer inte kunna garantera leveranssäkerheten. Vi behöver se till helheten för att bygga ut och förstärka energisystemet på ett ekonomiskt ansvarsfullt sätt. Detta innebär att nya reaktorer i Ringhals och Oskarshamn behöver byggas. Det är också nödvändigt att se över nuvarande lagstiftning inom området. Befintliga värmekraftverk behöver behållas som säkerhet vid större elavbrott.

1 **Utveckla ny teknik**

2 Framtidsorienterad teknik, såsom nya typer av batterier och vätgasbaserade metoder för
3 elgenerering, stöds liksom för styrning av elkonsumtionen. I kombination med detta behöver
4 nya typer av reaktorer studeras och utvecklingen av dem behöver stöttas.

5

6 **Säkra framtiden med kompetensförsörjning**

7 För att kunna gå i takt med framtidens utmaningar kopplat till området behöver de
8 kommande kompetenskraven tillgodoses genom utbildningssatsningar och att inhemsk
9 industri förbereds för att hantera kommande utbyggnader.

5.3.3 Ändamålsenlig, relevant och riskbaserad tillsyn

5.3.3.1 Huvudbudskap

Kommunerna har ett stort ansvar inom miljöområdet för tillsyn hos både företag och privatpersoner. Den tillsynen baseras främst på Miljöbalken och livsmedelslagstiftningen med syfte att minska risker för människors säkerhet och hälsa. Syfte med tillsyn ska vara att minska riskerna för fel hos främst företagen, men också för att upptäcka otillåten miljöpåverkan i tid och stoppa den. Under senare år har lagstiftningen förändrats och kommunernas ansvar har utökats, utan att statliga medel har skjutits till. Det gör att inte bara att regelbördan ökar för företagen, utan även kostnaderna för tillsyn.

Det finns möjligheter för kommunerna att både utöka och minska tillsynen hos företag. Välskötta företag kan i vissa fall få minskad tillsyn och därmed minskade kostnader, men det finns mycket kvar att göra för att minska företagets börda. Vi menar att tillsynen först och främst ska vara utformad så att den riktas mot att nå verksamheter som missköter sig eller som ingår exempelvis i organiserade kriminella nätverk. Ett sätt för att bekämpa organiserad kriminell verksamhet är att utveckla samverkan genom lokal operativ myndighetssamverkan (LOS).

5.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Underlätta tillsynen!

Tillsynsarbetet ska utformas så att kostnader, administration och arbetsbelastning på företagen ska minimeras i så stor grad som möjligt. Det görs genom att tydliga regelverk, nya digitala tjänster och bättre information till verksamhetsutövare.

Fokusera på rätt tillsyn

Tillsynen, oavsett lagstiftning, ska fokusera på åtgärder som motverkar oseriösa företag och gynnar de som sköter sig. Tillsynen ska vara riskbaserad.

Samordnad tillsyn

Tillsyn ska samordnas inom kommunen i största möjliga mån för att undvika flera tillsynsbesök hos samma företagare. En samordnad tillsyn erbjuder en bättre och mer samlad information till företagaren och kunskapsutbytet i förvaltningen ökar.

Myndighetssamverkan för effektiv tillsyn

Myndighetsövergripande samarbeten och informationsutbyten ska försäkras och utvecklas. I dessa sammanhang är lokal operativ samverkan (LOS) en framgångsrik metodik.

1 **Löpande inrapportering ger säkrare underlag**

2 Kommunernas verksamhetssystem ska utvecklas så att företagen enklare och löpande ska
3 kunna rapportera uppgifter till tillsynsmyndigheten i stället för att enbart göra det i samband
4 med tillsynen. Med rätt uppgifter på plats i god tid minskar riskerna för fel.

5

6 **Digitaliseringens möjligheter med AI måste tas till vara**

7 Tillsynsmyndigheter, genom löpande rapportering från företagen, ska utforma digitala AI-
8 baserade verktyg för att ge företagen en omedelbar återkoppling som ger råd och stöd samt
9 uppmanar till eventuella åtgärder.

5.3.4 Tillsynsavgifter: Relevanta, rimliga och motiverade

5.3.4.1 Huvudbudskap

Kommunerna har rätt att ta ut avgifter och taxor för merparten av den tillsyn som kommunerna har ansvar för. Det handlar bland annat om avgifter för tillsyn, tillståndsprovningar och lovgivning. Samtliga avgifter och taxor ska baseras på självkostnadsprincipen, en kommun ska inte göra vinst på tillsynsarbete.

Det finns en stor mängd av olika avgifter och taxor, vilket inte alltid är enkelt att skilja på och förstå. Utifrån företagarens perspektiv behöver taxor och avgifter från olika delar av kommunen vara överblickbara, trots att avgifterna baseras på olika lagstiftningar och olika avdelningar inom myndighetsutövningen. Tillsynsmyndigheterna ska ha som utgångspunkt att arbeta med effektivisering och utveckling i syfte att kunna erbjuda enklare och mindre resurskrävande tillsyn. Dess utvecklingsarbete ska avspeglats i lägre tillsynsavgifter. Myndigheters tillsynsarbete ska även syfta till att bättre uppnå önskad effekt utan att detta innebär för höga eller omotiverade kostnader eller administrativa bördor, såväl för berörd myndighet som för verksamhetsutövaren.

5.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Vad får man för pengarna?

Tillsynsavgifter ska vara förutsägbara och tydliga och samtliga avgifter och taxor ska kunna granskas. Ur företagarens perspektiv behöver taxor och avgifter från olika delar av kommunen vara överblickbara. En företagare ska på ett ställe kunna se vilka olika taxor och avgifter som berör verksamheten, oavsett lagstiftning och myndighet. Det ska tydligt framgå vad en timkostnad, taxa och avgift baseras på och hur det påverkar kostnaderna för företagen.

Välskötta företag ska betala mindre

Det ska löna sig att ha en välskött verksamhet. Samtliga taxor och avgifter ska vara påverkbara för de verksamheter som sköter sig. Det ska framgå tydligt vad som krävs för att få reducerad avgift.

Det kostar att missköta sig

Taxor och avgifter baseras på det bedömda behovet av tillsyn. Ett företag som inte sköter sig ska kontrolleras oftare och därmed blir kostnaderna högre.

1 **Ökad effektivitet**

- 2 Tillsynsmyndigheterna ska ha som utgångspunkt att arbeta med effektivisering och
3 utveckling i syfte att kunna erbjuda enklare och mindre resurskrävande tillsyn.
4 Myndigheternas utvecklingsarbete ska avspegla sig i lägre taxor och avgifter när arbetet
5 effektiviseras. Tillsynsarbetet ska även syfta till att bättre uppnå önskad effekt utan att detta
6 innebär för höga eller omotiverade kostnader eller administrativa bördor, såväl för berörd
7 myndighet som för verksamhetsutövaren.

5.3.5 Bättre tillståndprocesser för företagare och miljö

5.3.5.1 Huvudbudskap

Det är många företag som upplever att miljötillståndsprövningen är ett stort hinder för en hållbar omställning av verksamheten. Det innebär bland annat att handläggningstiden är för lång och att processen är för oförutsägbar. En utdragen och oförutsägbar tillståndprocess kan få stora konsekvenser för hela samhället. Både materialförsörjningen och det klimatarbete som sker måste ha förutsättningar för att vara långsiktiga. För att företag ska kunna bidra till framtidens cirkulära ekonomi och elektrifiering och annan miljövänlig omställning av produktionsprocesser och transporter, behövs förutsägbara och rättssäkra tillståndprocesser. På lång sikt finns en uppenbar risk att fler producenter lägger ner på grund av otydlig lagstiftning, myndigheter utan helhetsperspektiv och skenande utredningskrav. För även om företag mer än gärna vill bidra till klimatomställningen behöver kalkylen gå ihop. Klimatinvesteringarna behöver kunna skrivas av innan verksamhetstillståndet upphör.

Tillståndprocessen har utretts i tjugo år men trots olika förslag har ingen förändring skett. Gång på gång ser vi hur dagens miljötillståndprocess med sin oförutsägbarhet, sina långa handläggningstider och spretiga tillämpning ofta motverkar sitt eget syfte. Tyvärr är det också tydligt att utvecklingen just nu går mot en ännu längre och ännu mer omfattande process för verksamhetstillstånd. Utredningskraven ökar successivt och allt fler verksamheter omfattas av tillståndsplikt, vilket ökar belastningen på myndigheterna och därmed väntetiderna.

5.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Identifiera avgörande frågor tidigt i processen

Då kan resurser läggas på att utreda det som har faktisk betydelse och leder till ökad miljönytta. Ett mer omfattande beslutsunderlag behöver inte alltid innebära ett bättre och mer relevant underlag. Handläggningen bör kunna förkortas och förenklas så att fler företag kan göra de nödvändiga investeringarna för klimatomställningen.

Ge domstolen tydligare processledningsansvar

Ändra miljöbalkens processuella regler för att förtydliga vilka olika roller som sökande, berörda myndigheter och domstolen har. Låt domstolen få större ansvar för att utreda och leda prövningen. De myndigheter som deltar ska fungera som expertstöd till domstolen och inte som motparter i en rättsprocess. Möjliggör godkännande av miljökonsekvensbeskrivning tidigt i processen.

1 **Förtydliga myndigheternas roll**

2 Regeringen bör tydliggöra för miljömyndigheterna att deras roll är att främja hållbar tillväxt
3 och industrins utveckling samtidigt som miljön skyddas. En balanserad avvägning behöver
4 ske mellan konsekvenser där man tydligt beaktar näringsaspekten och samhällseffekter.
5 Redan miljöbalkens syfte att främja en hållbar utveckling innefattar ett bredare perspektiv
6 som betonar ekonomisk och social utveckling samtidigt som miljön skyddas.

7

8 **Pröva befintliga verksamheter genom ändringstillstånd**

9 Befintliga verksamheter bör som huvudregel prövas genom ändringstillstånd. Det skulle ge
10 ökade möjligheter till långsiktighet, samtidigt som myndigheternas resurser kan läggas där
11 de gör mest nytta.

12

13 **Öka möjligheten till icke tidsbegränsade tillstånd**

14 Nu utreds möjligheten att tidsbegränsa samtliga verksamhetstillstånd i den pågående
15 miljöprövningsutredningen. I många fall är tidsbegränsning av tillstånd överflödigt då det
16 redan finns begränsningar i tillståndsvillkoren. En effekt av tidsbegränsningen är att
17 anläggningar som hushåller med resurser missgynnas jämfört med de verksamheter som
18 exempelvis vill återanvända material för att maximera uttaget under tillståndstiden.

5.3.6 Skogen är en av våra viktigaste resurser

5.3.6.1 Huvudbudskap

För Östergötland är skogen en mycket viktig resurs. Den skapar levande landsbygd, attraktiva miljöer och vackra områden för rekreation. Närmare 80 procent av den östgötska skogen är privatägd. Ägandet av skogen är ofta förknippat med ett ansvarstagande över flera generationer, det man skördar idag kan vara planterat av ens farfar. Precis som det som planteras idag kan skördas av ens barnbarn. Skogens långa livslängd gör att den brukas ansvarsfullt och markägare är väl medvetna om miljön och mångfaldens betydelse för att bruka skogen på ett hållbart sätt, där även klimatförändringar är viktiga att anpassa sig till för att kommande generationer ska kunna skörda.

Att använda vår naturresurs skogen på ett effektivt sätt, så väl för naturvård som produktion blir allt väsentligare. Byggande av träd kan bidra till att bygga mer hållbart, precis som skogen även ska räckta till bland annat energi och nya innovativa material. Skogsmarken behöver även kunna tas i anspråk för byggnationer, något som alltid kommer påverka naturen, då ska de minst dåliga områdena väljas.

För att bevara biologisk mångfald behövs mer varierad skog och mer våt- och sumpmarker. Speciellt det senare fungerar också som effektiv kollagring. De lokala skogsägarna behöver få hjälp i återskapande av naturliga vattenflöden men det behövs även inventeras vilka andra problem som kan tänkas uppstå.

5.3.6.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Återinventera naturreservat

Skogsmarken är alltid under förändring, inte minst granbarkborrens framfart i Östergötland visar på det. Naturreservaten bör återinventeras och återföras till produktionsskog om reservatet förlorat sitt ursprungliga syfte, med början på de områdena med högst produktionsförmåga. Samt att aktivt sköta de naturreservat som blir kvar för att därigenom ytterligare gynna den biologiska mångfalden.

Redovisa skyddade områden så de kan jämföras mellan EU-länder

Sverige redovisar inte den skyddade marken på samma sätt som övriga EU länder, vilket gör att statistiken för Sverige ser väldigt dåliga ut. Ett skydd av marken behöver inte innebära att produktionen påverkas negativt.

1 **Rödlistan ska användas som ett verktyg inte en begränsning**

2 När ny mark tas i anspråk för byggnation finns det ofta arter som är med på den svenska
3 rödlistan. Nästan allt vi gör påverkar naturen och miljön, vi behöver då använda rödlistan
4 som ett verktyg och göra det minst dåliga och även anpassa våra beslut till lokala variationer
5 av olika arter.

6

7 **Kommuner ska inte inventera naturvärden likt nyckelbiotoper**

8 Många kommuner tar fram naturvårdsprogram vilket är mycket bra, i dessa finns det ofta
9 också en objektskatalog över naturvärden som inventerats. Utifrån dessa fattas det sedan
10 beslut om bland annat detaljplaner, förhandsbesked och bygglov. Likt
11 nyckelbiotopsinventeringen så borde även kommunens "bank" med information vara
12 förbjudet då det påverkar äganderätten mycket negativt. Mycket information finns från andra
13 myndigheter varför kommunens roll i denna inventering inte är önskvärd.

14

15 **Ta tillvara på torven och våtmarkerna**

16 Cirka femton procent av Sveriges yta är täckt av torv. I energisammanhang klassas den som
17 fossil vilket försvårar möjligheterna att nyttja den på bästa sätt. Att kunna skörda torven för
18 att minska utsläppen av växthusgaser samt återskapa våtmarker eller skogsmarker är en
19 vinst för såväl miljön som klimatet.

20

21 **Kommuner ska vara förebilder**

22 Kommuner ställer ofta krav på mark- och fastighetsägare. Det är då viktigt att även
23 kommuner är förebilder i miljö och klimatarbetet. Några steg i rätt riktning kan vara att ta fram
24 träbyggnadsstrategier. Kommuner bör också säkerställa att den kommunägda marken sköts
25 på ett sätt som gynnar den biologiska mångfalden.

5.3.7 Återbruk: En resurs genom cirkulär ekonomi

5.3.7.1 Huvudbudskap

Cirkulär ekonomi är en av grunderna till moderat politik. En produkt kan vara nyttig längre genom effektivt användande av resurser. Genom att spara material så sparas energi. Att tänka på samhället ur ett kretsloppsaserat system är att skifta från linjär ekonomi till cirkulär ekonomi. Genom att dela produkter och tjänster skapas en längre livslängd och det är ett värdeskapande i sig. Inom återvinning är det också att inte heller att föredra en typ av återvinning framför en annan, oavsett om det är kemisk eller mekanisk återvinning. Vi behöver kunna främja metoder som sparar energi genom återvinning och återbruk. Att säkerställa att nya metoder för till exempel kemisk återvinning av plast är ett sätt att hålla material längre i användning.

När det kommer till avfallshantering, -sortering och -nyttjande behöver vi bli bättre på att se avfall som en resurs snarare än enbart en belastning på kretsloppet. Ett sätt att återbruka avfall är genom förbränning om energiomvandlingen leder till annan användning, såsom till fjärrvärme och -kyla. Tekniska verken i Linköping är en föregångare på detta område och som företag påverkas de negativt av både förbränningsskatt och plastpåseskatt. Vi behöver tekniken som kommer ur forskningen som ligger till grund för arbetet och att stötta för att affärsmodellen ska hålla och kunna spridas till andra regioner och länder. Ett sätt för det offentliga att stötta är bland annat via innovationsupphandlingar genom att vara en stabil kund till ett nystartat företag med en unik ny lösning. Det kan vara nyckeln till att skapa förutsättningar för långsiktighet. Vi behöver främja mer forskning och utveckling av mer lönsamma metoder för återvinning av exempelvis kläder. Idag är det alldeles för låg lönsamhet på exempelvis återvunnen plast. Det förekommer också en del handelshinder för cirkulära produkter som vi behöver verka för att eliminera.

5.3.7.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Avfall: En resurs

Genom att skapa goda förutsättningar för källsortering och återanvändning både av produkter och material kan nästan allt avfall bli till resurser i den cirkulära ekonomin. Utifrån detta behöver vi regionalt och lokalt främja källsortering hos medborgare och företag.

Verka för förenklad lagstiftning och relevant beskattning

Lokalt och regionalt har vi lite att säga till om rörande den lagstiftning och skattereglerna som finns på området, men genom ett samlat grepp kan våra företrädare verka för att förenkla

1 lagstiftningen och se över beskattningen som finns inom området för återbruk, återvinning
2 och cirkulär ekonomi. Delar av detta kan innebära att ta bort dubbelbeskattningen av
3 deponier, se över avfallsförbränningsskatten, ta bort plastpåseskatten samt ta bort hindren
4 för kemisk återvinning av plastprodukter och handeln med cirkulära produkter.

6 **Utveckla tekniken för att öka återvinningen av komponenter i energisystemet**

7 Även komponenter från energisystemet behöver i större utsträckning kunna återvinnas än
8 idag. Tekniken för att återvinna alla komponenter från vind- och solkraft eller batterier från
9 elbilar behöver utvecklas.

11 **Öka innovationskraften**

12 Att ha organisationer och individer i vår region som strävar efter att skapa teknikutveckling
13 för att bättre tillvara på resurserna i hela kretsloppet är en framgångsfaktor. Detta behöver vi
14 fortsatt kunna främja genom att bland annat underlätta för detta inom våra egenägda bolag
15 och verksamheter samt att också se över de förutsättningar vi har regionalt att till exempel
16 genomföra innovationsupphandlingar eller införa testbäddar.

5.3.8 Vatten i hela Östergötland

5.3.8.1 Huvudbudskap

Vatten är något vi har gott om i Östergötland, med Vättern i väst och Östersjön i öst. Som ett vattenrikt län behöver vi ta hand om våra sjöar och vattendrag. Både för att säkra tillgången på dricksvatten, och för att värna den biologiska mångfalden. Föroreningarna har minskat de senaste årtiondena men eventuellt vattenhotande verksamhet, såsom militära provskjutningar, borrhning efter gas och gruvbrytning, behöver prövas noggrant så att våra vattentäkter inte skadas. Vi behöver fler åtgärder för att skydda och säkerställa grundvattentäkternas vattenkvalitet. Utsläppen av gödning från jordbruk ska fortsätta minskas, framför allt för att inte bidra till övergödningen av Östersjön.

Vi har goda exempel i Östergötland på hur vi kan förbättra vattenmiljön genom rening av avloppsvatten. Tekniska verken i Linköping är ett av de företagen som ligger i framkant när det gäller rening av läkemedelsrester, vilka har stor påverkan på växt- och djurliv nedströms. Denna typ av innovationer är något som behöver delas för att skapa en större effekt för en bättre miljö i ett globalt perspektiv. Lokalt behöver kommunerna bygga upp ett långsiktigt kapital för reinvesteringar i VA-systemen. För att underlätta detta vill Moderaterna i Östergötland att det ska vara tillåtet att fondera VA-avgifter under en längre tid för att kunna användas i reinvesteringar. Även ökad samverkan mellan kommuner skulle kunna öka kapaciteten och kompetensen inom VA-området.

5.3.8.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Skydda vattenkvaliteten

För att värna om vårt vatten i Östergötland behövs ökade åtgärder för att skydda grundvattentäkternas vattenkvalitet. En del av detta är att ha en restriktiv tillståndsprövning kopplat till verksamheter som kan vara vattenhotande. Moderaterna i Östergötland vill också att stödet till lokala vattenvårdsprojekt stärks för att minska övergödningen. Kommuner bör också få fondera sina VA-avgifter till reinvesteringar i VA-systemet.

Främja innovationer

En annan del av det är att säkerställa att fler innovativa lösningar som läkemedels- och plastrening kan implementeras i reningsverken. Teknikutveckling och innovationer kopplat till jordbruk kan också leda till att verksamheterna får en lägre klimatpåverkan. Regelverken behöver ses över så att dessa inte hindrar införandet av nya och/eller digitala tekniker i jordbruket.

1 **Samverkan**

2 För att underlätta för miljön behöver mer samverkan mellan kommun, region och
3 verksamheter om miljö ske. Detta kan bland annat vara att komma med mer information och
4 stöd till båtägare för att minska båtbottnfärgutsläpp eller att ha en ökad samverkan mellan
5 kommuner för att släppa fram nya metoder till förbättrade reningstekniker. Ökad samverkan
6 mellan kommuner kan också stärka kapaciteten och kompetensen inom den kommunala VA-
7 organisationen i länet.

5.3.9 Fisket: En del av en levande skärgård

5.3.9.1 Huvudbudskap

Vi vill ha en levande skärgård i vårt län och kustfisket har alltid varit en grundförutsättning för det. I Östersjön måste fisket vara hållbart och här krävs multilaterala insatser för att rädda bestånden av främst torsk och sill (även kallad strömming). Självfallet påverkar det den bofasta befolkningen men även de stora rekreationsmöjligheter som finns genom sportfisket. Då sillen dessutom är en väsentlig del Östersjöns ekosystem måste utvecklingen vändas.

En högst trolig orsak till sillens minskning är det storskaliga industriella fisket som bedrivs nära kusten till och med i de områden där sillen leker. Även andra faktorer som tillväxten av säl- och skarvpopulationerna bidrar till utvecklingen av bestånden av framför allt gädda, abborre, gös, sik och lax.

Ålgräsängar är viktiga föryngringsplatser för många fiskarter och dessa måste i högre grad skyddas. Andra åtgärder behövs för att skapa förutsättningar för ett lokalt yrkesfiske. Svallvågor och buller i vattnet påverkar fiskens fortplantning och födointag negativt.

5.3.9.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Förbud innanför trålgränsen

Sverige i samarbete med grannländerna i Östersjöregionen bör utvidga trålgränsen och att industriellt fiske innanför den så kallade trålgränsen förbjuds så att bestånden av arter som sill/strömming och torsk kan öka.

Öka jakten på säl och skarv

För att skapa bättre förutsättningar för fisket bör jakten på säl och skarv öka.

Värna lugna miljöer

För att fler arter ska kunna rädda sina bestånd behöver fler lugna miljöer finnas för att skapa fler föryngringsplatser.

Sjukvård och omsorg

Moderaterna i Östergötland valet 2022

6. Sammanfattning

Hälsö- och sjukvården samt den kommunala omsorgen är del av kärnan i välfärden. Det är också frågor som rankas högt av väljarna inför valet 2022. Moderaterna i Östergötland har under flera år arbetat med att utveckla hälso- och sjukvårdspolitiken, inte minst inom ramen för det nationella sjukvårdsnätverket.

Vårt mål är att du som bor i Östergötland ska få en hälso- och sjukvård och en omsorg som präglas av:

- Bra tillgänglighet utan köer
- Hög kvalitet grundad i forskning och innovation
- Bra bemötande och rätt information till patienter och anhöriga
- Valfrihet och mångfald för patienter och medarbetare
- Kontinuitet och samordning utifrån individens behov
- En bra arbetsmiljö för vårdens och omsorgens medarbetare

Utifrån denna målbild vill vi därför fokusera på följande tretton områden inför mandatperioden 2022 – 2026:

1. Vårdköerna ska bort
2. Frihet att välja din vård själv
3. Använd hälso- och sjukvårdens resurser rätt
4. Rätt till information och bra bemötande
5. Sammanhållen vård och omsorg för de mest sjuka
6. Hög kvalitet inom omsorgen
7. Attraktivt ledarskap
8. En arbetsmiljö som gör att fler vill jobba i vården
9. Säkra universitetssjukvården i Östergötland
10. Prioritera åtgärder mot psykisk ohälsa
11. Cancervård - när man behöver den
12. Stärk vården kring kvinnors sjukdomar och hälsa
13. God tillgång till bra läkemedel

I denna rapport kommer vi att beskriva vad dessa områden innebär och vilka konkreta åtgärder vi tänker genomföra för att uppnå målbilden.

6.1 Rätt vård – i rätt tid

Att kunna ha en god hälsa och att få en bra vård den dagen man själv eller någon anhörig blir sjuk, och att kunna leva ett gott liv trots sjukdom, är något av det viktigaste i våra liv.

För de allra flesta östgötar är sjukvård något som man behöver någon enstaka gång. När en olycka inträffar eller vid tillfällig sjukdom eller ohälsa. Då är det viktigt att du som patient kan få kontakt med sjukvården – snabbt och enkelt. Att möta hälsoproblem tidigt, till exempel med psykisk ohälsa, är viktigt för att inte livskvaliteten och livschanserna ska försämrats.

För andra människor är kontakterna med hälso- och sjukvården något som behöver ske ofta, regelbundet och samordnat. Det kan handla om sjukdomar eller funktionsnedsättningar som kräver många insatser under lång tid eller genom hela livet. Vissa människor, ofta äldre, har många sjukdomar och hälsoproblem. Det innebär skiftande behov av både vård och omsorg som kräver insatser från många olika professioner samtidigt. Då är det extra viktigt att vården håller ihop och ser hela människans behov och önskemål.

För dig som bor i Östergötland ska sjukvård och omsorgen präglas av:

- Bra tillgänglighet utan köer
- Hög kvalitet grundad i forskning och innovation
- Bra bemötande och rätt information till patienter och anhöriga
- Valfrihet och mångfald för patienter och medarbetare
- Kontinuitet och samordning utifrån individens behov
- En bra arbetsmiljö för vårdens och omsorgens medarbetare

Moderaterna i Östergötlands politik grundar sig i att alla medarbetare ska kunna använda sin kraft och sina utvecklingsmöjligheter. Vi tror att vården blir bättre av en ökad mångfald av utförare, som lyfter fram människors och verksamheters olika kvaliteter. Även om vi gärna ser många olika utförare är det för oss självklart att den offentliga sjukvården ska vara en attraktiv arbetsgivare med bra bemanning.

Sjukvården i Östergötland är bra, men kan bli bättre. Region Östergötland behöver en nystart och för det krävs ett ledarskap med mod att förändra och med förmåga att ta ansvar i en osäker tid.

6.1.1 Hälsofrämjande & förebyggande insatser

Moderaterna i Östergötland ska vara en tydlig röst för det egna ansvaret vad gäller hälsan. Att äta bra, motionera och hitta tillräckligt med tid för återhämtning är viktigt för ens välmående. Ett aktivt socialt liv och egen försörjning bidrar också till bättre hälsa.

Att skapa tilltro till den egna förmågan ger större känsla av egenmakt och framtidstro – det bidrar också till bättre hälsa. Att anstränga sig och göra vad man kan för att ta hand om sin hälsa innebär att den som verkligen har behov av vård kan få det snabbare. Det egna ansvaret betyder att det offentliga bättre kan leva upp till sina åtaganden.

Idag är möjligheterna att söka information om vad som är bra eller dåligt för hälsan större än vad det någonsin har varit. Samtidigt möjliggör modern teknik för människor att följa sina kost- och träningsvanor i betydligt högre utsträckning än tidigare.

Det offentliga ska skapa förutsättningar för människor att skapa goda levnadsvanor. Det handlar till exempel om skolans uppdrag att elever får tillräckligt med fysisk aktivitet. Men det offentliga kan göra mer för att fler ska kunna ta ett större eget ansvar för sin hälsa.

Dagens hälsoförhållanden och vårdbehov är till stor del resultatet av gårdagens levnadsvanor, livsvillkor och vårdstruktur. Vi vet att ohälsosamma levnadsvanor kopplas ihop med många folksjukdomar. Därmed är också utvecklingen av våra levnadsvanor av särskild betydelse för den framtida ohälsan. Här krävs både eget och gemensamt ansvar.

6.2 Identifiering och problematisering

Hälso- och sjukvården i Östergötland är bra, när man väl får ta del av den.

Sedan 2014 har Region Östergötland gått från att ha Sveriges bästa tillgänglighet inom specialiserad vård till att idag ligga på den nedre halvan bland regionerna – och då har tillgängligheten generellt sett försämrats i hela Sverige. Köerna i sjukvården i Östergötland är ett misslyckande och uttryck för både bristande effektivitet, ledarskap och därmed oförmåga att möta människors behov. Särskilt problematiska områden är till exempel barn- och ungdomspsykiatri, cancersjukvården och ögonsjukvården. Inom primärvården har Östergötland svårt att nå upp till de nationella tillgänglighetsmålen, inte minst vad gäller rehabiliteringen. Pandemin har därefter försämrat tillgängligheten ytterligare, men Region Östergötland har också ett strukturellt problem med tillgängligheten sedan tidigare. Om tio år kommer antalet äldre över 80 år ha ökat med cirka 45 procent, medan den yrkesverksamma befolkningen i åldern 20–64 år ökar med ungefär 5 procent. Det är positivt att människor lever längre och har ett friskare liv. Det innebär dock att trycket på hälso- och sjukvården och omsorgen ökar, samtidigt som antalet medarbetare inom sjukvården och omsorgen inte kommer att kunna öka i motsvarande takt. Att säkra regionens och kommunernas framtida kompetensförsörjning kommer därför att vara avgörande för att ge östgötarna en god vård och omsorg även i framtiden. Det finns ett politiskt ansvar för den långsiktiga kompetensförsörjningen för sjukvården och omsorgen i sin helhet, oavsett driftsform.

Vård och omsorg kommer befinna sig i stark tekniskt och demografiskt driven omvandling under kommande decennier. En utveckling där medborgarna både blir mer uppkopplade och kunnigare ställer nya krav på hälso- och sjukvården, både vad gäller tillgänglighet och bemötande. En fungerande välfärd måste därför bygga på ett medskapande mellan medborgarna och det offentliga. Valfriheten är därför en central del av välfärden. Viktiga beslut ska kunna fattas av den enskilde själv. Vi har alla ett ansvar för att förebygga ohälsa och sjukdomar. Arbetet med den psykiska ohälsan – inte minst bland unga – handlar om att sjukvården och socialtjänsten ska fungera, men också om samhällsutvecklingen i sin helhet. Inget hotar välfärden mer än ett samhälle som tappar i ekonomisk växtkraft eller som tvingas försörja ett växande antal som inte arbetar. Arbetslinjen är därför grunden i välfärdspolitiken. Respekten för skattebetalarnas pengar ska alltid vara en ledstjärna för Region Östergötlands och kommunernas ekonomi.

6.3.1 Vårdköerna ska bort

6.3.1.1 Huvudbudskap

En bra tillgänglighet betyder olika saker för olika patienter. För de allra flesta östgötar är sjukvård något som man behöver någon gång ibland, till exempel när en olycka inträffar, vid tillfällig sjukdom eller ohälsa. Då är det viktigt att snabbt och enkelt få kontakt med sjukvården – och att det är tydligt vart man ska vända sig. Men för många människor är kontakterna med hälso- och sjukvården något som behöver ske ofta och regelbundet. Det kan vara sjukdomar som kräver omfattande undersökningar, behandlingar och rehabiliteringsinsatser som till exempel cancer, stroke eller utmattningsdepression. Det gäller också kroniska sjukdomar som till exempel diabetes, astma, KOL, neurologisk diagnos, långvariga smärttillstånd eller funktionsnedsättningar som kräver insatser och vård under hela eller större delen av livet. Under en längre tid, långt innan Coronapandemin, har vårdköerna vuxit sig långa inom flera områden i Region Östergötland. Det är en negativ utveckling som måste vändas genom ett långsiktigt och uthålligt ledarskap där regionen steg för steg kortar köerna. Det kräver också att Region Östergötland tillvaratar de goda idéer och aktörer som på olika sätt kan bidra till att ta bort vårdköerna.

6.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Generalplan för bättre tillgänglighet

Generalplanen ska innehålla tydliga mål för när vårdköerna ska vara borta – med tydliga delmål som löpande kan stämmas av. Generalplanen ska även koordineras med de nationella målen för att korta köerna. Målet ska vara att alla patienter ska få vård inom den lagstadgade vårdgarantin. Hela patientens vårdförlopp, inklusive utredning, diagnostik och rehabilitering, måste inkluderas i arbetet med att korta vårdköerna.

Utvecklad kömiljard för att korta vårdköerna

Kömiljarden är ett nationellt prestationsbaserat system där regionerna får ersättning om de ger sina invånare vård i tid. Vi vill att kömiljarden ska breddas till att också omfatta återbesök och rehabilitering. Resultaten ska redovisas så lättillgängligt och lättförståeligt som möjligt med korta tidsintervaller för att underlätta en mer effektiv styrning av hälso- och sjukvården.

Satsa på vårdcentralerna

De allra flesta har fortfarande sin första vårdkontakt med primärvården, det är därför extra viktigt att det är enkelt att komma i kontakt med sin vårdcentral, oavsett om man använder sig av någon webbtjänst eller ringer. Den som har ett behov av ett besök, fysiskt eller digitalt,

1 ska kunna få det inom tre dagar. Genom att satsa på primärvården, genom att öka den andel
2 av hälso- och sjukvårdens resurser som går till vårdcentralerna, kan andra delar av hälso-
3 och sjukvården avlastas.

5 **Utveckla vårdlotsens arbete, både i Östergötland och i hela Sverige**

6 Den fristående vårdlotsen etablerades i Östergötland under Alliansåren. Syftet med
7 vårdlotsen är hjälpa patienten att få vård i tid hos andra vårdgivare när Region Östergötland
8 inte klarar att uppfylla vårdgarantin. Vi vill utveckla vårdlotsens insatser ytterligare, men
9 också etablera motsvarande stöd i alla regioner i Sverige. Ett nätverk av sådana
10 patientkontor skulle också underlätta för östgötarna att få vård i andra län genom upprätta en
11 nationell vårdförmedling och väntelista.

13 **Privata vårdgivare ska användas för att korta vårdköerna**

14 Region Östergötland använder ibland privata vårdgivare för korta köerna i vården, både
15 aktörer som finns inom vårt län och utanför. Tyvärr ser den nuvarande socialdemokratiska
16 ledningen ofta detta som den sista utvägen när alla andra alternativ har misslyckats och
17 köerna redan har vuxit sig långa. Vi anser att regionen skulle kunna bli mycket mer
18 systematisk i att använda andra utförare för att korta köerna.

20 **Skärpa vårdgarantin från dagens 90 dagar till 30 dagar**

21 Alla patienter ska kunna få sin vård inom den lagstadgade vårdgarantin. Det betyder att alla
22 ska ha fått sin operation eller annan behandling inom 90 dagar. Nästa steg är att vi, på sikt,
23 vill skärpa vårdgarantin från dagens 90 dagar till 30 dagar gällande första besöket respektive
24 operation eller annan behandling i specialistvården.

6.3.2 Frihet att välja din vård själv

6.3.2.1 Huvudbudskap

För oss är det viktigt att alla patienter så långt det är möjligt ska kunna välja vård utifrån sina förutsättningar och behov. Möjligheten att välja vårdgivare stärker patientens delaktighet och egenmakt. Vi tror också att vården blir bättre när det finns en mångfald av utförare som är med och utvecklar den. Frihet för varje patient att välja vårdgivare skapar också möjligheter för vårdens medarbetare att utvecklas, finna olika karriärvägar, kunna specialisera sig och få ökat ansvar med bättre löneutveckling. Flera utförare av hälso- och sjukvård kommer driva på innovation och utvecklingen av vårdens processer. Det är dock viktigt att regionen och kommunerna ställer tydliga krav och har en systematisk uppföljning för att garantera en hög kvalitet för alla utförare, både offentliga och privata. En förutsättning för valfrihet som leder till rationella val och ökad effektivitet är patientens tillgång till objektiv och lättillgänglig information. Valfrihet för patienterna att välja vårdgivare inom primärvården har utökats med lagen om valfrihetssystem (LOV). Vårdval är också möjligt att tillämpa inom den öppna specialistvården, men i Östergötland har detta bara gjorts i begränsad omfattning. Det finns också exempel i Östergötland på att välfungerande verksamheter har avvecklats för att skydda offentlig verksamhet som har problem, vilket inte hade inträffat om Moderaterna hade lett Region Östergötland. Inom den slutna sjukhusvården råder fortfarande stora begränsningar i valfriheten, vilket försvårar möjligheterna att nyttja ledig kapacitet på sjukhus i andra län.

6.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Vårdval ska finnas inom fler områden än primärvården

Vårdval är i de flesta fall den bästa modellen för att bygga mångfald och valfrihet underifrån inom hälso- och sjukvården, genom att det alltid är patientens val som styr om nya aktörer ska kunna etablera sig. Samtidigt kan politikerna inom regionen fokusera på att ställa tydliga krav på alla utförare och följa upp kvaliteten på den vård som ges. Till skillnad från upphandling så ger vårdval också en bättre långsiktighet för både patienterna och verksamheten vad gäller spelreglerna. Vi vill därför införa vårdval inom fler områden inom specialistsjukvården.

Tydliga kvalitetskrav och uppföljning av alla vårdgivare

Kvaliteten inom hälso- och sjukvården och omsorgen ska hålla en hög nivå genom tydliga kvalitetskriterier. Kraven på hälso- och sjukvården och omsorgen ska vara likvärdiga, oavsett driftsform. Uppföljning och utvärdering ska alltid vara redskap i styrningen av vård och

omsorg. Den utförare som inte uppfyller kraven ska få kännbara sanktioner i form av reducerad ersättning för att utförarna inte ska tumma på kvaliteten i syfte att spara pengar. Verksamhet som inte når upp till kvalitetskraven ska också avvecklas om förbättring inte sker.

Fler möjligheter för vårdens medarbetare att utforma sin arbetssituation

Vi vill att sjukhusanställd personal får ökade möjligheter att arbeta vid privata enheter och att fristående privata enheter ges incitament att medverka vid sjukhusens forsknings- och utvecklingsverksamheter samt jourorganisation. Genom olika typer av flexibla arbetsformer där medarbetarna får möjlighet att växla mellan "tyngre" dygnet-runt-verksamhet och dagtidsverksamhet ges möjligheter till ett mer hållbart arbetsliv utifrån den enskildes förutsättningar. För att uppnå detta behöver bland annat regelverken kring så kallade bisysslor ses över, liksom regelverket för hyrpersonal.

Patienten ska ha nationell valfrihet för slutenvård och digital vård

Idag har patienterna rätt att söka öppenvård, inklusive primärvård, var man vill i Sverige. Detta har bland annat möjliggjort en snabb utveckling av den digitala vården genom de så kallade "nätläkarna". Möjligheten att söka digital vård i hela landet är något som vi vill ska finnas kvar. Vi vill också utvidga valfriheten till att även omfatta slutenvården för att patienterna ska få bättre möjlighet att få sin operation eller annan behandling utförd i rätt tid och av hög kvalitet oavsett var man bor i landet.

Bättre möjligheter för småskalig hälso- och sjukvårdsverksamhet

Det finns en lag som reglerar möjligheten för läkare och fysioterapeuter att bedriva privat vård, den så kallade "nationella taxan". Taxan har dock under lång tid varit starkt ifrågasatt, bland annat för att den begränsar möjligheten till nyetableringar. Vi vill därför ersätta den nationella taxan med en ny lag för småskalig hälso- och sjukvårdsverksamhet, med tydliga spelregler och förutsägbarhet för den enskilde vårdgivaren. Den nya lagen förutsätter dock att Region Östergötland har en politisk ledning som vill bejaka mångfald och småskalig hälso- och sjukvård.

6.3.3 Använd hälso- och sjukvårdens resurser rätt

6.3.3.1 Huvudbudskap

Ett stort problem inom hälso- och sjukvården, både för patienter och anställda, är att administrationen tar en stor del av medarbetarnas tid i anspråk. Det är tid som istället skulle kunna ha använts till att möta och ta hand om patienterna, men som nu skapar frustration hos sjukvårdens medarbetare. Att det läggs mycket tid på administration är en konsekvens av de krav som ställs av myndigheter, men även krav från regioner och kommuner själva. En del administration är motiverat av medicinska skäl för att kunna garantera och säkerställa kvalitet och patientsäkerhet. I andra fall är det myndigheters, politikers och administratörers detaljstyrning av patientens vård som är orsaken. Hälso- och sjukvården är en komplex verksamhet. Det gör att det finns behov av styrning, regelverk och rutiner. Det är emellertid inte samma sak som att det finns en naturlag om en ständigt ökande administrationsbörda inom vården och omsorgen. Digitalisering är i detta sammanhang både ett hot och en möjlighet. Rätt utformade kan IT-systemen underlätta de administrativa rutinerna och minska tidsåtgången, men ofta kan illa utformade IT-system eller brist på informationsöverföring mellan IT-system fungera som tidstjuvar inom vården. Det är därför viktigt att säkerställa att information inte behöver dubbel- eller trippelbokföras samt att det ställs höga krav på användargränssnitt.

6.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Tydliga mål för att minska den administrativa bördan

Vi vill att staten och regionerna sätter ett gemensamt mål om att minska den administrativa bördan inom hälso- och sjukvården. För att målet ska vara realistiskt och väl förankrat i vården och omsorgen ska det tas fram i samarbete mellan vårdens aktörer, ansvariga myndigheter, regionerna och kommunerna. Inriktningen ska vara att sträva efter att minska den administrativa bördan årligen och att målet följs upp regelbundet och redovisas öppet.

Minska den tid som läggs på administration

I början av 2000-talet genomförde Region Östergötland ett projekt som hette "10 upphöjt till 6". Syftet med projektet var att omvandla 1 miljon administrativa timmar till timmar som användes till vård i stället. Projektet uppnådde det målet men under de senaste 20 åren har den administrativa bördan återigen ökat succesivt inom regionen. Vi vill därför starta ett nytt utvecklingsarbete för att minska antalet administrativa arbetstimmar till förmån för patientfokuserat arbete.

1 **Använd digital teknik för att effektivisera administrationen**

2 Det stora problemet med digitala system är när de inte "pratar" med varandra. Medarbetarna
3 behöver därför lägga mycket tid på att registrera samma information flera gånger eller
4 manuellt föra över uppgifter mellan system. Det gäller inte minst överföringen av information
5 till nationella kvalitetsregister. Det skulle kunna effektiviseras genom nationella standarder
6 och kvalitetssäkring av systemen. Målet ska vara att samma information bara ska registreras
7 en gång. Ett annat exempel är de mål och rapporter som ofta är kopplade till riktade
8 statsbidrag som genererar stor arbetsbörda. Det behövs därför ett metodiskt och strukturerat
9 arbete som syftar till att hitta "tidstjuvarna" som genereras av IT-systemen och i stället
10 använda systemens potential till effektiviseringar. Det behövs även en översyn av
11 lagstiftningen som möjliggör en sammanhållen journalföring och informationsdelning inom
12 hälso- och sjukvården samt mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

13

14 **Använd digitala verktyg för en bättre hälso- och sjukvård**

15 Pandemin har medfört en kraftfull innovationsutveckling i den svenska hälso- och
16 sjukvården. Digitaliseringen har tagit stora kliv framåt, vilket visar att det finns en enorm
17 potential som inte har nyttjats. Digitala verktyg och digitala vårdbesök ska vara en naturlig
18 och integrerad del av hälso- och sjukvården, där individens behov står i fokus i stället för
19 organisationens. Det är en utveckling som vi vill ska fortsätta även efter pandemin. Vi ser
20 också att lagstiftningen förtydligas, så att anhöriga kan vara ombud vid kontakter med vården
21 när det gäller till exempel tidsbokningar, anmälningar och avbokningar

22

23 **Rätt system som stödjer arbetet i vården**

24 Hälso- och sjukvården behöver bra och tydliga stödstrukturer på olika nivåer för att utveckla
25 vårdprocesser, vårdflöden och nya arbetssätt. En viktig aspekt är att stärka
26 remisshanteringen och remissgranskningen så patienten inte i onödan skickas kors och tvärs
27 i vården. Det är inte minst viktigt för att vården ska ges på rätt vårdnivå. Vi behöver också
28 utveckla strukturer för implementering, uppföljning och finansiering kopplat till det nationella
29 systemet för kunskapsstyrning av hälso- och sjukvården för att skapa en mer jämlik vård
30 över landet.

6.3.4 Rätt till information och bra bemötande

6.3.4.1 Huvudbudskap

Trots att den svenska hälso- och sjukvården håller mycket hög kvalitet fortsätter antalet klagomål att öka. Många rapporterar om brister i bemötande och bristfällig information till patienter och närstående. Att lösa den knuten är en av de viktigaste uppgifterna för att klara morgondagens vård. Vi vill därför att sjukvården och omsorgen i Östergötland ska bli bättre på att ge rätt information och ett bra bemötande. Tydlig information till patienten och dennes anhöriga är viktigt för att kunna ta egna beslut och få stöd i sjukdomsprocessen. Vi vill också säkerställa att patienten får ett professionellt bemötande i alla sina kontakter med vården. Digitaliseringen är en möjlighet för hälso- och sjukvården när det gäller att öka tillgängligheten, gör vården mer jämlik, förbättra patientsäkerhet och utveckla det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Tyvärr har vi inte tillräckligt tagit tillvara dessa möjligheter. Det handlar till exempel om att nyttja patientinformation och hälsodata på ett systematiskt och metodiskt sätt, i syfte att möjliggöra ännu bättre och mer förebyggande hälso- och sjukvård.

6.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Tydliga besked om nästa steg i vården

Patienterna ska vid varje kontakt med vården få besked om när och var nästa vårdkontakt kommer att ske. Man ska kunna följa sitt vårdärende på nätet, där man bland annat ska kunna se status på sin remiss. Det är också viktigt att patienter får en tydlig återkoppling, vad gäller till exempel undersökningsresultat och provsvar.

Erbjudan om annan vårdgivare vid långa väntetider

Ingen patient ska behöva vänta längre än den lagstiftade vårdgarantin. Om vårdgarantin inte kan uppfyllas så ska sjukvården informera om vilka möjligheter som finns att praktiskt ordna vård hos annan vårdgivare i Östergötland eller annan region. Den fristående vårdlotsen ska i dessa fall kunna hjälpa både patienten och verksamheten med att hitta möjliga alternativ.

Rätt till en tydlig behandlingsplan

Patienten ska också ha rätt till en skriven behandlingsplan som är tydlig och begriplig för patienten. Den ska redogöra för vad som är planerat att ske härnäst och vid vilken tidpunkt.

1 **Bättre samordning av patientens information**

2 Patienten kan få bättre och effektivare vård om vårdgivarna enkelt kan få tillgång till den
3 information som finns i journalerna, oavsett huvudman. Vi vill därför förändra synen på
4 samtycke att dela information mellan vårdgivare och utgå ifrån att patienten har gett sitt
5 samtycke till dess att patienten eller anhöriga beslutar att patientdata inte får delas mellan
6 vårdgivarna.

7

8 **Kontinuerlig uppföljning av patientupplevelsen**

9 Vården ska kontinuerligt mäta och följa upp patientens upplevelse av vården, det kan gälla
10 både bemötande och information men också hur nya mediciner och medicinteknisk
11 utrustning fungerar för den enskilde patienten. Allt för att kunna förbättra och utveckla vården
12 för att ge bättre kvalitet, bemötande och information.

6.3.5 Sammanhållen vård och omsorg för de mest sjuka

6.3.5.1 Huvudbudskap

Östergötland har, precis som övriga Sverige, en utmaning i att en allt större andel av befolkningen blir allt äldre. Att fler personer lever längre är mycket positivt men det innebär också att gruppen som är äldre än 80 år kommer att öka under kommande år. Det ställer högre krav på omfattningen av både sjukvården och den kommunala omsorgen. Såväl regionen som kommunerna behöver därför särskilt fokusera på äldre med komplexa vård- och omsorgsbehov och det är viktigt att dessa patienter och deras anhöriga känner delaktighet i vården och omsorgen. Närståendes engagemang ska både uppmuntras och stödjas och ses som en värdefull resurs när patienten så önskar. Här har vårdcentralerna ett särskilt ansvar att hålla ihop vården kring den enskilde. Människor som är multisjuka och personer med kroniska sjukdomar ska ha ett tryggt och samordnat omhändertagande. De ska få en vård och omsorg med hög kvalitet. Det behövs mer mobil vård, basal och avancerad hemsjukvård, högre medicinsk kompetens på särskilt boende, kontinuitet i kontakterna mellan patienten och vården samt sammanhållna vårdkedjor. För att främja en sådan förändring pågår ett omställningsarbete för en bättre "Nära vård" både nationellt och i Östergötland. Nära vård är den vård som utförs nära patienten både inom regionen och kommunerna. Nära vård innefattar både geografisk närhet och ökad trygghet, tillgänglighet, kontinuitet och personcentrerat förhållningssätt och utvecklandet av nya digitala arbetssätt. Nära vård innebär en perspektivförändring från sluten- till öppenvård, från sjukhus till vårdcentraler, eget eller särskilt boende, från vård till förebyggande och hälsofrämjande insatser samt från ett organisationscentrerat till ett personcentrerat arbetssätt.

6.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Fast läkare och samordning av ett vårdteam för de mest sjuka och sköra

Vi har under senaste mandatperioden arbetat för att vårdcentralerna ska inrätta så kallade äldremottagningar som riktar sig till de mest sjuka äldre och deras behov. Men mer behöver göras för att erbjuda den gruppen en bättre och sammanhållen vård och omsorg. Vi vill att de mest sjuka och sköra ska erbjudas en fast läkare och ett vårdteam, multiprofessionella kompetenser, som koordinerar vården för den enskilde patienten och som samarbetar med olika delar av vården. Bland annat är det viktigt att säkerställa att äldre sjuka med behov av kontinuerlig smärtlindring får tillgång till det dygnet runt enligt läkarens ordination. Det ska vara möjligt utifrån behov att ha en fast kontakt hos andra legitimerade yrken inom vården.

Förbättra tillgången till läkare i den kommunala omsorgen

Behovet av läkarinsatser och läkarnärvaro i olika former inom den kommunala omsorgen kommer att öka i och med att antalet äldre med alltmer komplexa behov av vård och omsorg kommer öka. Vi vill därför prioritera och stimulera läkarmedverkan, med god kontinuitet, i kommunal omsorg. Det kan ske bland annat genom att ge bättre ersättningar från regionen till vårdcentralerna för kontinuerliga läkarinsatser. Vi tror däremot inte att det rent generellt är en lösning att kommunerna anställer egna läkare eftersom det kommer att vara svårt att upprätthålla en kollegialitet och kompetensutveckling, framför allt i mindre kommuner. Region Östergötland behöver däremot verkligen leva upp till sitt åtagande när det gäller läkarinsatser i kommunal vård och omsorg.

Säkerställ tillgången till information mellan kommunerna och regionen

En förutsättning för att vården och omsorgen ska fungera är att både patienten och dennes anhöriga, liksom samtliga aktörer runt den enskildes vård och omsorg, har relevant och adekvat information – oavsett om det är regionen eller kommunerna som har journalfört informationen. Det finns fortfarande stora brister med att medarbetare inom vården och omsorgen inte kan se all relevant, och ibland livsavgörande, information. Vi vill därför att regionen och kommunerna skapar en digital infrastruktur som gör att informationsutbytet kan ske smidigt och effektivt, samtidigt som respekten för den enskildes integritet tryggas.

Bättre samordnad individuell planering

Regionen och kommunerna har idag en lagstadgad skyldighet att upprätta en samordnad individuell plan (SIP) för personer som har behov av samordnade insatser från både regionen och kommunen. Det gäller både barn, unga, vuxna och äldre. Problemet med dessa SIP:ar är att de inte i tillräcklig omfattning upprättas och ofta är av skiftande kvalitet. Regionen och kommunerna skulle därför behöva bli bättre på att följa upp den samordnade individuella planeringen både vad gäller kvalitet och kvantitet.

6.3.6 Hög kvalitet inom omsorgen

6.3.6.1 Huvudbudskap

Idag väljer många äldre att bo kvar hemma längre än tidigare. Det är därför viktigt att det är bra kvalitet på insatserna och att man har möjlighet att kunna välja bort utförare som man inte är nöjd med. För den som bor på ett vårdboende är lägenheten ett eget hem, därför måste den kännas både trygg och trivsamt samtidigt som det ska finnas möjlighet till social gemenskap. Hälso tillståndet för många sköra äldre försämras gradvis vilket leder till att komplexa behov skapas efterhand och alltmer avancerad sjukvård behöver ges i hemmet. Ett stort problem är att kommunerna har så olika möjligheter att tillgodose de äldre sjukas och sköras behov. En förutsättning för att ge en bra omsorg är att personalen har en hög kompetens. Särskilt viktigt är det att de som bor på särskilda boenden möter sjuksköterskor med hög medicinsk kompetens. Det är viktigt, inte minst för att de som bor på särskilda boenden har fler och mera komplexa sjukdomar nu än tidigare.

6.3.6.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Möjlighet till specialistutbildning på betald arbetstid

Inom regionen har det sedan länge funnits möjlighet att utbilda sig till specialistsjuksköterska på arbetstid. Den möjligheten bör också finnas för sjuksköterskor inom den kommunala omsorgen, till exempel möjligheten att vidare utbilda sig till distriktsköterska och geriatriksjuksköterska. Även undersköterskor och fysioterapeuter bör få möjlighet till betald specialistutbildning på arbetstid. Det är också viktigt att en genomgången specialistutbildning även syns i löneutvecklingen.

Öka kunskaperna om demenssjukdomar och psykisk ohälsa

I takt med att vi lever allt längre ökar behovet av demensvård. Det är av stor vikt att de som arbetar på våra boenden har god kunskap om hur de ska bemöta personer med demenssjukdomar. Därför vill vi arbeta med kompetensutveckling av personalen för att öka kunskapen om demenssjukdomar så att vi kan få fler boendeplatser för denna målgrupp. Psykisk ohälsa bland äldre är också ett problem som måste tas på största allvar. Vi vill därför öka närvaron av kuratorer på våra äldreboenden och i hemtjänsten så att psykisk ohälsa fångas upp i tid.

Måltidslyft inom äldreomsorgen

Maten och måltidsmiljön ska vara ett glädjeämne i vardagen för äldre. Många äldre i äldreomsorgen äter inte tillräckligt. Många tycker inte att maten smakar något eller att formen

1 för hur måltiderna genomförs inte är bra. Det medför tyvärr ofta att äldre snabbt minskar i vikt
2 på grund av undernäring. Att förbättra utformningen av måltiderna behöver inte per automatik
3 betyda högre kostnader. Vi vill därför att det ska genomföras en kvalitetshöjning av maten
4 som serveras inom äldreomsorgen och att maten i stor utsträckning som möjligt tillagas på
5 boendet. Det är viktigt att maten är näringsriktig utifrån de äldres behov.

6 7 **Språkrav inom vården och äldreomsorgen**

8 Ömsesidig kommunikation skänker trygghet och skapar delaktighet. Dessvärre finns det i
9 dag bristande språkkompetens hos personalen inom delar av vård- och äldreomsorgen runt
10 om i Sverige. Vi anser att personal inom vård och äldreomsorg ska behärska begriplig
11 svenska. Det är inte bara viktigt att kunna prata så att andra förstår vad man säger utan
12 också att kunna skriva och formulera sig på svenska språket när man arbetar inom hälso-
13 och sjukvården och äldreomsorgen. Vi vill därför införa tydliga krav som slår fast vad man
14 behöver kunna för att vara anställningsbar inom vården och omsorgen.

15 16 **Värna valfriheten inom den kommunala omsorgen**

17 Det är viktigt att slå vakt om valfriheten inom omsorgen av flera anledningar, till exempel att
18 konkurrens mellan olika utförare bidrar till verksamhetsutveckling. Vi vill därför att äldre ska
19 kunna välja utförare, inte minst för att kunna välja bort utförare som man inte är nöjd med. Av
20 den anledningen är det också viktigt att kommunen inte har långa köer. Handläggningen av
21 ansökningar ska ske skyndsamt och ett lämpligt boende ska erbjudas inom tre månader.

6.3.7 Attraktivt ledarskap

6.3.7.1 Huvudbudskap

Ett attraktivt ledarskap är nyckeln till en välfungerande sjukvård och omsorg. Att cheferna känner stöd i sitt ledarskap är en förutsättning för att medarbetarna ska må bra på jobbet och ge invånarna en bra vård och omsorg. Goda ledare och chefer måste därför stöttas aktivt och ges möjlighet att utvecklas och vidareutbildas. För att säkra framtida förnyelse och ledning behöver sjukvården och omsorgen identifiera och stödja utveckling av medarbetare med intresse för att leda. Fler måste vilja och våga vara chefer inom vård och omsorg. Det är viktigt med ett närvarande ledarskap, som har kännedom om verksamhetens och medarbetarnas utmaningar och möjligheter. Det förutsätter att det finns tid för vård och omsorgens chefer att vara ledare och att den tid som läggs på administration minimeras. Att leda och coacha andra medarbetare och få dem att växa är en viktig del av chefskapet, men det är även viktigt att chefen bidrar till en arbetsmiljö där goda exempel sprids och lyfts fram, där utvecklingskraften får komma till sin rätt och där medarbetarna ges inflytande över verksamhetens innehåll. Ett attraktivt ledarskap innebär också att tillvarata medarbetarnas idéer, uppmuntra till ansvarstagande och skapa delaktighet. Delaktighet bidrar till förståelsen för utvecklingsprocesser och för vad som krävs av var och en för att uppnå mål och arbeta för ständiga förbättringar. Delaktighet är nödvändigt för såväl medarbetarnas välbefinnande, som organisationens effektivitet.

6.3.7.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Utveckla ett samlat ledarskapsprogram för hela regionen

Region Östergötland har sedan länge ett väl utvecklat arbete med ledarskapsutbildningar och stöd till chefer och ledare, men det behöver utvecklas och samlas tydligare. Vi vill därför utveckla ett samlat ledarskapsprogram för hela regionen i syfte att skapa verktyg för ett samlat agerande för att nå uppsatta mål för Region Östergötland.

Bättre möjligheter att vara ledare inom regionen och kommunerna

Chefer måste få större möjligheter att utveckla och leda arbetet på sin arbetsplats och inte överbelastas av administrativa uppgifter som kan skötas av någon annan. Hälso- och sjukvården ska därför tillhandahålla goda stödsystem för regionens chefer som möjliggör, både för chefer och andra medarbetare, att fullfölja sitt uppdrag på ett bra sätt. Det innebär att exempelvis HR- och ekonomifunktioner måste flyttas närmare verksamheten och vara ett reellt stöd till chefer i hela organisationen. Även arbetsgruppens storlek är viktigt för att bidra till att göra chefskapet mer attraktivt och förbättra chefers arbetsmiljö.

1 **Tidig rekrytering av framtidens ledare**

2 För att kunna rekrytera framtidens ledare behöver ledarskapet vara attraktivt och tydligt. Det
3 måste finnas tydliga och kända karriärvägar som gör det möjligt att bli ledare och chef. En
4 viktig strategi för att öka rekryteringsbasen för chefer är att redan på grundutbildningen ge
5 studenter på vårdutbildningarna grundläggande kunskaper i ledarskap – och på så sätt visa
6 att chefskap är en möjlig karriärväg. Det behöver också finnas möjlighet att börja utveckla
7 ledarskapskompetens tidigt i yrkeskarriären och fortsätta att kompetensutvecklas under hela
8 arbetslivet. I rekryteringsarbetet ingår också att säkerställa att rätt personer blir ledare inom
9 hälso- och sjukvården.

10

11 **Ta tillvara medarbetarnas kreativitet och engagemang**

12 Regionen och kommunerna behöver bli bättre på att ta tillvara kreativiteten och
13 engagemanget hos sina medarbetare. Det finns idag en del sådana stödstrukturer, till
14 exempel "Test och innovation" inom Region Östergötland, men den offentliga sektorn
15 behöver skapa betydligt fler och bättre strukturer för att fånga upp idéer och förslag från
16 medarbetarna – för att öka innovationskraften och innovationsförmågan i verksamheten.

17

18 **Möjliggör intraprenader eller motsvarande modeller inom vården och omsorgen**

19 Intraprenader förekommer i många regioner och kommuner i Sverige, till exempel i Region
20 Västmanland och Region Skåne, och innebär att personalen på en enhet driver sin
21 verksamhet som om det vore ett eget företag. Till skillnad från entreprenader är det
22 fortfarande en kommun eller region som äger och driver verksamhet med personal som
23 fortfarande är anställd av kommunen eller regionen. En grundidé bakom intraprenad är att ett
24 ökat självstyre, till exempel kring ekonomi, leder till ökad effektivitet, kvalitet och
25 arbetstillfredsställelse. Vi ser gärna att verksamheter som idag drivs av Region Östergötland
26 eller någon kommun i Östergötland får möjlighet att testa intraprenad eller
27 intraprenadliknande arbetssätt om intresse finns bland medarbetarna.

6.3.8 En arbetsmiljö som gör att fler vill jobba i vården

6.3.8.1 Huvudbudskap

Kompetensförsörjning är en av de största utmaningarna för hälso- och sjukvården och omsorgen. Det handlar både om att långsiktigt behålla nuvarande medarbetare och att rekrytera nya medarbetare till olika yrkesgrupper. Region Östergötland behöver bli bättre på att behålla de medarbetare som gått olika former av specialistutbildning. Anställda inom sjukvården och omsorgen ska kunna påverka sina arbetstider och arbetssituation för att kunna få en rimlig arbetsbelastning och makt över det egna livspusslet. Vårdens och omsorgens medarbetare behöver därför långsiktigt hållbara arbetsvillkor, arbetsmiljöer och förutsättningar till vidareutbildning. Möjligheten att utvecklas i sitt arbete och göra karriär på andra sätt än att bli chef måste därför bli bättre. Tyvärr finns det en trend som visar på att hot och våld från patienter och anhöriga ökar, vilket är en allvarlig utveckling som måste brytas. Aktiva insatser ska genomföras för att minska risker för hot och våld i arbetsmiljön för regionens medarbetare. Alla medarbetare behöver också kunskap i att hantera situationer när patienter eller anhöriga utsätts för olika typer av övergrepp. Det kan handla om våld mot kvinnor, övergrepp mot barn eller hedersrelaterat förtryck och våld.

6.3.8.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Genomför insatser för en hållbar arbetsmiljö

Vi vill genomföra insatser för en hållbar arbetsmiljö. För att detta ska landa rätt behöver det ske i samverkan med de fackliga organisationerna. Ett exempel på insatser är att utveckla schematidsmodeller för ett hållbart arbetsliv och möjlighet till återhämtning under och mellan arbetspassen. Ett annat exempel är att förbättra förutsättningarna för distansarbete, med utgångspunkt i att distansarbete kommer vara ett av flera arbetssätt framöver. Ett tredje exempel är att göra en översyn av arbetet i syfte att använda kompetensen rätt, etablera teamarbete och bidra till spridning av goda exempel mellan olika verksamheter. Syftet med insatserna ska vara att medarbetare som vill ska kunna jobba heltid och ändå få en rimlig arbetsbelastning.

Långsiktig plan för rätt bemanning i vården och omsorgen

Dagens brister på olika specialister inom hälso- och sjukvården beror ofta på tidigare försummelser av behovet av specialistutbildning. Regionen och kommunerna behöver göra en långsiktig analys av hur bemanningssituationen i hela vårdsektorn, inklusive de privata utförare som arbetar på uppdrag av regionen eller kommunerna, sett ut i ett tioårsperspektiv och utifrån detta sätta in långsiktiga åtgärder. Det är också viktigt att det finns rätt balans

1 mellan olika yrkeskategorier på respektive enhet. Handlingsplanen för att minska behovet av
2 bemanningsföretag måste också förnyas.

4 **Fler specialistutbildningar inom rätt områden**

5 Fler sjuksköterskor och undersköterskor ska ges möjligheten till betalda specialistutbildningar
6 på arbetstid inom de områden där kommunerna och regionen ser behov av specialister i
7 framtiden. Det kan till exempel handla om att utbilda flera barnmorskor, distriktsköterskor
8 eller geriatriksjuksköterskor. Region Östergötland måste också ha en god planering för hur
9 BT-tjänsterna ska införas inom läkarprogrammet liksom vilka ST-tjänster som ska finnas
10 inom olika specialiteter utifrån framtida behov, till exempel allmänläkare och geriatriker. Det
11 är också viktigt att regionen säkerställer att specialistutbildningarna håller en hög kvalitet.
12 Regionen och kommunerna måste också skapa en arbetsmiljö och löneutveckling som gör
13 att fler specialister väljer att jobba inom vården och omsorgen i Östergötland efter avslutad
14 utbildning utan att det krävs att man blir chef.

16 **Skapa karriärvägar inom hälso- och sjukvården**

17 Idag är tyvärr ett vanligt sätt att få en bra löneutveckling inom hälso- och sjukvården att byta
18 arbetsgivare. För att långsiktigt få en bra senior bemanning inom vården måste det finnas
19 möjligheter att göra karriär och få en bra vidareutbildning samt löneutveckling inom sitt yrke
20 på den klinik eller vårdcentral som man arbetar på. Den offentliga sektorn måste också bli
21 bättre på att systematiskt följa upp de uppföljningssamtal som hålls med medarbetare som
22 lämnar sin anställning i syfte att utveckla och förbättra verksamheten.

24 **Sätt in åtgärder för att minimera hot och våld mot medarbetarna**

25 Regionen och kommunerna behöver genomföra aktiva och strukturerade insatser för att
26 minska risker för och effekter av hot och våld eller trakasserier i arbetsmiljön för
27 medarbetarna. Det kan handla dels om ökad närvaro av vakter och löpande översyn av
28 säkerhetsrutiner, dels utbildning i att göra riskbedömningar och lågaffektivt bemötande för
29 medarbetarna.

31 **Stärk kunskapen om hur man ska agera när patienter och anhöriga utsätts för brott**

32 Alla medarbetare behöver också kunskap i att hantera situationer när patienter eller anhöriga
33 utsätts för olika typer av övergrepp. Det kan handla om våld mot kvinnor, övergrepp mot barn
34 eller hedersrelaterat förtryck och våld.

6.3.9 Säkra universitetssjukvården i Östergötland

6.3.9.1 Huvudbudskap

En stark forskning och utveckling är nödvändig för att kunna möta framtida sjukvårdsutmaningar och tillhandahålla en säker och modern sjukvård för medborgarna. Region Östergötland ska, i samverkan med Linköpings universitet och andra relevanta aktörer, vara en attraktiv forskningsmiljö som integrerar forskningsresultat i den kliniska vardagen och skapar mervärde för medborgare, patienter och medarbetare. Utvecklingen av universitetssjukvården i Östergötland är helt nödvändig för att kunna möta nivåstruktureringen av den högspecialiserade vården. Den etablerade samverkan inom sydöstra sjukvårdsregionen mellan Region Östergötland, Region Kalmar län och Region Jönköpings län är viktig för att tillgodose regioninvånarnas behov av högkvalitativ vård och för att utveckla hälso- och sjukvården. Regionen ska verka för att få fler nationella uppdrag inom ramen för nivåstrukturerings av högspecialiserad vård inom strategiskt viktiga områden.

6.3.9.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Ny strategi för att kvalitetssäkra universitetssjukvården

För att säkra att Östergötland även i framtiden har ett universitetssjukhus behöver vi ha en utbildning och forskning som håller en hög kvalitet och att Region Östergötland kommer väl ut i de nationella utvärderingarna som görs av universitetssjukvården. Vi vill därför uppdatera och utveckla nuvarande universitetssjukvårdsstrategin i syfte att skapa en mer heltäckande och övergripande strategi för hur Region Östergötland fortsatt ska ha en universitetssjukvård i världsklass. Arbetet ska ske i samverkan med Sydöstra sjukvårdsregionen, akademien och andra relevanta aktörer. Målet ska vara att US i Linköping återigen ska utses till bästa universitetssjukhus, vilket inte har hänt sedan 2015 i samband med att Socialdemokraterna tog över ledningen av Region Östergötland.

Aktivt arbeta för fler tillstånd för högspecialiserad vård

Sedan några år tillbaka pågår ett arbete för att nivåstrukturera den högspecialiserade vården, med målet att koncentrera den typen av vård till färre sjukhus i Sverige. För att Östergötland även i framtiden ska ha ett universitetssjukhus krävs att ett antal tillstånd för nationella vårdenheter inom strategiskt viktiga områden ges till US i Linköping. Tyvärr har utdelningen i den processen hittills varit mager för Östergötlands del och den högspecialiserade vården ser nu ut att koncentreras till landets tre största universitetssjukhus. Vill därför att Region Östergötland ser över sin strategi i ansökningsprocessen för att få fler tillstånd för högspecialiserad vård.

1 **Stärk den kliniska forskningen**

2 Klinisk forskning förbättrar möjligheterna att ge god hälso- och sjukvård och utgör en helt
3 nödvändig länk i kedjan att ta fram och tillämpa nya vetenskapliga rön till nytta för patienten.
4 Vi vill därför att klinisk forskning i Region Östergötland ska utgöra en integrerad del av hälso-
5 och sjukvården, och verksamheten måste utformas så att goda förutsättningar skapas för
6 medarbetarna att bedriva forskning. Det gäller både privat som offentlig hälso- och sjukvård.
7 Region Östergötland behöver också arbeta för att minska den uppkomna forskningsskulden
8 som är en konsekvens av Corona pandemin samt tillse att avsatta forskningsmedel används
9 enligt plan. Vi vill också att andelen patienter som deltar i kliniska forskningsstudier ska öka.

10

11 **Inrätta en forskningsfond för nära vård**

12 Forskning och utveckling inom kommunal omsorgsverksamhet och regionernas primärvård
13 har inte kommit lika långt som inom den specialiserade hälso- och sjukvården. Vi vill därför
14 inrätta en forskningsfond i samverkan mellan regionen, kommunerna i Östergötland,
15 universitet samt andra relevanta aktörer, i syfte att forska om och utveckla insatser för att
16 stärka den nära vården och underlätta övergångar mellan olika vårdgivare. Fonden ska ge
17 stöd till forskningsprojekt som bedrivs integrerat i både kommunal omsorg, vårdcentralerna
18 och specialistsjukvården.

6.3.10 Prioritera åtgärder mot psykisk ohälsa

6.3.10.1 Huvudbudskap

Psykisk ohälsa handlar både om lätta psykiska besvär och mer allvarliga psykiatriska diagnoser. Den psykiska ohälsan bland barn och unga har ökat under de senaste årtiondena och bland unga i åldern 16 till 24 år har den tredubblats de senaste tjugo åren. Det är ett stort problem att många barn och unga som mår psykiskt dåligt inte kan få stöd och hjälp av barn- och ungdomspsykiatri (BUP) i rätt tid. Men vi ser också att barnmottagningarna, ungdomsmottagningarna och elevhälsan skulle kunna spela en större roll för att möta den psykiska ohälsan för att avlasta BUP. Psykisk ohälsa drabbar dock människor i alla åldrar – barn, unga, medelålders och äldre. Det är den vanligaste orsaken till sjukskrivning och i den äldre befolkningen är den psykiska ohälsan ofta kopplad till ensamhet. Inom den vuxenpsykiatriska vården finns det stora brister i tillgängligheten och bemötandet. Tyvärr har den socialdemokratiska ledningen i Region Östergötland valt att begränsa människors möjlighet att välja mellan olika utförare som erbjuder en helhetslösning för psykiatrisk öppenvård. Självmord är den vanligaste dödsorsaken bland unga personer mellan 15 och 24 år, framför allt hos unga män. Region Östergötland har tillsammans med länets kommuner och en rad andra aktörer tagit fram en suicidstrategi för länet. Syftet med strategin är att utveckla olika handlingsplaner och samverkansstrukturer samt höja kompetensen och medvetenheten hur man hindrar suicid och suicidförsök. Det är viktigt att den strategin verkligen får ett genomslag i hela Östergötland och inom alla samhällssektorer.

6.3.10.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Bättre samverkan mellan elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri

Den viktigaste orsaken till den bristande tillgängligheten inom barn- och ungdomspsykiatri är det ökande antalet remisser, inte minst från skolorna. Den största gruppen inom BUP är barn med misstänkta neuropsykiatriska diagnoser som autism och ADHD. Här skulle barn- och ungdomspsykiatri behöva få ett bredare uppdrag att stödja skolorna och elevhälsan kring arbetet med barn som har dessa diagnoser så att rätt insatser kan sättas in tidigt. Även elevhälsans egen bemanning och kompetens behöver förstärkas, bland annat genom en ökad läkarbemanning. Därutöver behöver även övergången från barn- och ungdomspsykiatri till vuxenpsykiatri utvecklas och säkerställas.

Förstärk barn- och ungdomsmottagningarna

Östergötland har både barnmottagningar (för barn upp till 12–13 års ålder) och ungdomsmottagningar (från 12–13 år upp till 21 års ålder) för att möta barn och ungdomar

med lätt till medelsvår psykisk ohälsa. Vi har under de senaste åren drivit att ungdomsmottagningarna ska bli mer digitala vilket också i stor utsträckning har uppnåtts. Vi anser dock att resurserna till dessa mottagningar är otillräckliga och att en satsning på barn- och ungdomsmottagningarna skulle möjliggöra för BUP att fokusera på de barn och ungdomar som har störst behov.

Korta köerna till barn- och ungdomspsykiatri

Köerna till barn- och ungdomspsykiatri i Östergötland är för långa, även när vi jämför med övriga landet. Vi vill därför prioritera arbetet med att korta köerna, bland annat genom att utbilda fler psykologer och tillåta att fler aktörer ska kunna erbjuda barn- och ungdomspsykiatrisk vård. Vi vill också att en del av de förstärkta kömiljarderna riktas till barn- och ungdomspsykiatri i syfte att barn och unga ska få en första bedömning och behandling av BUP inom 30 dagar.

Forskning kring psykisk ohälsa

Den växande psykiska ohälsan är en stor utmaning för hälso- och sjukvården, men för att möta denna på ett effektivt sätt behöver hela samhället inkluderas. En orsak kan vara ökad skärmtid där mobiltelefoner och sociala medier leder till psykisk stress, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Ytterligare faktorer kan vara att det västerländska samhället i stor utsträckning erbjuder barn och unga en ganska trygg och kravlös tillvaro som gör dem oförberedda på livets utmaningar. Vidare har förändringar på arbetsmarknaden medfört höga krav på utbildning och kompetens. Vi anser därför att det behövs betydligt mer forskning kring varför den psykiska ohälsan ökar för att samhället ska kunna sätta in rätt åtgärder.

Samlad översyn av vuxenpsykiatri i länet

Under de senaste åren har det tagits en rad initiativ för att utveckla psykiatri. Dock saknas idag den samsyn som skulle behövas mellan politik, verksamhet, akademi samt patient- och brukarorganisationer för att få verklig kraft i arbetet. Det har skapat konflikter som har blivit ganska destruktiva mellan olika aktörer. Vi vill därför göra en samlad översyn av uppdrag och resursbehov för att utveckla vården och forskningen inom det psykiatriska vårdområdet på lång sikt. Översynen ska ske i nära dialog mellan politik, offentlig och privat verksamhet, fackliga företrädare, universitetet samt patient- och brukarorganisationerna.

6.3.11 Cancervård - när man behöver den

6.3.11.1 Huvudbudskap

Över 20 000 östgötar är drabbade av cancer. Prognoser visar på en utveckling där antalet människor som lever med en cancerdiagnos kommer att ha fördubblats inom de närmaste 25 åren. Antalet människor som lever med en kronisk cancersjukdom ökar, vilket beror på bättre medicinska möjligheter som gör att fler patienter överlever svåra cancersjukdomar. Den nationella cancerstrategin har, sedan år 2009, spelat en avgörande roll för att stärka den svenska cancervården. Övergripande målen för strategin är att minska antalet som insjuknar, minska dödligheten, förlänga överlevnadstiden efter en diagnos och förbättra kvaliteten i omhändertagandet av patienter med cancer. Den nationella cancerstrategin behöver dock uppdateras, detta för att möjliggöra avancerad individuell cancervård som är tillgänglig när man behöver den. Exempel på denna nya typ av cancersjukvård är ny diagnostik med hjälp av artificiell intelligens och möjligheter till individuell cancerbehandling med till exempel immunterapi samt cell- och genterapi.

6.3.11.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Korta väntetiderna inom cancersjukvården

Väntetiderna inom cancersjukvården är långa i Sverige och tyvärr har Östergötland bland de längsta väntetiderna till cancersjukvård. Region Östergötland måste mycket tydligare än idag fokusera på att korta väntetiderna till cancersjukvården. Det handlar om att systematiskt arbeta bort de flaskhalsar som finns i vårdkedjan som gör att ledtiderna blir längre här än i andra delar av landet. På sikt ska även vårdgarantin för cancerpatienter förstärkas. Den förstärkta vårdgarantin ska knytas till de standardiserade vårdförlopp som tagits fram och kontinuerligt utvecklas inom cancervården för att korta ledtiderna mellan diagnos och behandling.

Bättre rehabilitering under och efter cancersjukdom

Rehabilitering under och efter cancersjukdom är viktigt för patienten att kunna återgå till sin tidigare livssituation. Behovet av rehabilitering och eftervård ser olika ut för olika patienter. Rehabiliteringen ska vara en del av vårdförloppet och följas upp kontinuerligt. Människor som lever med kronisk cancer behöver bli sedda och hjälpta på ett helt annat sätt än vad dagens vård förmår. Vi vill därför säkerställa att alla cancerpatienter får en rehabiliteringsplan utifrån behov och förutsättningar. Kvalificerad eftervård och rehabilitering ska utvecklas för cancerpatienter efter att ordinarie behandling är slutförd.

1 **Ta fram en särskild barncancerstrategi**

2 Nästan varje dag drabbas ett barn av cancer och barncancer är den vanligaste dödsorsaken
3 i åldern 1–14 år. Vi vill därför ta fram och genomföra en nationell barncancerstrategi. En
4 sådan strategi ska bland annat innehålla ökat statligt stöd till barncancervården, erbjudande
5 om individuell rehabiliteringsplan och psykosocialt stöd till dem som drabbats av barncancer
6 och deras nära anhöriga. Vidare ska möjligheter finnas att ha barnonkologiskt kunniga
7 kontaktsjuksköterskor inom barncancervården. Därtill ska det finnas anhörigstödare som en
8 naturlig del av barncancervården. Det också ska prioriteras att skapa förutsättningar att
9 inrätta en specialistutbildning i barncancervård.

10

11 **Snabbspår för cancerpatienter vid akut försämring**

12 Patienter med cancer, eller annan känd allvarlig sjukdom, drabbas ibland av svåra akuta
13 komplikationer och hänvisas i många fall till akutmottagning för att därifrån bli överförda till
14 vårdavdelning. Dessa patienter ska kunna erbjudas ett snabbspår, utan att passera
15 akutmottagningen, och behöver därför ges en individuellt utformad vårdplan som tydligt
16 beskriver vart man ska vända sig när akuta problem inom ramen för den aktuella sjukdomen
17 uppstår.

18

19 **Översyn av den palliativa vården**

20 Även om den medicinska kvaliteten i cancervården är hög så kommer alltid ett antal patienter
21 att avlida i sin cancersjukdom. Cancervården har under senare år förändrats och
22 behandlingen fortgår ofta längre i livsprocessen. Sammantaget kan Östergötland idag inte
23 garantera valfrihet när livets slut närmar sig. Vi vill därför göra en översyn av den palliativa
24 vården i Östergötland för att se vilka behov som finns kring utbud, bemötande och
25 information och hur verksamheten kan utvecklas för att säkra kvalitet och valfrihet. Vi vill
26 också att Region Östergötland utreder förutsättningarna för att inrätta hospiceverksamhet i
27 Östergötland i samverkan med kommunerna.

6.3.12 Stärk vården kring kvinnors sjukdomar och hälsa

6.3.12.1 Huvudbudskap

Kvinnors sjukdomar har både inom forskning och i det kliniska arbetet under lång tid varit eftersatt. På flera områden finns därför kunskapsluckor om hur skillnaden mellan könen tar sig uttryck både gällande symptom, smärta samt reaktion på läkemedel. Kvinnor måste uttrycka mer smärta för att få samma behandling som män och får, allt annat lika, mindre påkostad sjukvård än män. Forskning pekar på att även vid sjukdomar som drabbar både kvinnor och män, är vården inte jämlik. Kvinnor får senare diagnos, sämre tillgång till nya läkemedel och det tar längre tid till behandlingar. Arbetet mot en jämlik vård för män och kvinnor får inte enbart fokusera på kvinnosjukdomar, utan ska utvärderas på lika villkor oavsett vårdområde.

6.3.12.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Förbättra möjligheterna att ställa tidigare diagnoser

Hälso- och sjukvårdens möjligheter att ställa tidigare, snabbare och säkrare diagnoser gällande sjukdomar som drabbar kvinnor behöver förbättras. I dag är det många flickor och kvinnor som tvingas lära sig att stå ut med mycket smärta och lidande. En sådan underdiagnostiserad och underbehandlad sjukdom är endometrios. Endometrios drabbar upp till var tionde kvinna i fertil ålder. Endometrios berövar många kvinnor ett normalt liv och försvårar såväl vardagen som arbetslivet. I genomsnitt har det tagit åtta år innan lidande kvinnor med endometrios får sin diagnos. Det behövs ett kunskapslyft i primärvården. Det är dit många unga kvinnor vänder sig för att få hjälp och relevant vård.

Stärk forskningen gällande sjukdomar som drabbar kvinnor

Det saknas forskning inom sjukdomar som drabbar kvinnor, samt sjukdomar kopplade till graviditet. Ett exempel är hjärt- och kärlsjukdomar som drabbar båda könen i lika hög grad men kvinnor får inte lika bra hjärtvård som män vid hjärtinfarkt. Kvinnor kan exempelvis få felställda diagnoser på grund av att deras kranskärl ser normala ut, trots att kvinnor kan ha hjärtinfarkt utan att ha förträngningar i kranskärlen. Vi vill därför att resurser öronmärks för forskning gällande sjukdomar som drabbar kvinnor. Denna prioritering är långsiktig och ska ge möjligheter att bedriva såväl grundläggande som klinisk forskning.

Prioritera förlossningsvården – hela kedjan från mödravård till eftervård

Sverige ligger relativt högt gällande kvinnor som drabbas av allvarliga bristningar i samband med förlossning. Vården behöver förbättra möjligheterna att förebygga, följa upp och

1 behandla förlossningsskador. Satsningen på specialistutbildning till barnmorska, som har
2 genomförts i Östergötland för att säkerställa framtidens kompetensförsörjning, behöver
3 fortsätta. Mödravården i Östergötland är idag ganska centraliserad jämfört med andra
4 regioner. Vill därför att barnmorskor ska finnas på fler vårdcentraler, särskilt i utsatta
5 områden, där kvinnors hälsa i samband med graviditet och förlossning är mera riskfylld.

6 7 **Stärk vården för sexuellt våldsutsatta**

8 Att få ett snabbt och professionellt omhändertagande när någon drabbats av sexuellt våld är
9 viktigt. Det är också viktigt att hela vården är medveten om att olika former av sexuellt våld
10 kan förekomma, även om den drabbade personen inte anmält detta. Rapporter kommer från
11 ungdomsmottagningar om att allt fler unga utsätts för sexuellt våld och att man inte alltid är
12 medveten om vad som är en brottslig handling eller inte. Kunskapen om sexuellt våld
13 behöver öka i hela vården, det gäller även äldre personer. För personer som drabbats av en
14 våldtäkt är det viktigt att spårsäkring kan ske så snabbt som möjligt. Idag är det bara
15 specifika sjukhus som får genomföra spårsäkring. Vi vill att spårsäkring ska kunna
16 genomföras även av privata utförare för att skapa en ökad och snabbare tillgänglighet till
17 spårsäkring.

18 19 **Vårdval inom gynekologi**

20 Under senare år har gynekologisk vård i stor utsträckning överförs från kvinnoklinikerna till
21 primärvården samtidigt som några av de gynekologer som har privat mottagning har
22 försvunnit. För många kvinnor fungerar det bra att göra gynundersökningar på vårdcentralen,
23 men för dem som känner sig obekväma med detta behöver alternativ finnas. Vi vill därför
24 utreda möjligheten att inför vårdval inom gynekologi för att ge kvinnor fler valmöjligheter.

6.3.13 God tillgång till bra läkemedel

6.3.13.1 Huvudbudskap

Läkemedel är en viktig del av den samlade hälso- och sjukvården. Under senare år har regionerna arbetat med att etablera ett ordnat införande av nya läkemedel inom hälso- och sjukvården. Syftet är, bland annat, att tillgången på nya läkemedel ska bli mera likvärdig över landet. Detta arbete behöver fortsätta under kommande år, inte minst för att skapa en tydlighet för patienterna. Utveckling av nya läkemedel är dock både tids- och resurskrävande. Många aktörer är involverade i ett läkemedels väg genom vården, allt från forskning och kliniska prövningar till användning och lagerhållning. Regelverken har förändrats vid olika tillfällen och idag saknas en tydlig sammanhållen strategi för läkemedel. Frågor som rör läkemedelsområdet har utretts i flera omgångar utan egentliga resultat. Även kostnadsansvaret för läkemedel är idag delad mellan region och stat och är behäftat med omfattande problem. Det finns ologiska gränsdragningar av finansiering och kostnadsansvar mellan recept/förmånsläkemedel och rekvisionsläkemedel. Detta gör att det krävs ett helhetsgrepp gällande läkemedelsfrågan. Översynen behöver göras i en nära samverkan mellan alla de aktörer som är involverade i arbetet, allt från myndigheter, regioner och näringsliv.

6.3.13.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

En samlad översyn av läkemedelsområdet

Vi anser att det på nationell nivå behövs en myndighetsgemensam översyn av hela regelverket kring ordination, förskrivning, användande, dokumentation, kostnadsansvar och lagerhållning med mera i syfte att skapa en begriplig, överskådlig, långsiktig och sammanhållen reglering som ger likvärdighet över hela landet. Samordnat med detta arbete behöver Region Östergötland ta fram en egen strategi för att långsiktigt ska kunna prognostisera, prioritera, organisera samt följa upp användningen av läkemedel.

Utred tillgången till nya läkemedelsbehandlingar

Medicinska genombrott har genom historien medfört stort genomslag för människors livskvalitet och livslängd. Vi vill därför på nationell nivå tillsätta en utredning som analyserar hur tillgången till nya läkemedelsbehandlingar ser ut i dag – gärna jämfört med andra länder – och som kommer med förslag på hur tillgången på nya läkemedel kan förbättras och bli mer likvärdig över landet.

1 **Ett ökat nationellt ansvar för uppföljning av läkemedelskostnader**

2 Vi vill att staten ska ta ett ökat ansvar för att följa upp kostnadsutvecklingen, särskilt
3 gällande nya mer effektiva avancerade läkemedel, samt tillgången till desamma. Därför ska
4 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) ges i permanent uppdrag att löpande följa
5 upp läkemedelsanvändningen.

6

7 **Förstärk sjuksköterskornas möjligheter att förskriva läkemedel**

8 De stora volymerna av läkemedel som patienterna får förskriva idag är äldre mediciner. För
9 dessa läkemedel är ofta själva läkarbesöket dyrare än förpackningen av läkemedel. Sedan
10 många år finns så kallad sjuksköterskeförskrivning som innebär att sjuksköterskor med
11 vidareutbildning får förskriva eller förlänga vissa läkemedel. Vi vill därför genomföra en
12 översyn av vilka läkemedel som ska få förskrivas av sjuksköterskor samt vilka krav som
13 måste uppfyllas gällande kunskap och kompetens. För enklare åkommor eller för kroniker
14 som regelbundet träffar sjuksköterskor bör detta kunna innebära avsevärda effektiviseringar,
15 både för patienterna och sjukvården.

16

17 **Östergötland ska ligga i framkant när det gäller nya läkemedel**

18 Den forskning som nu bedrivs rör i stor utsträckning svåra sjukdomar och diagnoser så som
19 cancer, infektionssjukdomar, immunologiska sjukdomar, neurologiska sjukdomar och hjärt-
20 kärlsjukdomar. Inom den närmaste framtiden kommer mycket av fortsatt forskning och
21 utveckling av vården handla om immunterapier, cellterapi, genterapier, alzheimer,
22 antikroppar, kombinationsbehandlingar och Car-T-behandlingar. Här behöver Region
23 Östergötland ligga i framkant när det gäller samverkan med olika läkemedelsbolag, inte
24 minst inom området Car-T och kliniska prövningar.

Samhällsplanering & kollektivtrafik

Moderaterna i Östergötland valet 2022

7. Sammanfattning

Moderaterna i Östergötland ser hoppfullt på framtiden i Östergötland där många utmaningar behöver tas an. Vi vill bidra till ett mer sammanhållet Östergötland där det finns tillgång till flera olika typer av bostäder, både i stad, i närheten av staden och på landsbygden. Där servicen av digital infrastruktur och grundläggande förutsättningar för att kunna bo och verka på en plats så som vatten och avlopp samt el är välutvecklad. Östergötland ska vara ett län i ständig utveckling och ett län man vill till. Förutsättningarna med god infrastruktur för att förflytta sig själv eller varor både i och utanför länet är viktigt för Östergötland. Tillsammans med kollektiva alternativ och den egna bilen skapar det ett län i rörelse och det vill Moderaterna i Östergötland bidra till. I denna rapport presenterar förslag inom politikområdet samhällsplanering & kollektivtrafik som i vår mening bidrar till att uppnå det län vi strävar efter.

7.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för samhällsplanering & kollektivtrafik

Vi Moderater ser ljus på framtiden och möjligheten att genomföra förändringar som genererar ett bättre Östergötland. Vår vision är att nå ett mer sammanhållet och bättre Östergötland än idag. Här vet vi att det offentliga kan göra mycket i utveckling mot detta, men inte allt. Politiken skapar viktiga förutsättningar för länet att utvecklas och nå ny potential. Vi har en stark men liten stat som uppfyller sitt uppdrag och levererar en fungerande fysisk, ekonomisk och social infrastruktur, vilket är centralt för att kunna nå vår vision. Beslut som fattas har god förankring i närmiljön eftersom de fattas i enlighet med subsidiaritetsprincipen, så nära medborgaren som möjligt. Offentliga medel används och hanteras effektivt och med stor respekt. I ett sammanhållet Östergötland där Moderaterna i Östergötland har implementerat viktiga reformer finns det tillgång till flera olika typer av bostäder och möjligheter att förverkliga sina egna husdrömmar, både i stad, i närheten av staden och på landsbygden. Östergötland är ett län i ständig utveckling och är ett län man vill flytta till. Oavsett om det är ett företag eller en individ som vill bosätta sig i Östergötland finns det många alternativ att tillgå, ett helt län i rörelse och fullt av liv. Förutsättningarna för att förflytta sig både i och utanför länet genom kollektiva alternativ och den egna bilen behövs för att Östergötland ska kunna vara det attraktiva län vi vill ha. Den goda tillgången till kollektivtrafik, som du känner dig säker på, oavsett om du reser via buss, tåg eller varför inte självkörande bussar mitt i stan, är viktig för oss. När du beställer dina varor hem eller när företagaren beställer varor så levereras dessa klimatsmart oavsett om de kommer via vägar, järnvägar, sjöleder eller flyg. Tillgången till snabb uppkoppling gör att du som individ kan leva och verka över hela länet utan problem.

1 **7.2 Identifiering och problematisering**

2 Den vision som vi Moderater vill nå kräver förändringar och förbättringar inom många
3 områden när det kommer till samhällsplanering och kollektivtrafik. För att kunna uppnå ett
4 mer sammanhållet och utvecklat län ser vi behov av förbättringar inom stadsplanering och
5 värnande av äganderätten, en effektivare kollektivtrafik och fler bostäder i olika former. Med
6 detta skapas en större efterfrågan på god infrastruktur, transporter och vatten & avlopp,
7 bredband och el, där även myndigheter har en stor påverkan. Gruppen har utifrån detta valt
8 att presentera politik inom följande områden:

- 9 • - Ett sammanhållet Östergötland
- 10 • - En effektiv stadsplanering som värnar äganderätten
- 11 • - Bostäder och byggande ger tillväxt
- 12 • - Öka investeringstakten i viktig infrastruktur
- 13 • - Effektiv och attraktiv kollektivtrafik
- 14 • - Öka möjligheterna till effektiva och hållbara transporter
- 15 • - VA, bredband och el – förutsättningarna för att bo och verka
- 16 • - Myndigheter – Hjälp, inte stjälp

1 **7.3.1 Ett sammanhållet Östergötland**

2 **7.3.1.1 Huvudbudskap**

3 Ett sammanhållet Östergötland bygger på gemensam mentalitet och gränsöverskridande
4 samarbeten. Det handlar om det konkreta – om digital och fysisk infrastruktur som möjliggör
5 ett Östergötland som arbetar tillsammans – och om det mer abstrakta – välutvecklade
6 samarbetsformer och gemensamma målbilder för att de konkreta planerna ska kunna
7 realiseras. År 1994 skickades världens första mejl mellan två regeringschefer, från Carl Bildt
8 med adress Bill Clinton. På de knappt tre decennier som har gått sedan dess har den digitala
9 utvecklingen förändrat världen i en omfattning som få kunde förutspå, på både gott och ont.
10 Möjligheten att ständigt vara uppkopplad, var man än befinner sig, skapar förutsättningar för
11 breda arbetsgrupper att utföra delar eller hela arbetsuppgifter från hemmet, sommarstugan
12 eller båten. Det möjliggör att kunna omvärldsbevaka 24 timmar om dygnet i realtid. Världens
13 viktigaste konferenser livesänds, och världens mest prestigefyllda universitet erbjuder vem
14 som helst att ta del av deras kursmaterial gratis genom så kallade MOOCS (Massive Open
15 Online Courses). Allt som behövs för att ta del av hela världen är en internetuppkoppling.

16 För att Sverige och Östergötland ska kunna skörda frukterna av det uppkopplade samhället
17 måste den offentliga sektorn hänga med i utvecklingen. OECD rankar den svenska offentliga
18 sektorns digitala mognad som bland de sämsta i västvärlden. Samtidigt får den privata
19 sektorn fullt godkänt. Managementföretaget McKinsey beräknade 2016
20 besparingspotentialen i den svenska hälso- och sjukvården till 180 miljarder kronor per år,
21 genom en systematisk tillämpning av redan tillgängliga digitala tekniker. Om vi inte
22 organiserar oss rätt och vågar utmana befintliga arbetssätt och befintlig lagstiftning, så
23 kommer Sverige att tappa styrfart. Idag kopplas en stor andel av bostäderna upp mot internet
24 via fiber, alltså fysiska kablar. Med pågående och framtida utbyggnad av trådlösa tekniker
25 som 5G, 6G och så vidare så är det mycket troligt att allt fler väljer mobilnätet som den enda
26 uppkopplingen för hemmet eller företaget. Trådlösa nät kommer framgent att ge tillräcklig
27 kapacitet för de allra flesta behov.

28 Utbyggnadstakten för de trådlösa näten kommer därför att vara en oerhört viktig faktor såväl
29 för att uppnå uppsatta mål för bredbandsutbyggnaden som för att ge fler möjlighet att bo och
30 verka där de själva vill. Det är lätt att tänka sig att alla som reser vill ta sig från en mindre ort
31 till en närliggande större ort på morgonen och tillbaka på kvällen. Men många människor ska
32 också förbi den närmaste orten. Med ringleder och förbifarter blir resan smidigare för
33 resenären och orten som denne ska resa förbi slipper genomfartstrafik. Alla som reser norrut
34 från Valdemarsvik ska inte stanna i Söderköping och skulle tjäna på att E22 gick förbi utanför

1 Söderköping. Alla som reser norrut från Söderköping ska inte stanna i Norrköping och skulle
2 kunna dra nytta av att via en framtida förbindelse öster om staden enklare kunna resa upp till
3 Finspång, i stället för att stå still vid trafikljus på Östra Promenaden eller Riksvägen. På så
4 sätt kan vi expandera våra arbetsmarknadsregioner. Förbifarter kopplar Östergötland
5 samman! I frågor där regionen och kommunerna båda är involverade är det av yttersta vikt
6 att både politiker och tjänstemän lyssnar på varandra och visar ömsesidig respekt för den
7 förståelse och expertkunskap som finns på respektive håll. Ska Östergötland utvecklas på ett
8 sammanhållet sätt krävs också att regionen och kommunerna har en någorlunda
9 samstämmig bild om hur gemensamma angelägenheter och platser ska utvecklas. Ännu
10 bättre är det om även näringslivet delar det offentligas mål och vill bidra till dess uppfyllnad.

11 **7.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

12 **Digitaliseringen tar Ödeshög närmare Finspång (och Kalix!)**

13 Moderaterna i Östergötland är ett teknikvänligt parti som välkomnar det uppkopplade
14 samhället. Vi ser stor fortsatt utvecklings- och tillväxtpotential för individer och företag, och
15 att digitaliseringen gör att mer kan göras oberoende av plats och till ett lägre pris. Den
16 regionala bredbandsstrategin behöver realiseras, men samtidigt ligger det i den digitala
17 utvecklingens natur att aldrig stå still. Risken att stora belopp investeras i teknik som när den
18 är färdiguttrullad, efter långa utrednings-, besluts- och lanseringsprocesser, redan är obsolet
19 får inte förbises. Utbyggnaden av bredband är i huvudsak marknadsdriven, men när
20 offentliga medel ska investeras är det viktigt att detta görs klokt och vi behöver ha ögonen på
21 ny teknik som snabbt kan bli både billigare och bättre än dagens. De flesta familjer och
22 företag använder fiber för att koppla upp sig till internet. Det innebär att du får fiber via kablar
23 som är kopplade till din bostad. Av de alternativ som finns idag för fasta bredband är fiber det
24 klart bästa. De trådlösa teknikerna kommer dock sannolikt att spela en avgörande roll för att
25 klara målen om uppkoppling. Kapaciteten i 5G-näten är tillräcklig för hushåll och mindre
26 kritiska verksamheter och med kommande generationers mobila nät så kommer de trådlösa
27 näten sannolikt kunna fylla de allra flesta behoven. Trådlösa nät har ju också en självklar
28 fördel på platser där fiber inte är möjligt ur teknisk eller ekonomisk synpunkt.

29 Med detta sagt så kommer den trådlösa tekniken vara mycket viktig såväl för att klara målen
30 för bredbandsutbyggnad som för möjligheterna för människor att bo och bedriva verksamhet
31 på olika platser. Det är därför viktigt att de trådlösa teknikerna ges plats vid
32 samhällsplaneringen framgent. Det behövs platser för mobilmaster och att det finns
33 infrastruktur som el- och fiberanslutning för att ansluta dessa. Ett väl utbyggt fibernät kommer
34 dock också att vara viktigt under en längre tid framöver för många verksamheter. Detta inte
35 minst av redundans-, säkerhets- och kapacitetsskäl. Samtidigt måste den offentliga sektorn

1 växla upp sitt digitaliseringsarbete – här finns stora samverkans-, effektivitets- och
2 besparingsvinster att göra.

3 **Förbifarter kopplar Östergötland samman**

4 Ett sammanhållet Östergötland förutsätter infrastruktur som möjliggör smidiga transporter
5 mellan länsdelarna. I detta inbegrips att kunna resa förbi, snarare än genom, en ort på vägen
6 till slutmålet. Behöver man stanna vid ett rödlys i Norrköping om man ska resa från
7 Söderköping till Finspång minskar attraktionen att som Söderköpingsbo ta ett arbete på
8 Siemens!

9 **Att ladda sig genom länet**

10 Knappast någon behöver längre övertygas om vikten av att minska transportsektorns behov
11 av fossila bränslen. Men för att elbilar ska kunna vinna ytterligare marknadsandelar, och på
12 sikt helt ersätta fossildrivna bilar i vardagen, måste elektrifieringen påskyndas.
13 Laddinfrastrukturen måste skyndsamt byggas ut för att möta en ökad efterfrågan från
14 vägburna transporter – inte bara från personbilar utan även godstrafiken i takt med att
15 Scania och Volvo utvecklar eldrivna lastbilar. Parallellt med detta måste elförsörjningen
16 säkras genom kraftnätens utbyggnad och att pålitliga energikällor både byggs ut och upphör
17 att stängas ned i förtid.

18 **Samverkan för Östergötlands bästa**

19 De politiska samverkansformerna mellan region och kommun behöver utvecklas. Alltför ofta
20 beror irritation och konflikter mellan de politiska nivåerna på en bristande förståelse för
21 motpartens förutsättningar och utgångspunkter. Det kan till exempel handla om att
22 kommunpolitiker inte vill förstå att regionen inte har resurser nog att ha all
23 sjukvårdsproduktion i alla länsdelar, eller att regionpolitiker inte tar hänsyn till långtgående
24 kommunala planer på ny bebyggelse utanför ett tilltänkt kollektivtrafikstråk. Även tjänstemän
25 behöver bli bättre på att lyssna på varandra. När ett remissvar på en översiktsplan eller en
26 kollektivtrafikutredning visar något långt från det man själv tänkt gör man klokt i att i rimlig
27 mån inarbeta dessa synpunkter i processen, i stället för att gå fram med sin ursprungsplan
28 och sedan bli upprörd när motparten gör som den aviserade i remissvaret. Samtidigt vilar ett
29 stort ansvar på remissinstansen att vara tydlig i sitt svar och inte lämna öppet för oklarheter
30 eller felaktiga tolkningar. Med Östergötlands bästa för ögonen når vi ett bättre resultat!
31 Samverkan för Östergötlands bästa inbegriper också att vi utvecklar samverkan med vårt
32 närområde för att dra gemensam nytta, till exempel inom ramen för En Bättre Sits
33 (Mälardalsrådets transportpolitiska samarbete mellan Stockholm, Uppsala, Västmanland,
34 Örebro, Sörmland, Östergötland och Gotland) och Östra Mellansverige (storregional

1 samverkan mellan ovan nämnda regioner minus Gotland plus Gävleborg), och bilateralt med
2 kringliggande regioner för att exempelvis förbättra kommunikationerna mellan Ödeshög och
3 Jönköping, Motala och Örebro och Finspång och Katrineholm.

4 **Gemensam planering – En förutsättning för att nå gemensamma mål**

5 För att Östergötland ska kunna utvecklas i gemensam takt behöver målbilder och strategiska
6 dokument över hela länet stämma överens med varandra. Regionens rumsliga planering
7 behöver tas fram tillsammans med kommunerna och kommunernas översiktsplaner behöver
8 gå i takt både med regionens utvecklingsstrategi och med varandra. Samarbeten i
9 översiktsplanering, såsom den gemensamma översiktsplanen för Linköping och Norrköping
10 från 2010, behöver ha erforderlig tyngd och uppdateras lika ofta som de singelkommunala
11 översiktsplanerna. Regionen kan ta ledartröjan för att tillsammans med kommunerna
12 utveckla en "översiktsplan" för hela Östergötland, som tar både namnet och formen av en
13 traditionell översiktsplan.

1 **7.3.2 En effektiv stadsplanering som värnar äganderätten**

2 **7.3.2.1 Huvudbudskap**

3 Ta en promenad förbi förskolorna och grundskolorna i valfri östgötsk kommun. Titta på
4 byggnaderna på skolgården. Är det något som sticker ut? De senaste drygt tio åren har
5 antalet modulhus, eller som de i folkmun kallas – baracker – i stadsbilden ökat drastiskt.
6 Inget kommunfullmäktige har för avsikt att skolbarnen ska vistas i annat än permanenta
7 förskole- och skolbyggnader men ändå står de där och tar upp plats på skolgården som är
8 avsedd för rekreation och rörelse och påminner om ett misslyckande i den svenska
9 stadsplaneringen. Att i kommunerna göra hållbara demografiska prognoser och därefter
10 producera detaljplaner med bebyggelsemöjligheter som svarar upp mot de prognoserna
11 försvåras av en otidsenlig plan- och bygglag som tillåter överklaganden till leda som hanteras
12 av domstolar utan resurser att döma i den takt som ärenden kommer in och att staten har
13 låtit bli att hantera målkonflikter, vilket ger länsstyrelsen rätt att säga nej till bebyggelse utan
14 hänsyn till de negativa konsekvenserna av sitt nekande. Hög invandring har komplicerat
15 befolkningsprognoserna, men baracker började dyka upp på skolgårdar före 2015 års
16 flyktingvåg. Dessutom har invandringen sedan 2015 kraftigt minskat, men barackerna står
17 fortfarande kvar – en konsekvens av tröghet i systemet och avsaknad av flexibilitet i
18 detsamma. Baracker kan givetvis vara ett nödvändigt ont vid ombyggnationer och
19 renoveringar, men ska inte behöva vara en semipermanent lösning på ett problem som har
20 uppstått genom undermålig planering.

21 Barackerna är bara en sida av en mångbottnad problematik. Minst lika illa är det med brist på
22 bostäder som matchar betalningsförmågan, privata fastighetsägare som nekas att bebygga
23 sin egen mark med hänvisning till kommunala prioriteringar och målkonflikter som lägger
24 våta filter över stadsutvecklingen. På senare år har jordbruksmark seglat upp som en het
25 politisk fråga i flera kommuner i Östergötland. Närproducerad mat är nyttig, bra för klimatet
26 och gynnar svenska företag, samtidigt som medvetenheten om samhällets sårbarhet har
27 ökat till följd av ett förändrat säkerhetspolitiskt läge och en pandemi som satt käppar i hjulet
28 för den globala varuhandeln. Det finns därför ett ökat tryck på att bevara jordbruksmark i
29 stället för att asfaltera den. Samtidigt kräver den demografiska utvecklingen att fler bostäder
30 byggs och att större arealer verksamhetsmark finns tillgänglig för företag att etablera sig och
31 expandera på. Här finns en målkonflikt som är mer komplicerad än vad den allmänna
32 debatten ofta ger sken av, och än mer komplicerat blir det när jordbruk förväxlas med
33 lantbruk och skogsmark därför också innefattas i mark som inte borde bebyggas. Det går inte
34 bara att "bygga någon annanstans".

1 Det finns 1 055 943 hektar mark i Östergötland. 2015 utgjorde bebyggd mark och tillhörande
2 mark drygt 50 000 av dessa. 74 000 hektar var "berg i dagen och övrig mark" (till exempel
3 kala klippor, kraftledningsgator och mycket små våtmarker), 19 000 hektar var öppen myr,
4 och täkter och gruvområden respektive golfbanor och skidbackar stod för 1 000–1 500 hektar
5 var. Kvar är åkermark (drygt 200 000 hektar), betesmark (drygt 40 000 hektar) och
6 skogsmark (666 000 hektar, varav 604 000 hektar produktiv och 62 000 hektar improduktiv
7 skogsmark). Ska man låta bli att bygga på jordbruks- och skogsmark får man låta bli att
8 bygga helt och hållet. Nöjer man sig med att bebygga skogsmark men vill bevara åker- och
9 betesmark blir det svårt att låta orter expandera genom att bebygga närområdet. Att bygga
10 nya orter i stället för att bygga ut befintliga är ineffektivt ur infrastruktursynpunkt. Dessutom
11 tas då ingen hänsyn till markens kvalitet eller till markägarens äganderätt – det finns ägare
12 av åkermark som hellre bebygger sin mark än fortsätter att bruka den (inte sällan för att
13 kvaliteten på den odlingsbara marken är för låg för att upprätthålla lönsamhet i jordbruket).
14 Den bonde som hellre upplåter bebyggelse på sin mark än fortsätter med sitt jordbruk måste
15 i hög utsträckning ha rätt att själv fatta det beslutet.

16 **7.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

17 **Omtag i detaljplaneprocessen**

18 Förutom att driva på för nationella översyner av bland annat hantering av målkonflikter i
19 samhällsplaneringen, överklagandeprocesser, strandskydd, riksintressen och byggregler
20 finns det lokala lösningar på delar av problemen med stadsplaneringen. Kommunernas
21 detaljplaner bör göras så generella som möjligt, vilket tillåter en flexibilitet när behov och
22 lönsamhetskalkyler förändras utan att en helt ny detaljplaneprocess behöver efterfrågas,
23 prioriteras och genomföras. Dessutom bör byggherredrivna detaljplaneprocesser bejakas.
24 Den byggherre som vill avlasta kommunens plankontor och ta stora delar av kostnaderna
25 kopplade till framtagandet av detaljplaner bör uppmuntras. Att byggandet i alla delar inte
26 följer kommunorganisationens tilltänkta utformning skapar mångfald.

27 **Tillåt markägare att iordningsställa allmän platsmark**

28 Alla kommuners budgetar är begränsade, och alla områden kan inte exploateras på samma
29 gång. Ibland finns det dock privata markägare som gärna iordningsställer allmän platsmark
30 såsom gator enligt kommunens standard och överlåter dem till kommunen efter
31 slutbesiktning, eller som accepterar enskilt huvudmannaskap även i detaljplanlagt område
32 om det finns särskilda skäl att åberopa som tillåter avsteg från huvudregeln om att
33 kommunen där ska vara huvudman. Detta är en win-win: markägaren får bebygga sin mark
34 och kommunens kostnader minimeras. Kommunpolitikerns grundinställning borde vara att
35 hoppa på den typen av chanser närhelst de dyker upp.

1 **Bygg högre men glesare**

2 Sveriges högsta vindkraftverk är över 200 meter högt. Det finns ansökningar i östgötska
3 kommuner om att etablera vindkraftverk som är 290 meter höga, och i Stockholms skärgård
4 vill ett norsksvenskt bolag bygga en havsbaserad vindkraftpark med verk som är upp till 330
5 meter höga. Sveriges högsta byggnad, Turning Torso, är å andra sidan 190 meter högt. Det
6 går att bygga högt – även byggnader – i de flesta andra länder. Det borde även Sverige och
7 Östergötland ta fasta på. Det handlar inte heller bara om byggnader som är hundratals meter
8 höga, utan också om att bostadshus som tillåts byggas med något fler våningar ökar
9 lönsamheten och därmed intresset för att bygga fler bostäder i våra kommuner. Med detta
10 sagt måste detta givetvis ske med stor hänsyn till befintlig kringliggande bebyggelse. Högre
11 byggnader ska byggas där det är möjligt, lämpligt och attraktivt. Glesare bebyggelse som
12 möjliggör för fler och större grönområden ökar trivselen och stärker motståndskraften mot
13 översvämningar. Även glesheten kommer dock med en brasklapp om lämplighet: visst finns
14 det platser där det finns förutsättningar att bygga högre utan att glesa ut bebyggelsen för att
15 dra större nytta av befintlig infrastruktur.

16 **Olika trafikslag på olika platser**

17 I anslutning till ytmässigt särskilt konfliktfyllda platser bör olika vägar allokeras för olika
18 trafikslag. När alla trafikslag samsas på en mycket begränsad yta blir det trångt och köer
19 skapas, samtidigt som trafikanternas säkerhet äventyras.

20 **Skillnad på åkermark och åkermark**

21 All åker- och betesmark är inte skyddsvärd. Samtidigt som självförsörjningsgraden av
22 livsmedel är viktig, måste det finnas en flexibilitet i bedömningen när åker- och betesmark
23 önskas bebyggas. Hänsyn ska tas till äganderätt, lokalisering och jordmånen.

1 **7.3.3 Bostäder och byggande ger tillväxt**

2 **7.3.3.1 Huvudbudskap**

3 Bostäder och byggande är lika viktiga för våra landsbygder som för städernas utformning,
4 även om det självklart handlar om olika omfattning och olika sätt att forma områden.
5 Bostaden är central för de allra flesta människor. Det är där man tillbringar stor tid av sitt liv.
6 Därför är det väsentligt att människors önskemål om goda boendesituationer inte motarbetas
7 av stelbenta och försvårande lagar och regler. Det handlar också om trygghet i omgivningen
8 och goda möjligheter till servicefunktioner. Nya och ombyggda bostäder förutsätter en
9 fungerande byggsektor, som inte försvåras i sin utövning av krångliga regelverk och allt för
10 långtgående restriktioner och pålagor.

11 **7.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

12 **Sänk kraven vid byggnation, det måste bli enklare att bygga**

13 Det behövs nya bostäder på många håll i länet. Samtidigt tar det i snitt tio år att färdigställa
14 ett flerbostadshus i Sverige, som också har EU:s högsta byggkostnader. Villkoren för
15 byggande, fastighetsföretagande och ägande av bostäder måste förbättras så att det lönar
16 sig och blir möjligt att bygga bostäder till rimliga kostnader. Det måste bli lättare att bygga
17 nya bostäder genom att göra reglerna enklare och minska krånglet. Exempel är att förenkla
18 Boverkets byggregler för bostädernas utformning och att bullerreglerna lättas upp genom
19 bland annat att buller ska mätas inomhus.

20 **Underlätta för byggande av bostäder på våra landsbygder**

21 Det är viktigt att processerna kring byggande på landsbygd underlättar och inte försvårar. Vi
22 vill medverka till att skapa goda förutsättningar för att var och ens önskan om boende kan
23 förverkligas. Visst ska det finnas vissa regleringar men dom är för många. Till exempel är
24 strandskyddsreglerna alltför hämmande varför det generella strandskyddet måste avskaffas,
25 samtidigt som kommuner ges möjlighet att besluta om strandskydd inom vissa områden. Det
26 är också viktigt att bredband och mobiltäckning fungerar över hela geografien.

27 **Staten måste ta ekonomiskt ansvar för arkeologiska utgrävningar**

28 Många bostadsprojekt blir fördröjade och försenade på grund av arkeologiska utgrävningar.
29 Det finns ett samhälleligt intresse att kartlägga vår historia. Staten borde därför vara med och
30 ta ett ekonomiskt ansvar för kostnaderna vid utgrävningar. Samtidigt måste arkeologiska
31 utgrävningar till omfattningen vara väl motiverade och förståeliga för den byggande, eftersom
32 utgrävningarna och förberedelserna för dessa ger förseningar av projekten.

1 **Begränsa överklagandeförfarandet**

2 Det är inte ovanligt att byggprojekt blir försenade genom överklaganden i olika faser av
3 byggprocessen som detaljplan och bygglov. Rätten att överklaga ska bevaras, men när den
4 rätten missbrukas och försenar viktiga byggprojekt måste den begränsas. För att snabba upp
5 byggande bör det införas en avgift vid överklaganden. Därtill räcker det att ett byggprojekt
6 kan överklagas till två instanser – att också kunna överklaga till Högsta domstolen innebär
7 bara risk för försening av viktiga projekt när Mark- och miljööverdomstolen redan har dömt till
8 byggprojektets fördel. Slutligen bör rätten att överklaga begränsas till fysiska och juridiska
9 personer med direkt angränsande fastigheter och fastigheter därutöver som kan anses vara
10 berörda av byggprojektet. Idag kan intresseföreningar överklaga, vilket innebär det att
11 personer som inte berörs av projektet kan kringgå sin avsaknad av överklaganderätt genom
12 att starta en förening.

13 **Riksintressen, färre och tidsbegränsade**

14 Riksintressen hindrar i dag bostadsbyggandet på flera sätt. Osäkerheten om vad som kan
15 tillåtas inom ett område utpekad som riksintresse innebär en oförutsägbarhet i
16 planprocessen. När systemet med riksintressen infördes var avsikten att det skulle omfatta
17 ett fåtal unika områden. Med tiden har både antalet områden och deras utbredning ökat –
18 idag omfattas mer än halva Sveriges yta av riksintressen - varför det finns all anledning att se
19 över såväl mängden som omfattningen av riksintressena.

20 Grundregeln bör också vara att riksintressen som inte uttryckligen anges i lag ska vara
21 tidsbegränsade och att det ska krävas ett aktivt agerande från den myndighet som begärt
22 riksintresset för att det ska förlängas tidsmässigt.

7.3.4 Öka investeringstakten i viktig infrastruktur

7.3.4.1 Huvudbudskap

Vi ser att ett antal beslutade och planerade infrastrukturprojekt fördröjs och flyttas framåt i tiden. Det är inte acceptabelt. Där projekt igångsatts är det viktigt att tidplanen följs. Det finns också nödvändiga investeringar som ännu inte tagits med i den nationella planen. En väl fungerande infrastruktur är av stor vikt för en positiv utveckling av Östergötland och våra närområden. Det handlar om vägar, järnvägar, sjöleder och flygmöjligheter som ska underlätta för olika typer av transporter och förflyttningar. Effektiv koppling inom länet och till andra regioner och länder bidrar till regional tillväxt. Politiken i regionen har utöver att det satsas via den nationella planen ett särskilt uppdrag att göra regionala prioriteringar via Länstransportplanen (LTP). Här gäller det att föreslå kloka investeringar som underlättar mobilitet för arbetsresor, studieresor och transporter på ett effektivt sätt.

7.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Omgående byggstart för Ostlänken med ett effektivt framdrivande

Det är trångt på spåren genom länet med negativa effekter för bland annat Östgötapendeln. Nya spår behövs också för godstrafikens tillträde genom större möjligheter att trafikera det nuvarande järnvägssystemet när många persontåg flyttas över till Ostlänken. Färdigställandet av Ostlänken måste ske skyndsamt, för att så fort det går, dra nytta av de nya spåren. Nyttan tillfaller inte bara stationsorterna utan är av betydelse för hela Östergötland, vilket bland annat projektet *Tillgänglighet-Tillväxt-Planering (TTP)* som genomfördes vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping 2010–2012 visade. Det krävs att alla inblandade agerar resolut och effektivt för att få en omgående byggstart av Ostlänken. Samtidigt hänger det mycket på både offentliga och andra aktörer i länet att verka för att nyttan av de nya spåren ska ge nytta för alla kommuner i Östergötland.

Satsning på ny stambana söderut mot kontinenten och Göteborg

Sverige behöver bygga spårkapacitet för snabbare tåg där tidsavståndet mellan regioner och orter minskas för ökad rörlighet och regional tillväxt. Moderaterna i Östergötland måste verka för att en lösning och ett beslut kommer i närtid så att byggstart av stambanan kan ske senast när Ostlänken är färdigbyggd.

Omgående byggstart för E22 förbifart Söderköping

Det är en skandal att projektet skjuts på år från år. Förbifarten borde byggts i början av 2000-talet. De tidvis långa köerna är skadliga för kopplingen mot regioner söderut men också för pendling inom länet. Det är inte bara bilar och långtradare som får köa, utan det påverkar

1 även viktig kollektivtrafik för arbets- och studiependling. Dessutom är köandet och trafiken
2 genom tätorten negativt för utsläpp, buller och framkomlighet. Alla inblandade parter där den
3 nationella politiska nivån och Trafikverket har huvudansvaret, måste göra allt för att se till att
4 byggande av förbifarten startas i närtid.

5 **Starta omgående planeringen för direktförbindelse mellan E22 och E4**

6 Trafik som via Norrköping ska ta sig mellan E22 och E4 måste kunna göra detta utan att
7 passera stadens inre delar. Viktigt att relevanta aktörer och beslutsfattare börjar planeringen.
8 Region Östergötland och Norrköpings kommun måste driva på frågan.

9 **Håll tidplanen för utbyggnad av Bergslagsdiagonalen med väg och järnväg**

10 Det är viktigt att framdrivningen av utbyggnad av väg 50 norrut mot E20 och dubbelspåret
11 mot Hallsberg sker inom tidsmålet och är färdigbyggt senast 2029. Det är ett statligt ansvar,
12 men politiken regionalt måste kraftigt engagera sig och tillsammans med kommun och
13 Trafikverk följa upp tidplanen.

14 Nya Rv 50 söderut från Motala har fått kraftigare ökning av trafiken än prognostiserat, det
15 visar intäkter från broavgifterna i Motala. Detta innebär att trafiken också ökat från Mjölby och
16 söderut via Boxholm, inte allra minst den tunga godstrafiken, och där Rv 32 inte har tillräcklig
17 standard. Utbyggnaden av Rv 50 norrut kommer öka den trafiken ytterligare. Region
18 Östergötland bör i LTP-planeringen ta hänsyn till detta. Långsiktigt borde vägen föras över till
19 det nationella vägnätet.

20 **Förbättra för trafiksäkerhet och effektivare trafikflöden på E4 Linköping-Norrköping**

21 Vi ser att längre fram måste denna del av E4:an byggas ut till sexfilig motorväg. Innan ett
22 sådant beslut tas måste det ske åtgärder som till exempel omkörningsregleringar för tung
23 trafik och förbättrade uppställningsmöjligheter för långtradare (i Herrbeta till exempel står
24 idag lastbilarna delvis parkerade ute i motorvägsområdet). Region Östergötland måste ta
25 upp frågan med Trafikverket och den nationella politiska nivån. Även övriga delar av E4
26 genom Östergötland bör ses över när det gäller framkomlighet och trafiksäkerhet.
27 Översvämningsrisker vid extremväder på motorvägens hela sträckning genom länet måste
28 också därmed hanteras för att motverka oönskade trafikstopp.

29 **Även det regionala och enskilda vägnätet är viktigt**

30 Som komplement till det nationella vägnätet har de regionala och enskilda vägarna stor
31 betydelse för möjligheten att säkert och effektivt förflytta sig inom länet. För det regionala
32 vägnätet har regionen och kommunerna ett stort ansvar att inom ramen för tilldelade medel

- 1 till den så kallade Länstransportplanen (LTP) ta relevanta beslut som underlättar mobiliteten i
- 2 regionen. Därutöver behöver underhållet av det enskilda vägnätet långsiktigt stärkas.

1 **7.3.5 Effektiv & attraktiv kollektivtrafik!**

2 **7.3.5.1 Huvudbudskap**

3 Kollektivtrafik är ett engagerande ämne som ofta väcker känslor vid justeringar i linjer eller
4 tidtabeller. Då trafikplaner görs om finns många variabler att ta hänsyn till. Det som för
5 många innebär en förbättring blir i några fall en något försämrad servicenivå. Med det sagt
6 är det nödvändigt att större hänsyn tas till kommunala utvecklingsplaner när linjedragningar
7 görs om. De politiska samverkansformerna om kollektivtrafiken behöver därför utvecklas.
8 Alltför ofta beror irritation och konflikter de politiska nivåerna emellan på en bristande
9 förståelse för motpartens förutsättningar och utgångspunkter. Det kan till exempel handla om
10 att kommunpolitiker inte vill förstå att kollektivtrafikens resurser svårligen kan räcka till både
11 trafik utanför stadskärnan som tidsmässigt kan konkurrera med bilen och som täcker alla
12 tänkbara geografiska ytor, eller att regionpolitiker inte tar hänsyn till långtgående kommunala
13 planer på ny bebyggelse utanför ett tilltänkt kollektivtrafikstråk. Även tjänstemän behöver bli
14 bättre på att lyssna på varandra. När ett remissvar på en översiktsplan eller en
15 kollektivtrafikutredning visar något långt från det man själv tänkt gör man klokt i att i rimlig
16 mån inarbeta dessa synpunkter i förslaget, i stället för att gå fram med sin ursprungsplan och
17 sedan bli upprörd när motparten gör som den aviserade i remissvaret.

18 En grundförutsättning för att människor ska välja kollektivtrafik i stället för andra färdmedel är
19 att de kan känna sig trygga i och runt kollektivtrafiken. Sedan 1 augusti 2020 är
20 kollektivtrafiken, såväl fordon som hållplatser och stationer, undantagna från tillståndsplikten
21 för kamerabevakning. Befintlig kamerabevakning i Östergötlands kollektivtrafik bör därför ses
22 över och vid behov utökas. Detta för att både förebygga brottslighet och stök och att
23 underlätta utredningen när brott har begåtts, i syfte att öka tryggheten i kollektivtrafiken.
24 Vidare bör ett trygghetsnummer upprättas i Östergötlands kollektivtrafik, så att det är tydligt
25 var man som resenär kan ringa om man upplever hot, våld, skadegörelse eller annat som
26 gör en otrygg. Från trygghetsnumret kan ordningsvakter eller trafikledare vid behov
27 kontaktas och personal kan skickas dit det behövs. Vid livshotande situationer ska man
28 givetvis ringa 112. Ytterligare en viktig grund för människors val av färdmedel är nivån av
29 trängsel i kollektivtrafiken. En arbetspendlare som dagligen måste stå upp i en överfull buss
30 är mer benägen att välja bil. Kollektivtrafiken kan fungera bättre, och locka fler resenärer, om
31 den så kallade peaktiden – tiden då flest reser – sprids ut. Två nycklar för att åstadkomma
32 detta är att skolornas första lektioner inte börjar samtidigt som det är dags att stämpla in till
33 traditionella arbetsplatser, och att tillämpa differentierad prissättning för att få den som inte
34 behöver resa i högtrafik att i stället resa under annan tid. Regionen och kommunerna bör
35 samverka för att åstadkomma andra skolstartstider, och prissättningen av biljetter bör

1 justeras så att det blir mer attraktivt för den som inte har en tid att passa att resa vid tider på
2 dygnet då färre nyttjar kollektivtrafiken.

3 I planeringen av framtidens kollektivtrafik är det nödvändigt att komma till insikt om att
4 kollektivtrafikens resurser inte är obegränsade. Moderaterna i Östergötland gillar spårbunden
5 trafik, men inser att resandeunderlaget behöver vara betydligt större än för busstrafik för att
6 den ska vara lönsam. Det resandeunderlaget finns inte på Kustpilens linje 84 (Tjustbanan:
7 Västervik- Åtvidaberg-Linköping). Att spendera miljontals kronor per år på uråldrig spårtrafik
8 med Sveriges sämsta tidhållning(!) och den näst sämsta kostnadstäckningsgraden av den
9 allmänna kollektivtrafiken i Östergötland (16 procent för Kustpilens två sträckningar
10 gemensamt, endast bättre än skärgårdstrafiken), på diesellok och med nästintill obefintlig
11 tidsvinst, är helt enkelt inte ett effektivt nyttjande av de resurser som står till kollektivtrafikens
12 förfogande. Därför bör Region Östergötland, om inte Trafikverket väljer att rusta upp
13 Tjustbanan, avsluta sitt engagemang i Kustpilentrafiken mellan Västervik och Linköping och i
14 stället verka för att tillsammans med Kalmar länstrafik ersätta sträckningen med
15 expressbusstrafik. Till en betydligt lägre kostnad än idag kan resandet över länsgränsen
16 dessutom utökas genom expressbusstrafik också mellan Västervik och Norrköping.
17 Stångådalsbanan (Kalmar-Kisa-Linköping) får tills vidare vara kvar då den har bättre
18 tidhållning, större tidsvinster och bidrar med större nytta för kopplingen upp mot Stockholm.
19 Framtiden är spårbunden, men för den sakens skull är inte varje bit järnvägssträcka värd att
20 trafikera med persontrafik. De sedvanliga vinsterna med spårbunden trafik – kortare restider,
21 högre pålitlighet och klimatnytta – finns inte på Tjustbanan. Ett tvåsiffrigt antal miljoner per år
22 kan göra betydligt större nytta på andra håll.

23 På samma sätt är det med skärgårdstrafiken. Den har lägst kostnadstäckningsgrad av all
24 allmän kollektivtrafik i Östergötland (3 procent) och kostar nästan 14 miljoner kronor netto
25 per år. Det är rimligt ur servicesynpunkt att erbjuda skärgårdstrafik, men biljetterna behöver
26 ha en annan prisbild än idag, helt enkelt för att kostnaden för att driva trafiken är mycket hög
27 i förhållande till intäkterna. Ett zonsystem för skärgårdstrafikens biljetter bör utredas och
28 tidtabellerna ses över för att ta större hänsyn till att resandemönstret skiljer sig åt över året.
29 Ett närliggande men annorlunda område rör frågan om reklam i kollektivtrafiken. Varje miljon
30 som inte behöver tas från skattsedeln eller biljettintäkter kan spenderas på att förbättra
31 kollektivtrafiken. Alla lågt hängande frukter bör plockas, och dit hör införandet av reklam. All
32 varu- och tjänsteproduktion måste ha blicken riktad mot framtiden för att öka eller behålla sin
33 konkurrenskraft. Det gäller även i offentlig sektor, och särskilt på ett område som är
34 konkurrensutsatt av andra lösningar, vilket kollektivtrafiken är. Det är därför viktigt att Region
35 Östergötland och Östgötatrafiken bevakar aktuell forskning på kollektivtrafikområdet för att

1 kunna snappa upp nya, mer effektiva sätt att ordna trafiken. Finns det ett effektivare sätt att
2 dra kollektivtrafiklinjer som gör att vi kan täcka större ytor till lägre kostnad? Snappar vi upp
3 nya resmål när till exempel nya arbetsplatser eller skolor etableras snabbt nog och ser till att
4 kollektivtrafiken är ett alternativ redan från start? Finns det insatser för att påverka människor
5 att välja kollektivtrafik, så kallad nudging ("puffning"), som relativt enkelt kan sättas in – av
6 Östgötatrafiken, Region Östergötland, kommunerna, näringslivet eller staten?

7 **7.3.5.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

8 **Trygga resenärer och trygg personal**

9 Befintlig kamerabevakning i Östergötlands kollektivtrafik bör ses över och vid behov utökas.
10 Vidare bör ett trygghetsnummer upprättas i Östergötlands kollektivtrafik, så att det är tydligt
11 var man som resenär kan ringa om man upplever hot, våld, skadegörelse eller annat som
12 gör en otrygg. Vid livshotande situationer ska man givetvis ringa 112.

13 **Sprid ut resandet över dygnet**

14 Genom att förändra tiden för skolstart om morgnarna kan trängseln på fordonen minska och
15 trafiken bli mer attraktiv för den som har andra alternativ. Genom differentierade biljettpriser
16 kan den som har möjlighet att anpassa sitt resande över dygnet förmås att resa när det är
17 mindre trängsel på fordonen. En positiv upplevelse är en förutsättning för att människor ska
18 välja att resa kollektivt, och att slippa trängas är en nyckelfaktor för en uppskattad resa!

19 **Ett resurseffektivt resande**

20 Att ha omotiverat stora kostnader för kollektivtrafik i proportion till nyttan som trafiken ger är
21 inte ett ansvarsfullt sätt att hantera resenärernas biljettkostnader och invånarnas
22 skattepengar. Tågtrafiken på Tjustbanan (Västervik-Linköping) ger inte de tidsvinster, den
23 pålitlighet eller den klimatnytta som utgiften motsvarar. Detsamma gäller skärgårdstrafiken
24 där biljettpriset i högre grad måste motsvara kostnaden för att driva trafiken. Med reklam i
25 kollektivtrafiken finns det mer pengar över att satsa på utökad trafik. Kollektivtrafiken ska
26 vara kostnadseffektiv!

27 **Samordna det kollektiva resandet**

28 En grundläggande metod för att effektivisera kollektivtrafiken är att färre fordon behöver
29 användas för att transportera samma antal resenärer längs samma sträckor. Här finns det
30 outnyttjad potential som kan förbättra det östgötska kollektiva resandet. Det handlar om att i
31 samverkan med kommunerna öka samordningen av skolresor för grundskola respektive
32 gymnasieskola. Det kan också handla om att se över möjligheterna, återigen i samverkan
33 med kommunerna, att samordna fler samhällsbetalda resor: linjelagd kollektivtrafik,
34 skolskjuts, sjukresor och färdtjänst. Lämpligheten att samordna de olika resorna med

1 varandra behöver givetvis utredas. Med färre fordon som färdas samma sträckor kan det
2 totala kollektivtrafikutbudet öka!

3 **Utveckla de politiska samverkansformerna om kollektivtrafiken**

4 Kollektivtrafiken är ofta en källa till konflikt mellan den kommunala och regionala nivån.
5 Kommun- och regionpolitiker behöver bli bättre på att förstå varandras förutsättningar och
6 utgångspunkter. Tjänstemän behöver också bli bättre på att lyssna på inspel på varandras
7 framtidsplaner. Med Östergötlands bästa för ögonen når vi ett bättre resultat!

8 **Nytänkande i kollektivtrafiken**

9 Region Östergötland och Östgötatrafiken behöver bevaka aktuell forskning på
10 kollektivtrafikområdet för att kunna snappa upp nya sätt att ordna trafiken mer effektivt på.
11 För att försäkra oss om att vi hänger med i samtiden bör Östgötatrafiken uppdras att bevaka
12 forskning och nya metoder för en effektiv kollektivtrafik.

1 **7.3.6 Öka möjligheterna till effektiva och hållbara transporter**

2 **7.3.6.1 Huvudbudskap**

3 Fungerande transporter är nödvändiga för regional tillväxt med ett starkt näringsliv och för
4 människors behov av resande. Idag ser vi kapacitetsmässiga hinder, liksom en lagstiftning
5 som inte alltid lever upp till behovet av effektivitet. För att vi ska kunna ha effektiva och
6 hållbara transporter är det viktigt att överflyttning av gods mellan väg, järnväg, sjöfart och flyg
7 kan ske smidigt och funktionellt. Östergötland har en tradition av att vara ett flyglän med sina
8 två citynära regionala flygplatser med stark koppling till näringslivet, inte allra minst SAAB,
9 men också all annan företagsamhet och näringsliv som växt fram kring flygplatserna. Det
10 finns hos vissa en ambition att minska flygandet, men vi anser att det är viktigt att slå vakt
11 om möjligheten till flygtransporter till och från vårt län, med tillhörande näringsverksamhet till
12 och från vårt län, vilket är oerhört viktigt för näringslivet. Även charterflyget är betydelsefullt
13 för regionens attraktivitet.

14 **7.3.6.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

15 **Underlätta möjligheterna till smidig distribution av gods**

16 En effektiv hantering av godsdistribution kräver smarta system och god samverkan. Idag ser
17 vi problem med tillgång till spårkapacitet och regelverk som försvårar överflyttning av gods
18 från väg till järnväg och sjöfart. Fler spår behövs, liksom underlättande regelverk. En viktig
19 faktor är att få nya stambanor på plats. Det ger större möjlighet att kunna föra över
20 godstransporter till järnväg och det ger större möjlighet till redundans genom
21 förbifartsmöjligheter vid banreparationer och olyckor. Det storregionala godstransportrådet
22 med östgötsk representation är en plattform för att driva de här frågorna.

23 **Satsa på Östergötland som ett ledande flyglän i landet**

24 Många betraktar, inte allra minst här i regionen, Östergötland som landets flyglän. Vi tror att
25 det behövs ett intensifierat arbete för att bekräfta den bilden. Det är viktigt att återta trafik när
26 restriktionerna under pandemin släppts, både när det gäller reguljärflyg och charterresor.
27 Godstransporter borde kunna öka. Båda flygplatserna är stadsnära vilket gör att kopplingen
28 till övriga transportslag underlättas. Frågan om beredskapsflygplats(er) som är viktigt för
29 bland annat sjuktransporter över hela dygnet måste hanteras och klaras ut.

30 Flyget har dessutom påbörjat en omställning med fossilfritt flygande där stora satsningar
31 görs på vätgasdrivna och elektrifierade flygtransporter. En satsning på elflyg borde passa väl
32 för Östergötland, inledningsvis för kortare flygsträckor. Även drönarteknik är ett
33 utvecklingsområde där länet skulle kunna ta en tätposition. Linköpings och Norrköpings

1 kommuner tillsammans med Region Östergötland rekommenderas att tillsammans med
2 näringsliv och forskning arbeta för att utveckla flyglänet Östergötland.

3 **Trygga godsflöden på väg**

4 Vägtrafik ska kunna ske tryggt och säkert, inte bara vid persontransport. Vi kan ofta
5 konstatera att de tunga transporterna inte ges tillräckligt med möjligheter till bra och trygga
6 uppställningsplatser både för förare och gods. Det är inte ovanligt med olyckor som är
7 störande för trafikflödena. Många på- och avfarter är för korta och dessutom tvära. Region
8 Östergötland uppmanas att ta ett initiativ för en dialog med Trafikverket för att åstadkomma
9 förbättringar i länet.

10 **Utnyttja potentialen till transporter på vatten**

11 Östergötland har en stor hamn som ger möjlighet till att transportera gods mer hållbart än på
12 väg. Det är glädjande att det igångsatts kustsjöfart mellan Norrköping och Kapellskär vilket
13 årligen avlastar vägarna från tiotusentals långtradare. För att ytterligare öka transporterna på
14 vatten, bör regelverket med farledsavgifter och (onödiga) lotsavgifter ses över.

15 **Järnvägstransporter av gods måste öka**

16 Idag finns det mothållande krafter när det gäller att föra över godstransporter från väg till
17 järnväg. Banavgifter och dålig tillgång till kapacitet på spåren begränsar användandet av
18 gods på järnväg. När det gäller kapaciteten är det oerhört viktigt att dubbelspåret från Motala
19 till Hallsberg färdigställs enligt plan och att byggandet av de nya spåren genom Ostlänken
20 skyndas på. Det är också viktigt att överlastning av gods mellan vägtransporter, sjöfrakt och
21 järnvägsfrakt kan ske smidigt och inte vara tidkrävande. Norrköpings hamns
22 omlastningsmöjligheter efter färdigställandet av Kardonbanan kombinerat med flytten av
23 godsbangården till hamnområdet är en potential som måste nyttjas till fullo.

1 **7.3.7 VA, bredband & el – förutsättningarna för att bo & verka**

2 **7.3.7.1 Huvudbudskap**

3 Om människor ska kunna ha en personlig frihet att bo där man vill och samtidigt kunna
4 arbeta där man behövs så ställs samhället inför en mängd utmaningar vad gäller infrastruktur
5 och grundläggande samhällstjänster. Frågan om bredband, elförsörjning, vatten och avlopp,
6 tillgång till transporter med mera ställs på sin spets. Frågan har dock blivit mer komplex. Dels
7 ur perspektivet hur det ska lösas, dels ur perspektivet vem som ansvarar för detta. Är det
8 "samhället", "marknaden" eller den enskilda? Under lång tid så har försörjningen av el och
9 VA i mångt och mycket varit en fråga för "samhället" i en vid mening att lösa. I dag finns det
10 dock anläggningar för enskilda eller mindre samfälliga avlopp med mycket goda prestanda på
11 marknaden. Samtidigt så blir kraven och önskemålen kring mer komplex rening av
12 exempelvis läkemedelsrester allt tydligare i och med nya tekniska och vetenskapliga
13 framsteg. Ett annat skifte som skett är att många hushåll och näringsidkare i dag är såväl
14 konsumenter som producenter av el via sol eller vind samtidigt som vi har stora utmaningar i
15 elförsörjningen på systemnivå med kapacitetsbrister av olika slag. När det gäller tillgången till
16 internetjänster så är förhållandena på ytterligare ett annat sätt. Där finns kommersiella
17 aktörer som på marknadsmässigt sätt löst tillgången till tjänster i de tätare befolkade
18 strukturerna samtidigt som det på många håll är svårt att tillgodose behoven på landsbygden
19 på strikt kommersiell grund. Det kommer därför att krävas att samhället framöver klarar att
20 forma lösningar som balanserar mellan kraven som ställs på miljö och robusta
21 försörjningssystem och individens rättigheter och möjligheten att forma sin egen livssituation.

22 **7.3.7.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

23 **Hitta de kloka lösningarna – skydda gjorda investeringar.**

24 En fastighetsägare eller gemensamhetsanläggning med enskilt avlopp ska inte tvingas
25 ansluta sig till det kommunala vatten- och avloppsnätet under förutsättning att det egna
26 avloppet uppfyller gällande miljö- och hälsokrav. Det finns ofta stora investeringar gjorda i
27 enskilda avlopp och dessa investeringar måste respekteras av samhället och behoven måste
28 balanseras mot kraven på alltmer avancerad och förbättrad rening. På ett nationellt plan
29 handlar det om lagstiftning men även om hur sådan lagstiftning tolkas och brukas av VA-
30 huvudmännen exempelvis vid utbyggnad av verksamhetsområden för VA och vid bedömning
31 av åtgärder kring enskilda avlopp. Man bör också försöka hitta lösningar där mindre – kanske
32 enskilda anläggningar – kan kombineras med storskaliga lösningar för att hitta en god balans
33 mellan kvalitet och kostnader.

1 **Framtidens VA kräver ett samlat grepp**

2 Att säkra dricksvattenförsörjning i ett förändrat klimat kräver i många fall nya lösningar.
3 Exempelvis så kan befintliga dricksvattentäkter komma att försämrans genom
4 saltvatteninträngning och allt högre vattentemperaturer. Investeringskostnaderna inom VA-
5 området är mycket stora och dessutom föreligger en omfattande infrastrukturskuld på
6 området. Detsamma kan sägas gälla för avloppshanteringen där reningsverk och personal
7 över tid genererar mycket höga kostnader och många reinvesteringar då ny teknik behöver
8 införas för att möta framtida krav. På VA-området kan stordrift i många fall innebära stora
9 fördelar. Det finns därför anledning för Moderaterna i Östergötland att aktivt arbeta för att
10 samverkan sker så att kostnader kan fördelas på fler kunder. Genom sammankoppling av
11 VA-nät i en större geografi kan såväl viktiga funktioner som reservvattentäkter som högt
12 ställda miljökrav mötas över tid på ett kostnadseffektivt sätt.

13 **Säkerställ kompetensförsörjning inom VA-området**

14 Med tanke på de omfattande re- och nyinvesteringsbehov som finns inom VA-området och
15 det faktum att det under lång tid varit svårt att rekrytera exempelvis drift- och processtekniker
16 så krävs åtgärder för att säkra kompetensförsörjningen. Det rör sig dels om personalgrupper
17 som behövs för projektering, digitalisering och utveckling och implementering av nya
18 reningstekniker, dels personal för att över tid klara driften – dygnet runt, veckans alla dagar.
19 Samverkan mellan huvudmän kring drift- och beredskapsorganisation är naturligtvis ett sätt
20 att få personalen att räcka bättre men det finns också anledning för moderatledda kommuner
21 och regioner att aktivt arbeta med utbildningsanordnare och lärosäten så att utbildningar på
22 såväl gymnasie-, YH- som högskolenivå anordnas.

23 **Bredbandsområdet**

24 Även tillgången till bredband har blivit en förutsättning för att kunna leva och verka oavsett
25 var man väljer att slå ner sina bopålar. Det är också ett område som jämfört med till exempel
26 VA och el omfattas av väsentligt färre regleringar och där marknadsinslagen är omfattande.
27 För att de mål som sätts upp på olika nivåer ska kunna uppnås så är det dock viktigt att de
28 offentliga aktörerna agerar i samklang med marknadens utförare. Det handlar både om att till
29 exempel initiera projekt på platser där ingen annan agerar som att bevaka behov av
30 kommunikation ur beredskapssynpunkt. Men det kanske allra viktigaste är att stötta med
31 information och att arbeta med att få med frågorna om bredbandsutbyggnad och liknande i
32 ett samhällsplaneringsperspektiv och att samordna alla delar i samhällsbyggnadsprocessen i
33 syfte att kunna bygga även denna del av samhällsinfrastrukturen på ett kostnadseffektivt
34 sätt. Moderater på såväl regional som kommunal nivå bör härvid verka för att sådan
35 samverkan och planering kommer till stånd.

1 **När elkonsumenten blir producent**

2 Mindre sol- och vindkraftsanläggningar är ett faktum och kan rätt nyttjat vara en tillgång för
3 den nationella elproduktionen men kan också bidra till såväl minskad sårbarhet samtidigt
4 som det såklart kan vara positivt ur klimathänseende. Inte minst bör detta vara möjligt på
5 landsbygden där såväl stora takytor som lågproduktiva markområden kan användas för
6 solceller och i många fall kan det kompletteras även med vindkraft. I moderatledda
7 kommuner ska det vara lätt att få tillstånd att bygga småskalig kraftproduktion. Moderaterna i
8 Östergötland bör också verka för att det ska vara lätt att ansluta och leverera el ut på nätet
9 på ett effektivt sätt. Att på sikt hitta metoder för lagring av energi är också är avgörande för
10 att dra maximal nytta av småskalig elproduktion. Moderaterna i Östergötland bör härvid gå i
11 bräschen för att stimulera tillämpad forskning på detta område.

1 **7.3.8 Myndigheter – Hjälp, inte stjälp!**

2 **7.3.8.1 Huvudbudskap**

3 Myndigheterna i Sverige har två viktiga roller. Dels att ge råd inom sina respektive expert-
4 och ansvarsområden, dels att utöva tillsyn på samma områden. Flera myndigheter lyckas på
5 ett utmärkt sätt att kombinera dessa båda roller och där kan till exempel Skatteverket
6 nämnas som ett riktigt bra exempel. Förutsättningarna för ett bra arbete hos myndigheterna
7 finns till mycket stor del i de författningar som styr myndigheternas verksamhet men också i
8 den politiska styrning och insyn som utövas över myndigheten. Det handlar både om att
9 säkerställa att peka ut rätt riktning i de styrande dokumenten och att vara noggrann vid
10 utnämning av myndighetsledning och i alla de samtal som sker mellan politik och
11 myndigheter i fråga om vad man anser är viktigt. Den kultur som byggs inom en myndighet
12 är kanske det allra viktigaste. Det är också oerhört viktigt att myndigheter kommunicerar med
13 varandra och att myndigheters agerande är sakligt och inte uppfattas som agendadrivande.
14 När det gäller de statliga myndigheterna så måste deras agerande också samordnas så att
15 staten talar med en röst. Där har länsstyrelserna så länge de finns kvar en viktig roll. Det kan
16 också konstateras att mängden myndigheter i Sverige är stor. Moderata företrädare på alla
17 nivåer bör alltid verka för att pröva behovet av varje befintlig och ny myndighet. En ständigt
18 levande frågeställning om huruvida rådande myndighetsstrukturer är nödvändiga och
19 ändamålsenliga bör också alltid föras. I moderatledda kommuner ska kommunen stå på
20 medborgarnas sida. Individens önskemål om hur man vill forma sitt eget liv ska alltid vara en
21 ledstjärna även vid myndighetsutövning. Kommunerna har också ett ansvar att ständigt
22 arbeta med att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medborgarna. Det kan
23 exempelvis handla om att utmana andra myndigheter i frågor om strandskydd, riksintressen
24 eller liknande och att inom ramen för gällande regelverk ha en positiv attityd och vara
25 generös med tillståndsgivning mot medborgarna såväl i rollen som privatperson som
26 verksamhetsutövare. I moderatledda kommuner ska taxor och avgifter vara rättvisa och
27 aldrig användas som förtäckt sätt att ta in pengar. Tillsyn är en viktig del av
28 myndighetsutövningen och en generös tillståndsgivning kräver en god tillsyn för att
29 säkerställa rättssäkerhet och samhällstillit.

30 **7.3.8.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:**

31 **Regelverk ska vara begripliga och lätta att följa**

32 När Moderater deltar i beslut om styrande dokument ska det alltid finnas en tanke och
33 konsekvensanalys av hur tillämpningen ska ske och hur den kan påverka företag, företagare
34 och enskilda.

1 **Ledarskap och myndighetskultur**

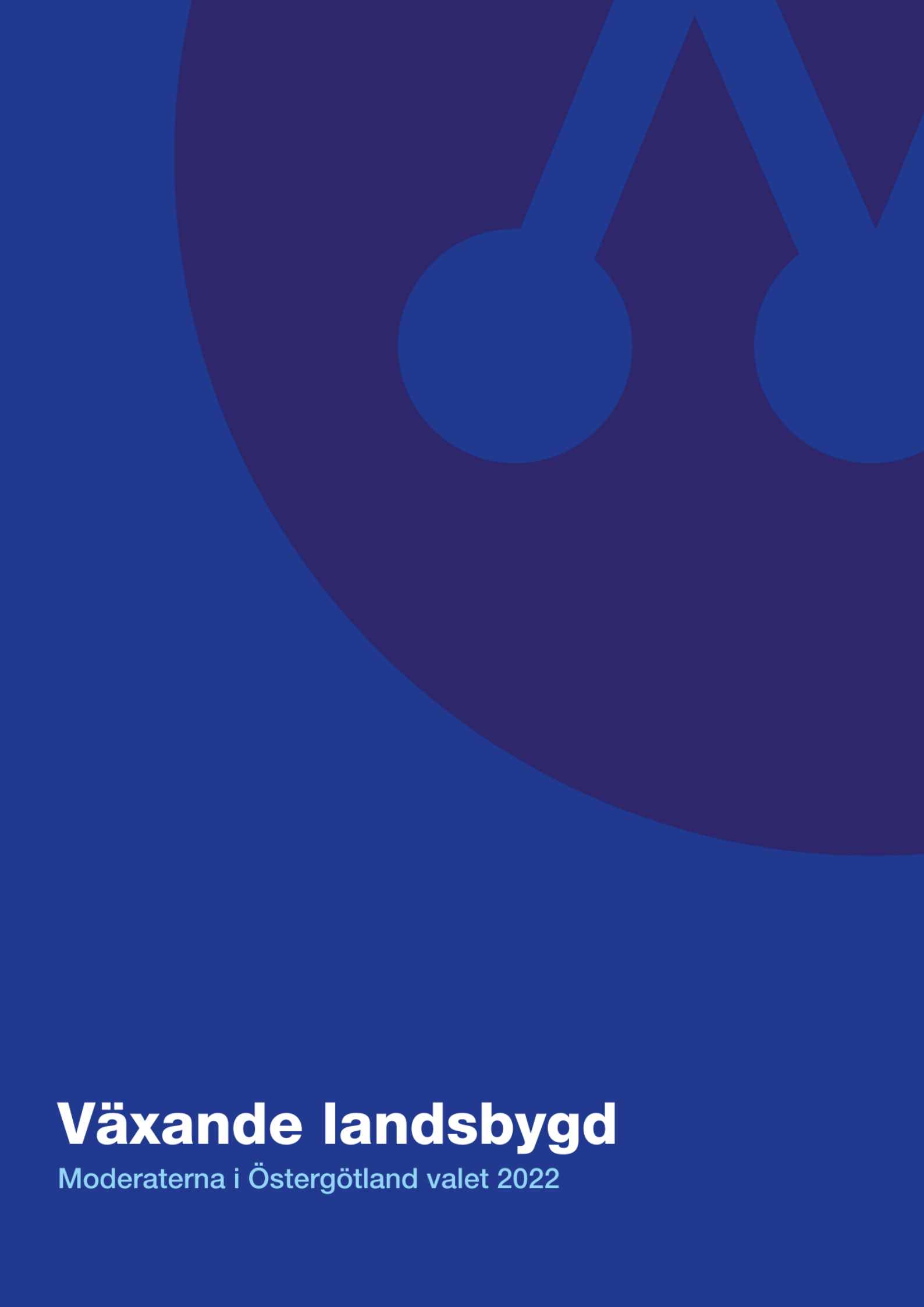
2 Ledarskap inom myndigheten spelar roll. Det handlar både om att använda sig av
3 utnämningssmakt när man tillsätter de ledande tjänstemännen inom myndigheter och dels om
4 den inriktning och kultur som politiker i olika roller vid kontakt och styrning av myndigheter
5 har möjlighet att förmedla.

6 **Individens frihet och äganderätten**

7 Kommunerna har en viktig roll inom myndighetsutövning, inte minst eftersom man ofta är den
8 första instans som medborgare träffar på. I moderatledda kommuner ska respekt för
9 äganderätten och individens frihet och vilja sättas i främsta rummet.

10 **Generösa med tillstånd – men tillsyn behövs**

11 Tillståndsgivning för verksamheter skall i grunden vara tillåtande. Den som uppfyller ställda
12 krav ska få tillstånd utan att några ytterligare särkrav ställs. På samma sätt ska tillsynen vara
13 aktiv och tillstånd ska kunna dras in vid misskötsel.

Växande landsbygd

Moderaterna i Östergötland valet 2022

8. Sammanfattning

I denna rapport presenterar Moderaterna i Östergötland hur politiken kan hjälpa till och skapa ett mer attraktivt län i sin helhet, utanför stadskärnorna. En växande landsbygd som fler väljer att flytta till är viktigt för att kunna öka tillväxten i länet och landet i stort. De kräver goda förutsättningar för de gröna och blå näringarna med möjlighet att utvecklas och förbättras. Tillsammans med en rimlig hantering av jägare, vilt & rovdjur i länet skapar vi möjligheter för de som verkar på landsbygden att vilja fortsätta verka där.

Sammanfattningsvis så kräver också en växande landsbygd att fler vågar förflytta sig dit, det behöver inte vara för att själva starta en verksamhet utan för att bosätta sig där. Det är viktigt att politiken möjliggör och ständigt kämpar för förutsättningar att kunna bosätta sig över hela länet. Det presenterar vi en rad förslag i denna rapport för att möjliggöra.

8.1 Moderaterna i Östergötlands målbild för växande landsbygd

Östergötland är ett fantastiskt län som har både närhet till den stora staden och landet och lugnet på landsbygden. I Moderaternas Östergötland ska man kunna bo och verka över hela länet, inte bara i storstäderna vilket är en viktig utgångspunkt. Det finns tillgänglig service som efterfrågas och förutsättningar för att driva och utveckla de företag som verkar utanför städerna.

Detta kräver ett starkt samhälle med en liten och stark stat som gör det som förväntas av den. Upprätthåller rättsstaten och erbjuder både skola för den som är ung, vård för den som behöver och äldreomsorg när det kommer. En god myndighetshandling och bemötande av individer och stor respekt för den äganderätten som individer och företag har över sina tillgångar.

I Moderaternas idéprogram 2022 uttrycker man vikten av äganderätten för framtidens förutsättningar genom *"Den enskilda äganderätten är central i förvaltningsstanken och historisk erfarenhet visar att människans förmåga till långsiktigt ansvarstagande gynnas av att äganderätten är stark."* Äganderätten är ett fundament i Moderaternas ideologi och en mänsklig rättighet. Genom att knyta ihop äganderätten och förvaltningsstanken ger det oss att människan vårdar och förvaltar det man äger till nytta även för kommande generationer – vilket också är viktiga fundament för svenskt skogsbruk. Äganderätten ska respekteras och inte inskränkas genom ett generellt strandskydd som hämmar tillväxt och utveckling.

8.2 Identifiering och problematisering

Den målbild som Moderaterna i Östergötland vill nå kräver reformer och förändringar inom många områden. Intresset för landsbygden växer och det är viktigt att det politiska reformerna för landsbygden genomförs för att fortsatt skapa goda förutsättningar för människor att bo och verka, över hela landet och länet. De människor och företag som vill leva på landsbygden ska också kunna göra det. Arbetsgruppen har genom sitt arbete identifierat följande områden för att kunna skapa ett mer frihetligt Östergötland inom ämnesområdet växande landsbygd:

- Goda förutsättningar för de gröna & blå näringarna
- Utveckla & förbättra dagens skogs- & jordbruk
- En rimlig hantering av jakt, vilt & rovdjur
- Man ska kunna bo, leva & verka på landsbygden

8.3.1 Goda förutsättningar för de gröna & blå näringarna

8.3.1.1 Huvudbudskap

De gröna näringarna har en stor betydelse för Östergötlands som län och det näringsliv som finns i länet. Bara i Östergötland står näringarna för 5,4 procent av jobben och med stor potential att växa och utvecklas.¹ Ägande- och brukanderätten är en grundsten i detta och avgörande för att utveckling av näringarna kan göras. Till det kommer också fungerande generationsskiften, effektiva kontakter med offentliga instanser och attraktiva och lämpliga utbildningsmöjligheter.

8.3.1.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Värna äganderätt och brukanderätten

En viktig förutsättning för att de gröna näringarna ska kunna utvecklas är att ägande- och brukanderätten värnas och har ett starkt skydd. Det man äger tar man också hand om. Har vi trygga och långsiktiga villkor för våra jord- och skogsbrukare, ger det bättre förutsättningar för en hållbar avkastning på vårt naturkapital.

Underlätta ägarskiften & licensöverföringar

Stor del av dagens ägare i de gröna näringarna är närmare eller över 50 år, vilket innebär att vi inom en snar framtid kommer att se ett stort generationsskifte över landet.² Detta vill vi ska gå att genomföra på bästa sätt och underlätta i processen.

Skärgård måste vi värna genom att underlätta generationsskiftet i det småskaliga fisket. Att möjliggöra överlåtelse av fiskelicenser inklusive de licenser för ålfiske som ännu finns i bruk anser vi är viktigt för en fortsatt levande skärgård och närproducerad mat.

Ett fungerade samarbete med offentliga instanser

Likt andra företagare konkurrerar företagare inom de gröna och blåa näringarna på en global marknad med global konkurrens. Här sätter den Europeiska unionen mycket av de spelregler som gäller. Det viktigt att när dessa spelregler implementerar i Sverige inte övertolkas, och gör det svårare för svenska företagare att konkurrera med övriga. Kontakten med offentliga instanser i Sverige är också viktigt att det fungerar bra och att företagen får ett gott bemötande av de offentliga instanserna, om det så är den egna kommunen eller en statlig myndighet. Här bör det också eftersträvas en minskad myndighetskontakt i antal och att det är den expertmyndighet som har kontakten med företagen, för bästa kvalité och enkelhet. Det bör även eftersträvas mindre byråkrati och minskat regelkrångel där de olika myndigheterna bör jobba för att underlätta för företagen. Att motverka myndighetsaktivism är

1 centralt för en bättre relation mellan företagare och det offentliga.

2

3 **Kompetensförsörjning & kompetensutveckling inom näringarna**

4 Kompetensförsörjning och kompetensutveckling är en avgörande faktor för att många
5 branscher ska kunna överleva, utvecklas och förbättras. Detta gäller även inom de gröna och
6 blå näringarna. En stabil kompetensförsörjning och kompetensutveckling ska värnas inom
7 Östergötland genom lokal samverkan i länet. Det kräver ett långsiktigt och nära engagemang
8 framväxten av Vreta kluster som är en motor i branschens utveckling. Där med bör också
9 Moderaterna i Östergötland vara drivande i att utveckla Vreta Utbildningscentrum som har
10 flera viktiga utbildningar för bland annat de gröna näringarna.

11

12 **Ett hållbart småskaligt och kustnära fiske**

13 Det småskaliga fisket har genom årtionden spelat en viktig i Östergötland allt från att kunna
14 dryga ut sin inkomst direkt på fisket eller som en turistattraktion. För att det ska kunna
15 fortsätta behöver man tillåta en ökad jakt på skarv och säl. Även ett stopp för dispens för
16 större fartyg som vill fiska innanför trålgränsen. Det är viktigt att fler unga lockas och kan få in
17 en fot i det småskaliga fisket för framtiden. En minskning av byråkratin är en av de viktigaste
18 åtgärderna för att underlätta för unga att ta sig in i fiskeyrket men även att ålfisketillståndet
19 skall kunna ärvas.

8.3.2 Utveckla & förbättra dagens skogs- & jordbruk

8.3.2.1 Huvudbudskap

Sverige, med Östergötland inkluderat, har en omfattande grön rikedom i skogen och en bördig åkermark som behöver värnas och tas hand om, för framtida generationer och klimatomställningen. Vi behöver ett aktivt och hållbart brukande av skogen för detta. Dessutom skapar försäljning av statligt ägda skogstillgångar fler skogsägare och fler som intresserar sig för vår rikedom i Sverige, vilket är positivt!

8.3.2.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

Öka tillväxten och produktionen i skogen

Ett aktivt och hållbart skogsbruk behövs för klimatomställningens skull. Att ta mer skogsmark ur produktion är inte förenligt med omställningen till ett fossilfritt samhälle, vi behöver mer skogsmark i produktion för att lyckas tillsammans med en ökad tillväxt. Det innebär att man bör vara försiktig med att tillsätta nya naturreservat genom tvång, om naturreservat ska upprättas bör detta bygga på frivilliga avsättningar. De reservat som idag finns är det viktigt att vi tar hand om och har en sammanställning för hur dessa ska tas hand om och hur det ekonomiskt ska finansieras.

Fler ska kunna äga skog

Det är sedan gammalt att man tar hand om det man äger som individ och staten många gånger gör det sämre. Därför vill vi se att fler individer får möjlighet att äga skog i stället för staten genom att sälja delar av de statligt ägda skogstillgångarna.

Exploatering av åkermark

En bättre balans i hur man väljer att använda åkermark är centralt. Enkelheten av att bygga på åkermark får inte alltid stå över värdet av den matproduktion som marken producerar. Vid beslut om hur marken ska användas bör samtliga intressen vägas in på ett bättre sätt. Här behövs en ökad förståelse från kommunen och en plan för hur man som kommun planerar att hantera åkermarken och dessa användning.

Minska den administrativa bördan

Företagare oavsett om det är i stan eller på landsbygden ska få vara företagare inte administratörer. Detta behöver ses över genom minskad administrativ börda och enklare regler, det ska vara enkelt att driva företag på landsbygden. Det innebär också att den

- 1 kommunala nivån inte bör sätta egna specifika krav/regler för de gröna näringarna i sitt
- 2 geografiska område.

8.3.3 En rimlig hantering av jakt, vilt & rovdjur

8.3.3.1 Huvudbudskap

De svenska viltstammarna har de senaste decennierna vuxit, vilket ställer högre krav på viltvården. En allt för stor och fortsatt växande viltstam kan orsaka stora skador, vilket tyvärr också har varit fallet i Östergötland. Viltstammarnas storlek ska harmoniseras med förutsättningarna för att kunna bedriva jord- och skogsbruk. Därför tror vi att en översyn av jaktlagstiftningen är på sin plats. Här är också jägarnas insatser viktiga för att kunna upprätthålla en bra viltvård i Sverige och Östergötland.

8.3.3.2 Moderaterna i Östergötland föreslår

Ett mer hållbart hanterande av vildsvin och dov-vilt

De växande klövviltstammarna är tyvärr inte hållbart som det ser ut idag. Här ser vi Moderater att efterfrågan på åtgärder är stora. Vid jakt och slakt av viltkött ska inte köttet beskattas, för att öka incitamenten att bedriva jakt. Vi är dessutom positiva till att mer viltkött används i den offentliga maten.

En fungerande rovdjursförvaltning

Utmaningarnas storlek gällande vilt ser olika ut i olika delar av landet och olika delar av länet. För att kunna ta så välgrundade beslut som möjligt bör också beslut om rovdjursförvaltningen fattas så nära som möjligt som de berör.

Hantering av vargen

När det kommer till vargen är det likt många av våra klövviltstammar en växande stam i antal. Här är behovet stort av att få ner antalet vargar till en rimlig nivå på 170 vargar i landet. Det innebär riksdagens nedre mål där intervallet var 170–270 individer. Det ska gå snabbt och enkelt att få tillstånd att bedriva skyddsjakt av vargen. Vi bör också verka för att möjliggöra ersättning vid angrepp av den som drabbas av vargen.

Goda förutsättningar för att vara jägare

Idag är det långt ifrån enkelt att vara jägare i Sverige. Det bör vara enklare att vara jägare i Sverige, att bedriva jakt och skjuta ned beståndet av vilt. Det är centralt för förutsättningar att verka på landsbygden. Där med vill vi ha generösa jakttider och enkel avsättning av viltköttet. Det är även viktigt med korta licenshanteringstider så det inte begränsar jägarna.

8.3.4 Man ska kunna bo, leva & verka på landsbygden

8.3.4.1 Huvudbudskap

Östergötland är ett stort län med mycket potential som vi måste ta vara på. Det ska gå att bo, verka och leva över hela länet, inte bara i närheten av stadskärnorna i länet, det är viktigt för oss Moderater. Här behövs en rad reformer för att lyckas med detta och vi ser att dagens utformning av strandskyddet inte är hållbart. En reformering skulle skapa bättre förutsättningar för landsbygden och troligen öka attraktiviteten att förflytta sig dit. Det kommer även att kräva förbättringar inom bland annat tillgänglighet av livsmedel och digital uppkoppling. Gårdsförsäljning i större utsträckning skulle kunna vara en nyckel för att lyckas med detta tillsammans med expanderingsmöjligheter.

8.3.4.2 Moderaterna i Östergötland föreslår:

En reformering av dagens strandskydd

Utformningen av dagens strandskydd är inte bra och är i stort behov av att reformeras. Det hindrar idag byggande av bostäder och markägare att till fulla kunna utnyttja sin mark. Vi Moderater vill se en avveckling av det generella strandskydd, det ger inte förutsättningar för tillväxt och utveckling av landsbygden. En mer balanserad och flexibel lagstiftning som skyddar stränder och natur där det är som viktigast är det som behövs.

Nej till brott på landsbygden

Otryggheten breder idag ut sig över Sverige och även Östergötland, allt från stad till landsbygd finns det idag människor som blir utsatta för brott. Här behövs stora insatser för den befintliga polisorganisationen med bland annat fler poliser i antal och mer resurser för att hinna och kunna utreda de anmälda brott som kommer till polisens kännedom. Den polisiära närvaron på landsbygden är också väldigt värdefull och behövs för känslan av trygghet men även för möjligheten att kunna ingripa vid brott som begås. Vikten av att individer anmäler när brott begås är också central för att lyckas sätta stopp för de som begår brott. Till detta behövs även förändringar kring tullen och dess befogenheter för att kunna sätta stopp för stöldkedjorna.

Enkelt att handla lokalproducerat lokalt

Att kunna handla varor som är lokalt producerat är väldigt uppskattat, så väl inne på ICA i stan eller i en gårdsbutik på gården. För att tillgängliggöra detta i ännu större utsträckning lokalt bör det bli enklare för lantbrukare att själv sälja sina produkter på gården, oavsett om det handlar om ostkaka, grönsaker, kött, vin eller öl.

1 **En välmående besöksnäring**

2 Intresset för att turista på landsbygden växer och här är det positivt om fler vågar utveckla
3 vara med att utveckla besöksnäringen på landsbygden.³ Det är viktigt att intresset för vår
4 landsbygd förblir stort för tillväxten och miljösynpunkt. För att bibehålla intresset för vår
5 landsbygd och natur är allemansrätten central. Det är dock viktigt att den nyttjas på ett
6 korrekt sätt och inte missbrukas. Vi anser det viktigt att värna allemansrätten och för att den
7 ska nyttjas korrekt behövs informationsinsatser redan i tidig ålder.

8

9 **Investera offentliga medel rätt**

10 När det offentliga så som en kommun eller andra instanser satsar offentliga medel på
11 landsbygden bör man se över hur satsningarna investeras. Många gånger vet redan de som
12 bor på landsbygden vad pengarna i deras mening behöver gå till. Här bör Moderaterna i
13 Östergötland vara öppna för nya lösningar på hur man på bästa sätt man kan tillgodogöra
14 dessa behov.

15

16 **Tillgång till uppkoppling en viktig förutsättning**

17 I takt med att samhället förändras och alltmer digitaliseras ökar också efterfrågan på
18 uppkoppling som håller god kvalité. Det blir en förutsättning i många fall för att kunna bo och
19 verka över länet. Där med är det också centralt att möjliggöra bredbandsuppkoppling på
20 svårtillgängliga platser för att göra det möjligt att bo över hela länet men också för att
21 motverka digitalt utanförskap i samhället. För att uppnå detta kommer även de trådlösa
22 teknikerna vara viktiga.